

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY
KATEDRA LINGVISTIKY A UGROFINISTIKY

Diplomová práce

Tomáš Palát

Zobrazení prostého lidu ve vybraných dílech
finského kánonu

The picture of common people in selected
writings of Finnish canon

Praha 2012

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Jan Dlask, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím, aby práce byla uložena na Univerzitě Karlově v Praze v knihovně Filozofické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

V Praze dne:

.....

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval svému vedoucímu diplomové práce Mgr. Janu Dlaskovi, Ph.D. za poskytování konzultací a trpělivost při řešení nedostatků mého textu. Dále bych rád poděkoval své finské přítelkyni Mille-Marie Koskele za pomoc s některými překlady. V neposlední řadě také děkuji svým rodičům za trpělivost a soustavnou podporu.

Anotace

Jméno autora:	Tomáš Palát
Instituce:	Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta Ústav lingvistiky a ugrofinistiky Nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1
Obor:	Finština
Název práce:	Zobrazení prostého lidu ve vybraných dílech finského kánonu
Vedoucí práce:	Mgr. Jan Dlask, Ph.D.
Počet stran:	79 + přílohy
Počet příloh:	1
Rok obhajoby:	2012
Klíčová slova:	Runeberg, Kianto, prostý lid, venkovské obyvatelstvo, finský literární kánon, chalupník, <i>Příběhy praporčíka Ståla</i> , <i>Červená čára</i> , smrt, umírání, příroda, odvaha, hrdinství, vlastenectví, nacionalismus, církev, náboženství

Cílem této práce je vypracovat analýzu, jakým způsobem je zobrazováno prosté venkovské obyvatelstvo ve dvou vybraných dílech finského literárního kánonu.

Prvním z těchto děl je básnická sbírka *Příběhy praporčíka Ståla* od Johana Ludviga Runeberga, druhým dílem je román *Červená čára* od Ilmariho Kianta. Oba dva texty vznikly v různých historických a literárních periodách.

Finská společnost se v 19. a na počátku 20. století skládala většinou z relativně chudého venkovského obyvatelstva, které obvykle pracovalo v zemědělství.

Popisování života těchto venkovanů bylo ve stejném časovém období častým námětem ve finské literární tvorbě.

V práci je obraz prostého lidu v literatuře zkoumán skrze pět základních tematických okruhů. Jak prostí lidé vnímají umírání a smrt; jejich vztah k přírodě; zda-li jsou zobrazeni jako stateční či zbabělí jedinci; jejich vlastenectví a nacionalismus a také jejich vztah k církvi a náboženství.

Abstract

Author's name:	Tomáš Palát
School:	Charles University in Prague, Faculty of Arts Institute of Linguistics and Finno-Ugric Studies Nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1
Program:	Finnish language
Title:	The picture of common people in selected writings of Finnish canon
Consultant:	Mgr. Jan Dlask, Ph.D.
Number of pages:	79 + attachments
Number of attachments:	1
Year:	2012
Key words:	Runeberg, Kianto, common people, rural people, Finnish literary canon, cottager, <i>The tales of ensign Stål</i> , <i>Red line</i> , death, dying, nature, bravery, heroism, patriotism, nationalism, clergy, religion

This thesis aims to analyze a picture of common people in two separate well-known Finnish writings. First of them is *The tales of ensign Stål* from Johan Ludvig Runeberg and second is *Red line* from Ilmari Kianto. Both works were created in a different time periods.

The Finnish society in 19th and in the beginning of 20th century was mostly comprised from relatively poor rural people who typically worked in agriculture and describing life of those people was in the same time period very common topic in Finnish literature.

In this thesis the picture of common people is being studied through five main topics. How the common people see dying and death; their relationship towards nature; if they are depicted as brave and heroic or timid and cowardly people; their patriotism and nationalism and also their relationship towards church a clergy.

Obsah

Obsah	6
1. Úvod	7
1.1 Předmluva	7
1.2 Metodika zkoumání	10
1.3 Struktura finské společnosti v 19. století	11
1.4 Vymezení pojmu ‚chalupník‘	13
2. Johan Ludvig Runeberg a <i>Příběhy praporčíka Ståla</i>	15
2.1 Johan Ludvig Runeberg	15
2.2 Dílo <i>Příběhy praporčíka Ståla</i>	17
2.3 Analýza díla <i>Příběhy praporčíka Ståla</i>	19
2.3.1 (PpS) Přístup a vztah prostého lidu k umírání a ke smrti	19
2.3.1.1 (PpS) Smrt důležitější než život	19
2.3.1.2 (PpS) Stopy humanismu	23
2.3.2 (PpS) Prostý lid a příroda	25
2.3.3.(PpS) Odvaha a hrdinství prostého lidu	28
2.3.4 (PpS) Vlastenectví a nacionalismus prostého lidu	32
2.3.5 (PpS) Vztah prostého lidu k církvi a náboženství	36
3. Ilmari Kianto a <i>Červená čára</i>	37
3.1 Ilmari Kianto	38
3.2 Fabule díla <i>Červená čára</i>	39
3.3 Analýza díla <i>Červená čára</i>	41
3.3.1 (Čč) Přístup a vztah prostého lidu k umírání a ke smrti	41
3.3.2 (Čč) Prostý lid a příroda	44
3.3.2.1 (Čč) Příroda a sociální situace obyvatel	45
3.3.2.2 (Čč) Důsledky života v přírodě	48
3.3.2.3 (Čč) Medvěd a jeho interpretace	52
3.3.3 (Čč) Odvaha a hrdinství prostého lidu	55
3.3.4 (Čč) Vlastenectví a nacionalismus prostého lidu	60
3.3.5 (Čč) Vztah prostého lidu k církvi a náboženství	63
3.3.5.1 (Čč) Rozdílnost vnímání Boha a náboženství u Riiky a Topiho	63

3.3.5.2 (Čč) Nové náboženství	65
4. Závěr	70
4.1 Přístup a vztah prostého lidu k umírání a ke smrti	70
4.2 Prostý lid a příroda	71
4.3 Odvaha a hrdinství prostého lidu	72
4.4 Vlastenectví a nacionalismus prostého lidu	72
4.5 Vztah prostého lidu k církvi a náboženství	73
4.6 Tiivistelmä	74
5. Prameny	77
6. Přílohy	80

1. Úvod

1.1 Předmluva

Cílem této práce je vypracovat analýzu, jakým způsobem je zobrazováno prosté venkovské obyvatelstvo ve dvou vybraných literárních dílech finského kánonu. Prvním z těchto děl je básnická sbírka *Příběhy praporčíka Ståla*¹ od Johana Ludviga Runeberga, která vznikla v první polovině 19. století a spadá do období finského romantismu². Druhým zkoumaným dílem je román z pera Ilmariho Kianta *Červená čára*³, který byl vydán na počátku 20. století a spadá do období tzv. novorealismu⁴. Oba dva texty tedy vznikly v různých historických a literárních periodách.

Zobrazování prostého lidu a venkova bylo ve finské umělecké literární tvorbě velmi častým námětem. Finský literární vědec Kai Laitinen tento trend označil termínem ‚kansankuvaus‘⁵, který lze volně přeložit buď jako ‚zobrazení národa‘, nebo také jako ‚zobrazení lidu‘. Finská koncepce národní identity se totiž v 19. století kvůli téměř neexistující urbanistické tradici mimo jiné opírala i o identifikaci s prostým

¹ Švédsky: *Fänrik Ståls sägner*, Finsky: *Vänrikki Stoolin tarinat*

² Parente-Čapková 2006; str. 371-372

³ Finsky: *Punainen viiva*

⁴ Parente-Čapková 2006; str. 388-389

⁵ Laitinen 1991; str. 330

venkovským obyvatelstvem⁶. ‚Kansankuvaus‘ je ovšem zároveň pojmem velmi vágním bez patřičného vymezení a teoreticky jím může být označeno v podstatě jakékoliv dílo, které se prostého lidu určitým způsobem dotýká.

Do skupiny spisovatelů, kteří se ve svých dílech analyzovali venkovského obyvatelstva věnovali, patří i Johan Ludvig Runeberg a Ilmari Kianto. Konkrétní způsob, jakým je prostý lid v literatuře zobrazován, však může být u jednotlivých autorů velmi odlišný. V umělecké tvorbě se často odráží rozdíly ve vnímání obyčejných lidí inteligencí, a tyto odlišnosti mohou být významným ukazatelem historického i celospolečenského vývoje. Finská populace se v 19. století skládala většinou z relativně chudého venkovského obyvatelstva⁷, tudíž obraz této sociální vrstvy v literatuře je možné vnímat jako umělecký obraz majoritní části tehdejší finské společnosti. Historická díla jsou mnohdy psána ve jménu určité ideologie či straní některé skupině obyvatel, takže celkový obraz doby v nich obsažený bývá někdy do určité míry deformovaný. Literatura, i přesto, že je zvláště v tomto období často poznamenána cenzurou, může nabízet pohled na stejnou problematiku z trochu jiného úhlu a je tak v určitých případech schopna historická díla doplňovat. Výzkum zobrazování prostého obyvatelstva ve finské literatuře se tak může stát cenným zdrojem informací pro další literárněvědné, ale i historické či sociologické bádání.

Příběhy praporčíka Ståla a Červená čára jsou díla na první pohled poměrně odlišná a nesourodá. Jedno z nich je například prozaické, zatímco druhé je literárním útvarem poetickým. Liší se i jazykem, kterým byly napsány. *Příběhy praporčíka Ståla* vznikly ve švédštině, zatímco *Červená čára* byla napsána v jazyce finském. Lze tedy případně namítnout, že tyto dva texty jsou pro vzájemné srovnávání nevhodné.

V práci je však kladen důraz především na tematický prvek, tudíž forma textu není z hlediska analýzy důležitá.

V díle *Příběhy praporčíka Ståla* je do analýzy zahrnuto nejen prosté obyvatelstvo, ale i vyšší a nižší důstojníci švédsko-finské armády. Ti sice zdánlivě do této sociální skupiny nepatří, ale jak bude později v textu práce vysvětleno, důstojníky lze v jednotlivých básních pojímat jako typologické charaktery a zástupce stejné rurálnosti

⁶ Parente-Čapková 2006; str. 371-372

⁷ Viz kapitola 1.3 *Struktura finské společnosti v 19. století*

a stejných hodnot, jakými se vyznačuje obyčejný venkovský lid. V mnoha případech by bylo i poměrně obtížné prostý lid od „oficírů“ v textu zřetelně odlišit. V analýze je tak s důstojníky nakládáno stejným způsobem jako s prostým venkovským obyvatelstvem.

Jak již bylo zmíněno, *Příběhy praporčíka Ståla* byly původně napsány ve švédském jazyce a do finštiny přeloženy až později. Citace z tohoto díla jsou zde uváděny v jazyce původním a při jejich české translaci bylo přihlédnuto i k finskému překladu z pera Paava Cajandera. České ekvivalenty básní z *Příběhů praporčíka Ståla* v práci však nejsou překladem uměleckým, ale pouze pracovním. Finskojazyčné ekvivalenty vybraných pasáží jsou pak uvedeny v závěru práce v sekci *Přílohy*. Runebergovo dílo vyšlo postupně ve dvou částech a tento fakt se při psaní analýzy ukázal jako poměrně důležitý. U každé básně z této sbírky je tak v poznámce pod čarou uvedeno i to, zda byla vydána jako součást celku prvního či druhého. Dílo *Červená čára* bylo původně napsáno v jazyce finském a do češtiny přeloženo manželkou Hniličkovými. České verze citací z tohoto románu jsou zde tedy převzaty z tohoto beletristického překladu z roku 1962. Překlady veškerých citací, u kterých není uveden zdroj v poznámce pod čarou, jsou mé vlastní.

Názvy obou zkoumaných děl jsou v práci uváděny v jejich české podobě. *Červená čára* byla přeložena do češtiny a domácí odborná literatura je v uvádění názvu tohoto titulu jednotná. Sbírkou *Příběhy praporčíka Ståla* do českého jazyka přeložena nebyla a prameny se v přesném překladu názvu tohoto díla rozcházejí. Jan Petr Velkoborský například titul překládá jako *Vyprávění poručíka Ståla*⁸, Lenka Fárová pro změnu používá pojmenování *Příběhy praporečnicka Ståla*⁹. V práci je tak preferována a uváděna pouze jedna z možných variant translace.

*

V dalších částech úvodu k této práci je přítomné vymezení pojmu ‚chalupník‘, který je zde v textu hojně používán, dále vysvětlení pracovního postupu pro analýzu obou děl a také pohled na struktury finské agrární společnosti 19. století pro ucelenější představu o stavu tehdejšího finského venkova. V dalších kapitolách práce pak

⁸ Velkoborský 2004; str. 413

⁹ Jutikkala / Pirinen 2001; str. 356

následuje vždy představení dotyčného autora, jeho díla a podrobná analýza zobrazování prostého venkovského obyvatelstva.

1.2 Metodika zkoumání

Před začátkem psaní práce bylo nutné nejprve určit, jaký postup by byl pro zpracování tématu nejvhodnější a jakým způsobem by měla být díla srovnávána. Jedním z nejdůležitějších kritérií při tvorbě pracovního postupu pro mě byla přehlednost výsledného textu. Přehledný text umožňuje snadnou orientaci a práce s ním je mnohem pohodlnější jak pro autora, tak pro případného čtenáře. Pro rozbor obou literárních děl jsem si proto stanovil několik společných tematických okruhů, na základě kterých jsou zde knihy analyzovány. Obě dvě díla podle těchto tematických okruhů analyzuji jednotlivě a v závěru jsou pak jejich rozbor srovnány.

Tento způsob členění rozděluje práci na několik oddílů, které nemusí být nutně čteny v tom pořadí, v jakém jsou zde uvedeny. V případě potřeby či preference okamžitého srovnání lze číst analýzu obou děl střídavě a postupovat tak podle jednotlivých tematických okruhů.

Zvolené tematické okruhy vychází jak z tradičních témat finské literatury, tak z obou zkoumaných děl. Určitým způsobem se vždy týkají venkovského obyvatelstva, nebo se ptají na vztah prostých lidí k jejich způsobu života. Analýza obou děl na základě těchto témat, by měla poskytnout dostatečně podrobný obraz venkovského obyvatelstva v daném textu.

Za tradiční témata finské literatury lze mimo jiné považovat **vztah obyvatel k přírodě a otázku náboženství**. Tato témata mají ve finské literatuře určitou nadčasovou roli a objevují se v dílech autorů z různých období a literárních směrů. Ovšem společnost i literatura se neustále vyvíjí, takže i způsob, jakým tito autoři daný námět zpracovávali, může být diametrálně odlišný. Třemi zbývajícími tematickými okruhy, na základě kterých jsou zde analyzována obě díla, jsou **vztah prostého lidu k umírání a smrti, otázka vlastenectví a nacionalismu** a také **odvaha a hrdinství**. Při výběru těchto okruhů bylo přihlédnuto k fabuli obou děl.

Jednou z často diskutovaných pasáží z románu *Červená čára* je samotný závěr díla, kde medvěd zabije hlavního hrdinu Topiho Romppanena. Ačkoliv by se na první pohled mohlo zdát, že rozbor této pasáže patří do kapitoly *Přístup a vztah prostého lidu k umírání a ke smrti*, závěr z analýzy textu je jiný. Na základě vlastních závěrů je tato část práce uvedena jako součást kapitoly *Prostý lid a příroda*. Podobně i v díle *Příběhy praporčíka Ståla* mohou být jednotlivé básně analyzovány ve zdánlivě nevhodných kapitolách. Například báseň *Torplickan* je zařazena do kapitoly *Přístup a vztah prostého lidu k umírání a ke smrti*, ale stejně tak by mohla být analyzována i v kapitole *Vlastenectví a nacionalismus prostého lidu*. Témata jako odvaha nebo smrt, či smrt a nacionalismus však spolu v této sbírce souvisí natolik úzce, že jednoznačné zařazení do jedné či druhé tematické skupiny nemusí být vždy možné. Básně jsou tak rozřazeny do kapitol pouze velmi orientačně a spíše na základě nezávazných osobních preferencí než propracovaného systému členění.

1.3 Struktura finské společnosti v 19. století¹⁰

Zemědělský způsob života ve Finsku dosáhl svého největšího rozmachu přibližně v roce 1865. Tento rok se současně stal i pomyslným zlomovým bodem ve vývoji struktury finské společnosti. V roce 1865 pracovalo v zemědělství přibližně 1 430 000 obyvatel, což tvořilo 79,3% populace tehdejšího Finska. Ve městech žilo v této době podle oficiálních statistik pouhých 120 932 obyvatel, takže urbanizace dosahovala jen 6,7%. V letech 1867-1868 propuknul ve Finsku poslední velký hladomor¹¹, který byl předzvěstí rozsáhlých změn, a současně se začal rychle rozvíjet dřevozpracující průmysl i zahraniční obchod. To mělo za následek zvýšenou dostupnost dováženého zboží na finském trhu a rozšířilo se i používání peněz.

Finská společnost byla v 60. letech 19. století stále velmi výrazně sociálně rozvrstvena. Společensky nejvýznamnější skupinou byla aristokracie, která tvořila přibližně 2% z tehdejších 1,8 milionů obyvatel Finska. Do této kategorie bývají řazeny prakticky všechny skupiny obyvatel, které měly určitým způsobem vliv na chod státu, nebo dosáhly vysokého vzdělání či věhlasu. Patří sem tedy rodiny šlechticů, duchovních, státních úředníků, důstojníků, vzdělavců, lékařů a známých umělců. Druhou nejvýznamnější společenskou skupinou obyvatel byli obchodníci a buržoazie,

¹⁰ Podle: Rasila 2003; str. 451-452, Huhtala 1981; str. 173-175

¹¹ Jutikkala / Pirinen 2001; str. 357

kteří společně tvořili přibližně 1,3% tehdejší finské populace. Mezi buržoazii se řadí bohaté obyvatelstvo, jako např. rodiny majitelů továren a podniků, které mohly působit jak ve městech, tak na venkově.

Kromě velmi chudé dělnické společenské vrstvy, která tvořila 2,5% z celkového počtu obyvatelstva a byla zaměstnána v městských podnicích a továrnách, žili Finové již téměř výhradně na venkově a velká většina z nich navíc pracovala v zemědělství. Rodiny sedláků, kteří obdělávali půdu ve svém osobním vlastnictví, tvořily 38,4% tehdejší finské populace. Do této skupiny jsou zahrnuti jak velkostatkáři, kteří na svých polích zaměstnávali desítky lidí, tak drobní farmáři, kteří svá pole obdělávali svépomocí. Všichni tito venkované patřili na společenském žebříčku do stále velmi respektované a v chudém Finsku ve většině případů relativně bohaté sociální vrstvy, protože byli oprávněnými majiteli svých pozemků.

Další velkou skupinou obyvatel byli nájemní farmáři, neboli chalupníci¹², kteří tvořili přibližně 25% z celkového počtu obyvatelstva. Nejrozsáhlejším sociálním problémem tehdejšího Finska byli právě tito početní chudí bezzemci, kteří se jen velmi složitě mohli živit svépomocí a v téměř výhradně agrární společnosti si obtížně hledali pracovní uplatnění. Proto se ve Finsku rozvinul poměrně netradiční systém pronajímání půdy. Tento způsob nájemnictví se začal šířit přibližně od poloviny 18. století a po velmi dlouhou dobu byl velmi výhodný pro obě zúčastněné strany. V hustě zalesněném a řídko osídleném Finsku neměli majitelé půdy často dostatek prostředků a lidské síly pro zkulturnění a obdělávání všech svých pozemků. Část půdy proto mohli bez jakýchkoliv nákladů či ztráty zisku pronajmout nemajetnému zájemci, který si na nově získaném místě založil hospodářství. Platby za pronájem většinou fungovaly na principu směnného obchodu, kdy chalupník platil v naturáliích či svolil k určitému množství roboty na statkářově polnostech. V méně případech pak nájemce platil vlastníkově formou peněz. Majitel půdy tak získal zvláštní příjem či pracovní sílu z pozemků, které by jinak ležely ladem, a chudý chalupník relativně snadno získal možnost vlastní obživy.

¹² Podrobné vysvětlení v kapitole 1.4 *Vymezení pojmu ‚chalupník‘*

Po roce 1865 však začala společenská pozice chalupníků slábnout kvůli změnám v zákonech, které daly nová práva dřevozpracujícímu průmyslu. Lesy najednou získaly pro své majitele značnou finanční hodnotu a vlastníci půdy se tak stávali při pronajímání svého majetku stále více opatrnější. Ještě ve 20. letech 20. století byla navíc podstatná část již existujících smluv uzavřena pouze ústně v dobré víře a s nedostatkem právních formalit, což v případných sporech podkopávalo postavení chalupníků před zákonem, ale i psané smlouvy obsahovaly často pouze vágní definice a představovaly tak právní problém. Problematika chalupníků se ve Finsku stala i častým námětem pro literární tvorbu.

Další společenskou vrstvu ve Finsku tvořila čeleď a další pomocníci v zemědělství, kteří většinou pracovali jako námezdní síla na bohatých velkostatkářských usedlostech. Těchto lidí bylo 15,9% z celkového počtu obyvatelstva. Svým postavením ve společnosti relativně podobnou skupinu tvořilo i služebnictvo, které mohlo působit jak na venkovských sídlech, tak v bohatých měšťanských domech. Služebnictvo tvořilo přibližně 5,4% finské populace. Zbývajících 9,5% obyvatelstva se skládalo z nezaopatřených dětí, obyvatel laponského původu, lidí se statistikou neuváděným povoláním, vězňů či invalidů. I většina těchto obyvatel žila ve Finsku na venkově.

Prosté nemajetné venkovské obyvatelstvo, ať již pracovalo přímo v zemědělství či ne, tak mohlo tvořit přibližným výpočtem až 55% z veškeré populace tehdejšího Finska. Rozdíly mezi jednotlivými sociálními skupinami či životní úrovní v různých regionech byly pravděpodobně značné, ale celková agrárně založená společenská struktura a vysoký podíl relativně chudých venkovanů jsou z těchto čísel jasně patrné. Je velmi důležité také zmínit fakt, že jedno ze zkoumaných děl bylo napsáno před zlomovým rokem 1865, zatímco druhé vzniklo až po něm.

1.4 Vymezení pojmu ‚chalupník‘

Doslovný překlad některých běžných finských termínů, souvisejících s životem na venkově, může být poměrně problematický. Jak již bylo řečeno, v 19. století bylo Finsko stále velmi výrazně agrárním státem. Názvy a pojmy, které se v tomto tradičně venkovském prostředí používaly, tak mohou být velmi specifické. Hojně

užívaným termínem ve finské historii i literatuře je například výraz ‚torppari‘¹³. Tímto slovem byli označováni lidé, kteří si od určitého majitele lesů či půdy pronajali menší část nezkultivovaného pozemku, který pak vlastními silami začali obdělávat. Tento typ rolníka také tvořil velmi početnou skupinu prostého venkovského obyvatelstva i celé finské populace a počet těchto lidí v průběhu 19. století narůstal. Huhtala používá jako anglický ekvivalent slova ‚torppari‘ výraz ‚crofter‘¹⁴. ‚Crofter‘ je pak v anglicko-českém slovníku¹⁵ přeložen jako ‚záhumenkář‘ či ‚drobný farmář‘.

Vedle termínu ‚torppari‘ však existují i další finské výrazy pro drobného farmáře tohoto typu, který získal právo užívat pozemek od majitele půdy. ‚Lampuoti‘¹⁶ byl například zemědělec, který si pronajal od majitele pozemek celý a farmaření se stalo hlavním zdrojem jeho obživy. Oproti tomu ‚mäkitupalainen‘¹⁷ byl venkovan, který si pronajal od držitele půdy parcelu jen velmi malou. Na té si postavil obydlí a farmařením se často nezabýval vůbec, nebo jen ve velmi omezené míře.

Kritériem pro rozlišení, do jaké skupiny obyvatel rolník tohoto typu patří, je tedy velikost pozemku, který dotyčný obdělával. To však obzvláště při analýze beletrie, pokud název typu farmáře není uveden v textu, může být nepřekonatelnou překážkou, protože informace o velikostech pozemků nebývají v dílech obsažené. Toto je například relevantní v případě Kianta a jeho postavy Topiho Romppanena v díle *Červená čára*. Odbornou literaturou bývá Topi běžně označován jako ‚torppari‘, osobně bych jej však na základě vlastního dojmu z chalupníkovra popisovaného hospodářství spíše nazval ‚mäkitupalainen‘. Přesné určení není tedy vždy zcela možné. Vedle toho používat česká slova ‚záhumenkář‘ nebo ‚drobný farmář‘ na všechny tři typy těchto nájemců půdy může být zavádějící, protože někteří z nich se zemědělstvím vůbec nezabývali. Přesné ekvivalenty k finským termínům ‚lampuoti‘ a ‚mäkitupalainen‘, které by skutečně vystihovaly jejich podstatu, v českém jazyce pravděpodobně vůbec neexistují.

¹³ Internetový odkaz č. 17

¹⁴ Huhtala 1981; str. 173

¹⁵ Internetový odkaz č. 26

¹⁶ Internetový odkaz č. 18

¹⁷ Internetový odkaz č. 19

V této práci je tedy pro všechny tři typy těchto nájemců půdy používáno neutrální české slovo ‚chalupník‘. Finští venkované si pozemky pronajímali za účelem bydlení a obživy, takže si na nich stavěli vlastní obydlí. Tyto příbytky se tak mohou stát určitým myšlenkovým spojovacím článkem, na základě kterého lze tyto obyvatele zařadit do jedné skupiny pod společný název. Ve zbytku práce tak již nebude brán ohled například na to, zda je konkrétní popisovaná postava ‚torppari‘, nebo zda by na základě velikosti svých pronajatých pozemků neměla být spíše označována jako ‚mäkitupalainen‘. Za chalupníka můžeme označit například Topiho Romppanena v díle *Červená čára* i mnoho dalších postav v díle *Příběhy praporčíka Ståla*. V básni *Molnets Broder* je chalupníkem starý muž, který se ujme opuštěného sirotka, v básni *Torpflickan* je chalupnicí dívka, která vyhlíží v oddíle vojáků svého milého, a chalupníkem je například i starý muž v básni *Veteranen*, který se ve svátečním obleku vydává sledovat bitvu. Původem chalupníci jsou i mnozí finští řadoví vojáci, jako například Sven Dufva ze stejnojmenné básně, i když to častokrát nebývá v textu explicitně vyjádřeno.

2. Johan Ludvig Runeberg a *Příběhy praporčíka Ståla*

2.1 Johan Ludvig Runeberg¹⁸

Johan Ludvig Runeberg byl švédsky píšícím básníkem, spisovatelem a redaktorem, přičemž bývá také označován jako finský národní básník. Dopad jeho literární produkce na domácí kulturní a společenskou scénu byl nezanedbatelný. Runebergova poezie bývá srovnávána s díly předních evropských romantiků jako byli Hugo, Shelley, Keats či Lermontov. Byl také prvním finským spisovatelem, který získal za svou tvorbu široké mezinárodní uznání.

Runeberg se narodil roku 1804 v Pietarsaari, ležícím na severozápadním pobřeží Finska, jako syn chudého námořního kapitána Lorenze Ulrika Runeberga a Anny Marie Runeberg rozené Malm, která pocházela z rodiny obchodníků. Jedním z Runebergových příbuzných byl i turkuský arcibiskup Jacob Tengström. Johan Ludvig studoval nejprve v městech Vaasa a Oulu, později pak i latinu a řečtinu na univerzitě

¹⁸ Podle: Internetový odkaz č. 4, č. 12, č. 21; Velkoborský 2004; str. 412-413

v Turku. Tam se stýkal například s Johanem Vilhelmem Snellmanem nebo Zachariem Topeliem, budoucími velikány finského kulturního světa.

Runeberg se ještě během studií začal živit jako soukromý učitel u rodiny žijící v Saarijärvi ve středním Finsku. Zde se také seznámil s náročným životem prostého venkovského obyvatelstva, a tato zkušenost významně ovlivnila jeho literární tvorbu. V roce 1828 se usadil v Helsinkách, kde později působil jako docent na nové univerzitě přestěhované z Turku. Turkuská univerzita byla zničena při velkém požáru města v roce 1827.¹⁹ V Helsinkách pracoval také jako redaktor listu *Helsingfors morgonblad*. V roce 1831 se Runeberg oženil se svou vzdálenou příbuznou Fredrikou Charlottou Tengström, se kterou měl dohromady osm dětí. Fredrika Runeberg se podobně jako její manžel věnovala psaní a byla také talentovanou malířkou. Svou literární tvorbou se stala průkopnicí historického románu ve Finsku, přičemž inspiraci čerpala z klasických děl Waltera Scotta.

V roce 1837 se Runebergova rodina přestěhovala do Porvoo, kde se autor s manželkou usadili již natrvalo. Tam Runeberg působil jako gymnazijní učitel. V Porvoo se liberálně smýšlející Runeberg dostal do názorového konfliktu s konzervativními představiteli náboženského pietistického hnutí. Jeho otevřená kritika úzkoprsosti a rigidnosti těchto lidí spustila širokou společenskou debatu, která se stala nejdůležitější náboženskou diskuzí tehdejší doby. V roce 1863 během loveckého výletu autor utrpěl mozkovou příhodu, což mu znemožnilo další spisovatelskou tvorbu. Po zbývajících téměř patnáct let svého života byl již trvale upoután na lůžko a odkázán na péči své manželky. Fredrika Runeberg pravidelně seděla a předčítala z knih u lože svého manžela dvanáct hodin denně. Jejich rodinný dům byl několik let po autorově smrti přebudován na muzeum a otevřen pro veřejnost.

Nejranější díla Johana Ludviga Runeberga byla do značné míry poplatná romantismu, uznání si ale získal až později svými veršovanými eposy psanými v duchu poetického realismu.²⁰ V těchto útvarech podává harmonický a současně etnograficky věrný obraz života a zvyklostí venkovské populace. Ačkoliv jsou výjevy

¹⁹ Jutikkala / Pirinen; str. 356

²⁰ Velkoborský 2004; str. 412

v jeho eposech zidealizovány, Runeberg se na druhou stranu nevyhýbá ani naturalistickému líčení chudoby a strádání lidí, žijících ve vnitrozemských oblastech Finska.

Jeho nejpopulárnějším dílem je však sbírka lyricko-epických básní *Příběhy praporčíka Ståla*.²¹ Dílo čerpá inspiraci ze švédsko-ruské války z let 1808-1809, v níž Švédsko přišlo o svou finskou državu, a ta se tak stala součástí Ruské říše.

Johan Ludvig Runeberg zemřel v roce 1877 ve věku 73 let. Jeho odchod byl důvodem k vyhlášení celonárodního smutku. Dnes si lidé každý rok mohou připomínat jeho památku u příležitosti oficiálního Runebergova dne, který se koná vždy 5. února, tedy v den autorova narození.

2.2 Dílo *Příběhy praporčíka Ståla*

Runebergovo nejznámější dílo vyšlo ve dvou částech. První z nich byla publikována v roce 1848, zatímco část druhá vyšla až za dvanáct let, v roce 1860. Oba dva díly obsahovaly po sedmnácti básních, celá sbírka v šedesátých a sedmdesátých letech obsahovala básní třicet čtyři. Později během let osmdesátých byla sbírka redakčně doplněna ještě o báseň *Sveaborg*²², také napsanou Runebergem, který ji však sám do své sbírky nezařadil. *Sveaborg* vypráví o nadějích, které finští vojáci ve službách švédské armády během války proti Rusku vkládali do své pevnosti. Ta však byla po dvou měsících obléhání předána velitelem Johanem Adamem Cronstedtem do rukou ruskému vojevůdci Friedrichu Wilhelmu von Buxhoevedenovi²³, což obyvatelé Finska vnímali jako akt vlastizrady. Sbírkou *Příběhy praporčíka Ståla* tak dnes obsahuje básní třicet pět, přičemž umístění *Sveaborg* v řazení básní se může v různých vydáních odlišovat.

Jednotlivé básně ve sbírce sice nemají společný děj, přesto však většinu z nich spojuje rámcový příběh. Vojenské příhody jsou totiž vyprávěny starým praporčíkem Stålem, který se dělí o vlastní zážitky a zkušenosti se svým posluchačem, mladým

²¹ Velkoborský 2004; str. 413

²² Název pevnosti. *Sveaborg* je švédskou verzí finského jména *Viapori*. Později v roce 1918 přejmenováno na *Suomenlinna*. Česky: *Finský hrad* (Internetový odkaz č. 15 a č. 24)

²³ Internetový odkaz č.

studentem, stejně tak jako praporčík představeným hned v druhé básni *Fänrik Stål*²⁴. Mladý student působí na venkově jako domácí učitel a v místě svého působení se seznámí se starým veteránem Stålem. Mladý muž je zpočátku poměrně arogantní a vysloužilého praporčíka považuje za podivína. Proto jej s oblibou dráždí ve snaze Ståla rozčílit. To se mu někdy sice podaří, veterán ale nijak vůči mladíkovi kvůli těmto zlomyslným schválnostem nezahořkne.

Jednoho dne však student objeví vlasteneckou knihu o válečných událostech a po jejím přečtení je touto tematikou zcela uchvácen. Z touhy dozvědět se více se pokorně vydává za veteránem Stålem, který je jeho náhlým zájmem potěšen. Mladý muž tak náhle přestane vysloužilého praporčíka vnímat jako podivína, ale bývalý voják se pro něj stane hrdinou a vzorem.

*Jag var så yr, jag var så ung,
Och stolt som jag var ingen kung.*

Byl jsem tak opojený, byl jsem tak mladý,
Hrdý jak já nebyl žádný král.

...
*Nu var han gammal, jag var ung,
Jag blott student, han mer än kung.*²⁵

...
Teď on byl starý, já byl mladý,
Já byl jen student, on byl víc než král.

Je příhodné tvrzení, že se v této básni objevují i určité autobiografické prvky, protože studentovo působení na venkově v pozici domácího učitele až příliš nápadně připomíná autorovy vlastní životní zkušenosti. Zpočátku sebejistý student tak pravděpodobně v díle představuje Runebergovo alter ego.

Básně ve sbírce se opírají o reálná historická jména, místa a fakta, takže v některých případech popisované události nepůsobí na čtenáře jako zcela smyšlené a fiktivní. Verše jsou nejčastěji koncipovány jako určité portréty známých i méně známých osobností. Hlavními hrdiny jsou jak slavní generálové a vysocí důstojníci, tak obyčejní řadoví vojáci či prostí venkované. Ačkoliv se prakticky všechny hlavní postavy vyznačují svou láskou k rodné zemi, každá z představených osob je do určité míry svérázná a svým způsobem jedinečná.

Podle Klingeho se v díle objevují dva hlavní typy postav. Jedním z nich je finský důstojník a druhým je prostý finský voják. Řadoví vojáci mají i typická vojácká jména jako Stål („Ocel“) nebo Svärd („Meč“), která do určité míry definují jejich vlastnosti. Runebergovi důstojníci jsou sice pojmenováni podle skutečných historických

²⁴ Finsky: *Vänrikki Stool*; Česky: *Praporčík Stål*; (sbírka 1)

²⁵ Internetový odkaz č. 1; báseň *Fänrik Stål*

osobností, se svými reálnými předlohami však povahově nemají mnoho společného. Důležitým faktem je, že Runebergův typ finského „oficíra“ se vlastnostmi a charakterem typu druhému, tedy finskému řadovému vojákovi, velmi podobá:

”*Suomalainen majuri on maalaismaisuuden edustaja samoin kuin hänen komentamansa rivimiehet.*“²⁶

(„Finský major“ je zástupcem stejné rurálnosti jako řadoví muži, kterým velí.)

Ačkoliv tedy důstojníci často pochází z vyšších společenských vrstev, v díle jsou vyobrazení v roli zástupců těch kvalit a hodnot, které vyznávají i řadoví vojáci. Při analýze textu s nimi tedy může být v ideové rovině nakládáno stejně jako s představiteli prostého venkovského obyvatelstva.

2.3 Analýza díla *Příběhy praporčíka Ståla* (dále jen PpS)

2.3.1 (PpS) Přístup a vztah prostého lidu k umírání a ke smrti

Příběhy praporčíka Ståla jsou dílem, které se zabývá válečnými událostmi, takže umírání a smrt jsou v něm velmi častým motivem. Vztah prostého lidu ke smrti však nemusí být v tomto díle vždy patrný jen v případech, kdy k úmrtí určité osoby skutečně dojde. V některých básních smrt žádné osoby nenastane, a přesto se problematikou umírání zabývají.

2.3.1.1 (PpS) Smrt důležitější než život

K úmrtí určité osoby dochází například v básni *Molnets Broder*.²⁷ Ta vypráví o starém muži, který žije společně se svou dcerou v chalupě stranou od civilizace. Jednoho dne nalezne v lese chlapce sirotka, kterého se ujme a vychová. Později, když mladý muž dospěje, sblíží se citově s dcerou svého pěstouna. Kvůli právě probíhající válce ale mladík opustí tajně domov a rozhodne se bojovat na straně svých krajanů. Starý pěstoun se s obavami vydá po jeho stopách, až jej nakonec nalezne mrtvého uprostřed bojiště, kde mladý muž zemřel hrdinnou smrtí.

Kromě ztráty blízké milované osoby ale pěstoun musí přijmout i další ránu. Starý muž v básni nařiká nad smrtí svého nevlastního syna, kterého přijal do rodiny a vychoval jako pokrevní dítě. Sirotek se pro něj stal pokračovatelem jeho vlastní rodiny a představitel dalším pokolení, což považoval za dar, protože vlastního syna

²⁶ Klinge 2004; str. 440

²⁷ Finsky: *Pilven veikko*; Česky: *Bratr oblaku*; (sbírka 1)

neměl. Nyní však spolu s mladým mužem zemřela i budoucnost celého jeho rodu. Uprostřed naříkání nad tělem mladého muže je otec přerušen příchodem své dcery, která však celou situaci vnímá z trochu jiného úhlu:

*Så i ängslan knappt den gamle klagat,
När en röst, som var hans dotters, hördes,
Och hon talte, nyss till stället kommen:*

Ve svém žalu takto naříkal stařec,
Když náhle zazněl hlas, který patřil jeho dceři,
A takto promluvila, když přišla k tomu místu:

*"Kär han var mig, mot mitt hjärta sluten,
Dyrbar mer än annat allt i världen,
Dubbelt kär är mig dock nu den ädle,
Kall mot jordens kalla sköte sluten.
Mer än lefva, fann jag, var att älska,
Mer än älska är att dö som denne."*²⁸

„Byl mi milý, přitisklý k mému srdci,
Drahý více než cokoliv jiného na světě,
Dvakrát dražší je mi však ušlechtilý,
Chladný přitisknutý k chladnému lůnu země.
Zjistila jsem, že více než žít je milovat,
Více než milovat je jako on zemřít.“

Dívka tedy ztráty svého milence nelituje. Není tomu tak proto, že by mladého muže nemilovala dostatečně. Pouze má seřazený žebříček svých hodnot jinak než otec a šťastný život po boku jejího milého není na jeho vrcholu. Zemřít hrdinskou smrtí pro svůj národ je z pohledu dívky mnohem hodnotnější než žítí nebo láska. Poslední dvojverší z předchozí citace tvoří současně i úvodní slova celé básně. Jedná se tedy o motto a v mé interpretaci i hlavní pointu básně *Molnets Broder*.

Starý muž dívčina slova o drahocenné smrti milého nepřijme v klidu a snaží se ji upozornit na definitivnost této ztráty:

*När den gamle så sin dotter hörde,
Såg den öfvergifna vid sin sida,
Tog med bruten röst han åter ordet
"Ve dig, ve dig, du, min arma dotter!
Glädjens glädje, sorgens bot och lättnad,
Värn i nöden, fader, broder, make,
Allt med honom är för dig förlorat,
Allt du mistat, intet står dig åter."*²⁹

Když stařec uslyšel svou dceru,
Viděl ji bezbrannou vedle sebe,
Zlomeným hlasem opět si vzal slovo.
„Běda tobě, běda tobě, má nebohá dcero!
Radost radosti, lék na žal a úleva,
Ochrana v nouzi, otec, bratr, manžel,
To vše jsi v něm ztratila,
Přišla jsi o všechno, nic ti nezůstalo.“

Dcera však se svým otcem nesouhlasí, nechce uctívat smrt svého milého smutkem a odmítá tragickou událost přijmout jako důvod k naříkání. Dívčin otec považuje smrt svého osvojeného syna za zbytečnou tragédii, se kterou se nechce dobrovolně smířit. V závěru básně je však jeho naříkání zobrazeno v negativním světle a je konfrontován se svou dcerou. Ta reprezentuje názor, že otec by měl být na svého potomka spíše hrdý, než egoisticky litovat osobní ztráty. Jak již bylo zmíněno dívka sama si smrti svého milého cenní nade vše a odmítá jeho odchodu jakkoliv litovat.

²⁸ Internetový odkaz č. 1; báseň *Molnets broder*

²⁹ Internetový odkaz č. 1; báseň *Molnets broder*

Otec tedy vnímá odchod blízké osoby jako bezpráví a křivdu. Syn mu je násilně a předčasně odebrán a on sám je zanechán bez pomoci, aby se vyrovnal se všemi důsledky. Jeho dcera však hrdinskou smrt milence chápe jako dar. Jak již bylo uvedeno, statečně položit život za svou vlast je z jejího pohledu nejvyšším naplněním lidské existence. A její milý byl obdařen touto možností, aby ve jménu vlasti skutečně jako hrdina padnul. Z jejího pohledu tak mladíkova smrt rozhodně není zbytečná.

*

Další z mnoha básní, které se v této sbírce tématu smrti určitým způsobem dotýkají, se nazývá *Torpflickan*³⁰. V tomto případě sice k úmrtí konkrétní osoby nedochází, přesto je zde smrt jedním z nejvýraznějších motivů. Báseň vypráví o mladé dívce, která žije se svou matkou na odlehlé usedlosti ve finské divočině. Jednoho dne dívka vyhlíží vojáky, kteří se právě vrací z bitvy, a hledá mezi nimi svého milého. Když jej však v oddílu mužů nenalezne, propukne v tichý pláč, protože předpokládá, že její milenec v bitvě zemřel:

<i>När hela skaran gått förbi, de första som de sista,</i>	Když zástup prošel kolem, od prvního po posledního,
<i>Då svek den arma flickans lugn, då sågs dess styrka brista;</i>	Pak zradil dívku její klid, bylo vidět, že chybí síla;
<i>Hon grät ej högt, men pannan sjönk mot hennes öppna hand,</i>	Neplakala hlasitě, jen složila čelo do své otevřené dlaně,
<i>Och stora tårar sköljde ljuft den friska kindens brand.</i> ³¹	A líbezně smočily oheň její svěží tváře.

Dívčina matka ji však začne utěšovat, že mladý muž určitě není mrtvý. Ujišťuje svou dceru, že jejího milého aktivně nabádala, aby se bitvě vyhnul a v pořádku se vrátil zpátky ke své budoucí rodině. Podle matky mladý muž tato slova uvítal, protože jemu samotnému se do války nechtělo a na cestu se vydával pouze z donucení: zcela určitě tak poslechnul rady své tchýně a před bitvou zběhnul, aby mohl žít šťastně dál. Dívka, kterou tato slova nepotěší, se vydává na bojiště, aby se pokusila najít padlé tělo svého snoubence a dokázala tak matce, že její milý žádným zbabělcem není. Když se pak ale bez úspěchu vrátí zpět, působí zklamaným dojmem a sama touží zemřít:

<i>"Red mig en graf, o moder kär, min lefnadsdag är liden;</i>	„Chystej mi hrob, drahá matko, dny mého života uplynuly;
<i>Den man, som fick mitt hjärtas tro, har flytt med skam ur striden,</i>	Ten muž, který získal důvěru mého srdce, s hanbou uprchnul z boje,
...	...

³⁰ Finsky: *Torpan tyttö*; Česky: *Dívka chalupnice*; (sbírka 1)

³¹ Internetový odkaz č. 1; báseň *Torpflickan*

<i>Jag sörjde, men min sorg var ljuf, den var ej bitter då,</i>	Truchlila jsem, ale můj smutek byl milý, ne trpký,
<i>Jag velat lefva tusen år att honom sörja få.</i>	Chtěla jsem žít tisíc let a ctít jej.
...	...
<i>Nu vill jag icko dväljas mer på denna svekets ö,</i>	Teď se již nechci déle zdržovat na tomto ostrově klamu,
<i>Han fanns ej bland de döda där, och därför vill jag dö."</i> ³²	On nebyl tam mezi mrtvými, proto já chci zemřít."

Situace v této básni je relativně podobná situaci z *Molnets broder*. Je zde přítomen mladý muž, který se vydává do bitvy, a jeho milá, která očekává návrat svého snoubence. V tomto případě je však výsledek opačný: mladík nezemře hrdinskou smrtí. Místo toho z boje uprchne, aby si zachránil život, a mohl se tak vrátit ke své budoucí rodině. Toto počínání se však neseťká ze strany dívky s pochopením, narozdíl od její matky. Mladá žena od svého nastávajícího muže očekává, že bude hrdinně bojovat až do své smrti, protože jejich šťastný společný život je méně důležitý než služba vlasti.

Ve chvíli, kdy dívka považovala muže za mrtvého, propukla v tichý pláč. Svůj žal nad ztrátou milované osoby však později popisuje jako sladký smutek, který je jí mnohem milejší než trpká zrada. Mladík je tak zobrazen jako amorální zbabělec, který se zpronevěřil své lásce i vlasti. Dívka je mužem podvedena a raději si fyzicky ublíží, než aby s ním musela dále sdílet svůj život. Odmítne mu dopřát společné štěstí, kvůli kterému on z armády vlastně zběhnul. Dívka tak v básni figuruje i jako síla spravedlnosti, kdy mladý muž chce něco získat podvodem, ale kvůli etické zásadovosti své milé ve svém počínání neuspěje. Jako amorální je v básni zobrazena i dívčina matka. Ta svého zetě nabádala k opatrnosti a přesvědčovala jej, ať zůstane naživu za každou cenu. Podobně jako v *Molnets broder* si zde rodič neuvědomuje pravou hodnotu lidské oběti za vlast a opět mu jí musí připomenout jeho mladá dcera.

Obecným rysem finských vojáků v díle *Příběhy praporčíka Ståla* je jejich neotřesitelná ochota jít do války a položit životy za svou vlast. Prostí lidé odvedení do armády jsou v tomto směru stejní. Z tohoto úhlu pohledu tvoří mladí finští muži neosobní masu bez vlastní identity. Každý jedinec je žijícím zástupcem absolutního ideálu finského vojáka. Tento ideál se ve finské armádě stává samozřejmostí a obecnou hodnotící normou. Kdokoliv, kdo z této normy vybočuje a není připraven

³² Internetový odkaz č. 1; báseň *Torpflickan*

položít svůj život za vlast, je odsouzením hodným zrádcem. Mladý muž v básni *Torpflickan* je ideálním příkladem této odchylky. Jeho důvody pro zběhnutí jsou z pohledu autora zcela bezvýznamné a ve chvíli, kdy již nezapadá do schématu ideálního finského vojáka, je kategoricky odsouzen. Johan Ludvig Runeberg tak zde uplatňuje černobílé vidění světa a komplexnost lidských pocitů a pohnutek podává velmi zjednodušeně. V díle *J. L. Runeberg. Suomen runoilija* je tento kritický přístup k méně odvážným jedincům vysvětlován jako autorův subjektivní despekt:

*"Runeberg tunki suoranaista vihaa sodassa taisteluitta antautuneita ja pettureita kohtaan; sankaruus ansaitaan uhrikuolemalla."*³³

(Runeberg cítil skutečnou nenávist vůči účastníkům války, kteří se vzdali nebo zradili; hrdinství je nabýváno mučednickou smrtí.)

Tímto pojetím však Johan Ludvig Runeberg vytváří určitý paradox. U jednotlivých vojáků není tak důležité, jakým způsobem žili, ale zda zemřeli za svou vlast. Smrt je tím, co životu dodává smysl a bez statečné smrti v boji voják není skutečným hrdinou. Autor tak vyzdvihuje na piedestal obětí války a uctívání těchto lidí je jednou z ústředních myšlenek sbírky. Tím pádem téma smrti hraje ve sbírce *Příběhy praporčíka Ståla* poměrně klíčovou roli.

2.3.1.2 (PpS) Stopy humanismu

Trochu jiným typem básně s tematikou smrti a umírání je *Den döende krigaren*.³⁴ Zajímavé jsou tyto verše už jenom tím, že se děj odehrává z pohledu ruského vojáka, což pro sbírku *Příběhy praporčíka Ståla* není obvyklé. Ruský voják leží smrtelně raněný na ztichlém bojišti. Vojákovu národnost lze vyčíst z jeho úvah o nevládnosti cizí země, do které byl poslán bojovat:

*Ej kom en vän, som kunde få
Hans sista afskedsord,
Ej var den jord, han blödde på,
En älskad fosterjord.
Hans hembygd Volgas bölja skar;
En hatad främling här han var.*³⁵

Žádný přítel nepřijde, aby si vyslechnul
Jeho poslední slova rozloučení,
Ta zem, na které krvácel,
Nebyla milovanou otčinou.
Jeho domov břehy Volhy omývají;
Zde byl nenáviděným cizincem.

Vedle umírajícího vojáka leží na bojišti již mrtvý mladý muž, kterého Rus v bitvě sám zabil. Po chvíli na ztichlé bitevní pole dorazí finská dívka, která začne zkoumat padlá těla a hledá svého milého. Mužem, kterého dívka hledá, je právě mrtvý mladík vedle umírajícího Rusa. Poté, co jej mladá žena najde, propukne v pláč. Když to spatří

³³ Majamaa / Paulaharju 2004; str. 113

³⁴ Finsky: *Kuoleva soturi*; Česky: *Umírající voják*; (sbírka 1)

³⁵ Internetový odkaz č. 1; báseň *Den döende krigaren*

umírající cizinec, nakloní se k dívce, dotkne se jí, zašeptá několik cizích slov a následně skoná:

*Var det för hjärtats frid kanske,
Han höjde än sin röst?
Var det en bön, han ville be
Till ett försonligt bröst?
Begråt han mänskans hårda lott
Att plåga och att plågas blott?*

Bylo to snad pro klid srdce,
Proč promluvil ještě jednou svým hlasem?
Byla to modlitba, kterou chtěl
Usmířit dívčinu hrud'
Plakal pro těžký úděl člověka
Trápit a být trápen?

*Han kom från ett fientligt land
En oväns svärd han bar;
Dock fatta, broder, rörd hans hand
Och minns ej, hvad han var;
O, blott på lifvet hämnaden ser,
Vid grafven hatar ingen mer.³⁶*

On přišel z nepřátelské země
Nesl nepřátelský meč;
Uchop však jeho ruku
A zapomeň, kým vlastně byl;
Jsa na živu, jen pomstu vidí,
U hrobu však již nenávisti není.

Den döende krigaren by se podle předchozí citace, kterou tvoří poslední dvě sloky básně, dal označit za text pacifistický. Když umírající ruský voják vidí plakat dívku, pravděpodobně si uvědomuje absurdnost války a svého činu lituje. V básni není vysvětleno, jsou-li jeho slova omluvná, protože dívčina milého zabil on sám, nebo se mladou ženu snaží pouze utěšit. Dívka však na jeho čin neodpovídá nenávistí, ale odpuštěním, ačkoliv byla nepřítelem právě připravena o svého milého.

Mírumilovné poselství o nesmyslnosti vzájemného lidského zabíjení lidí je v básni jasně patrné, neboť přímým důsledkem statečného souboje ruského vojáka s mladíkem je pouze smrt a utrpení pro jejich blízké. Důsledkem násilí není v tomto případě čest nebo sláva, ale pouze bolest a smutek. Johan Ludvig Runeberg se zde snaží také empaticky vcítit do zástupce nepřátelského národa, když popisuje jeho osamělost a odtrženost od domova. Autor tak dává najevo, že válka nebyla ani pro ruské vojáky snadnou záležitostí, protože museli opustit své domovy a odejít bojovat a umírat do cizí nepřátelské země daleko od svých blízkých.

*

Umírání a smrt jsou z pohledu dnešní doby v díle *Příběhy praporčíka Ståla* zobrazovány poněkud kontroverzním způsobem. Hrdinská smrt ve válce je lidmi vnímána jako pocta a naplnění lidské existence. Statečně zemřít v boji je pro mladé muže důležitější než pozemské štěstí, láska nebo rodina. Prostí lidé jsou připraveni kdykoliv zemřít pro svou domovinu, a vojáci, kteří ve válce položí své životy, jsou následně uctíváni a glorifikováni jako národní hrdinové. Snaha vyhnout se boji a smrti

³⁶ Internetový odkaz č. 1; báseň *Den döende krigaren*

je naopak vnímána jako zrada na národu a vlasti. Vztah prostého lidu k umírání a ke smrti tak není v tomto díle zobrazován pro dnešního čtenáře příliš uvěřitelně. Výjimku tvoří pouze pacifistická báseň *Den döende krigaren*, ve které jsou smrt a zabíjení podávány jako nesmyslný zdroj bolesti a utrpení. Tato báseň tak výrazným způsobem mění motivy násilí a militarismus ze sbírky *Příběhy praporčíka Ståla* a vnáší do díla i prvky humanismu a mezilidské solidarity napříč národy.

Podle mého názoru se Johan Ludvig Runeberg ve svém díle nesnaží vyzdvihovat zabíjení a umírání, ale dodat absurdní válce a ztrátám na životech nějaký smysl. Usiluje o to, vytvořit z nevýhody ctnost, aneb z prohrané války učinit morální vítězství statečnosti a sebeobětování. Lidé, o kterých ve sbírce píše, již ve válce padli, takže dílo slouží spíše jako jejich pomník. Runeberg usiluje o to vyzdvihnout zásluhy padlých a současně se snaží probudit ty dobré kvality v těch, kteří do bojů budou muset zasáhnout v budoucnu. Z pohledu hodnot dnešní doby možná zachází v některých aspektech příliš daleko, takže se nabízí velký prostor ke kritice, je ale rovněž příhodné vzít v úvahu význam díla v kontextu doby, ve které vzniklo.

2.3.2 (PpS) Prostý lid a příroda

V díle *Příběhy praporčíka Ståla* se přírodní motivy příliš často neobjevují, takže i vztah prostého lidu k přírodě je zde spíše okrajovým námětem. Přesto však v několika básních kratší pasáže věnované přírodě jsou a s jejich pomocí lze vztah obyvatel k okolní krajině poměrně dobře popsat.

Báseň *Vårt land*³⁷ tvoří úvod k první sbírce a byla záměrně psána jako finská národní hymna. Vypravěčem v tomto případě není praporčík Stål, ale celý finský národ, jak vyplývá z častého používání množného čísla při odkazování na vypravěče.³⁸ Příroda je zde jednoznačně opěvována:

*Vårt land är fattigt, skall så bli
För den, som guld begär,
En främling far oss stolt förbi;
Men detta landet älska vi,
För oss med moar, fjäll och skär
Ett guldland dock det är.*

Naše zem je chudá a takovou i zůstane
Pro toho, kdo po zlatu touží,
Cizinec jen hrdě okolo nás projede;
Ale my tuto zemi milujem,
Pro nás se svými vřesovišti, kopci a šérami
Je to přece zlatá zem.

*Vi älska våra strömmars brus
Och våra bäckars språng,*

My milujeme hučení našich toků
A běh našich potůčků,

³⁷ Finsky: *Maamme*; Česky: *Naše zem*; (sbírka 1)

³⁸ Majamaa / Paulaharju 2004; str. 129

*Den mörka skogens dystra sus,
Vår stjärnenatt, vårt sommarljus,
Allt, allt, hvad här som syn, som sång
Vårt hjärta rört en gång.*³⁹

Šumění našich temných lesů,
Naše hvězdná noc, naše letní světlo,
Vše, vše co je zde jako píseň k slyšení
Se jednou dotklo našich srdcí.

Ve *Vårt land* je kromě vyzdvihování přírodních krás kladen také velký důraz na pozitivní citový vztah obyvatel ke své rodné krajině. Ačkoliv země může být v porovnání s jinými místy neúrodná a k životu náročnější, finským obyvatelům je nade vše drahá a nesnadný život jim nevádí. V básni je také konstatována úzká souvislost mezi přírodou a finskou domovinou. Tyto dva termíny se zde téměř spojují v jeden: velebením krás přírody autor současně velebí svou vlast. Prostí obyvatelé, kteří svou domovinu milují, tím pádem mají i velmi blízko k jejím přírodním půvabům. Lidé tak podle této básně žijí s okolní krajinou v určité harmonii a souznění.

V jiné básni nazvané *Fältmarskalken*⁴⁰ se k přírodě začne vyjadřovat jeden z mladých vojáků. Stane se tak ve chvíli, kdy večer po vítězné bitvě sedí finští vojáci v kruhu u ohně, popíjejí a společně debatují o svém vojevůdci, polním maršálovi Klingsporovi. Někteří z přisedících jej považují za schopného velitele, jiní jej odsuzují za to, že je ve Finsku cizincem a nemá k této zemi skutečný vztah. Do této debaty velmi emotivně vstoupí voják Tigerstedt, který jednoznačně předpokládá, že polní maršál Klingspor si musel finskou zemi pro její krásy zamilovat a udělá vše pro její záchranu z rukou nepřítele:

*"Det är sant, han är en främling,
Har ej växt i våra dalar,
Han förstår ej våra seder,
Ej det språk, vår tunga talar;*

„To je pravda, je to cizinec,
Nevyrůstal v našich údolích,
Nerozumí našim způsobům,
Ani řeči, již hovoří náš jazyk;

*Men vårt land, det har han skådat,
Han har sett dess skär och öar,
Sett som vi från våra höjder
Dessa tusen, tusen sjöar,
Utan Gud och utan hjärta
Måste dock den mänska vara,
Som ej tjusas in i döden
Af att detta land försvara.”*⁴¹

Ale naši zem, tu již spatřil,
Již spatřil její šéry a ostrovy,
Viděl ji jako my z výšek našich kopců
Tyto tisíce, tisíce jezer,
Bez Boha a bez srdce
Musí však člověk být,
Ten kdo není okouzlen až do smrti
Obranou této země.“

Tigerstedt zde argumentuje, že finská příroda je natolik půvabná, že po jejím spatření si ji musí oblíbit každý člověk. Opět je zde také patrná úzká souvislost mezi vlastní a přírodními krásami, když voják nejprve zmíní svou zemi ve smyslu domoviny a následně začne vyjmenovávat její přírodní půvaby, kterým má polní maršál jistojistě

³⁹ Internetový odkaz č. 1; báseň *Vårt land*

⁴⁰ Finsky: *Sotamarski*; Česky: *Polní maršál*; (sbírka 1)

⁴¹ Internetový odkaz č. 1; báseň *Fältmarskalken*

podlehnutí. Ačkoliv je Tigerstedt mladým řadovým vojákem a prostým obyvatelem Finska, hodnotu své vlasti si plně uvědomuje a k rodné krajině cítí silné pouto. Příroda je tak zde zobrazena v přátelském vztahu vůči lidem, kteří si jí hluboce váží a její krásy s láskou opěvují a velebí.

Podobně je vztah prostých lidí k přírodě vykreslen i v básni *Den femte juni*⁴². Hlavními postavami jsou zde starý voják a student, kteří byli již představeni v rámcové básni *Fänrik Stål*. Název básně odkazuje na den úmrtí známého finského podplukovníka Joachima Zachrise Dunckerse. Voják zde připomíná mladému muži toto výročí a vypráví o Dunckersových statečných činech. Na začátku básně se oba hlavní protagonisté vydají na procházku venkovskou krajinou a společně obdivují její půvaby:

*Den gamle knekten talte så,
Sköt nätet bort, stod upp att gå
Och tog mig tyst vid handen;
Och genom byn vi följdes åt
Och öfver ängens blomsterstråt
Till blåa sjön och stranden,
I pärlor klädd af daggens gråt.*

Tak promluvil starý voják,
Odsunul síť a postavil se k odchodu
A potichu mě vzal za ruku;
A skrz vesnici jsme kráčeli spolu
A ubírali se přes louky květů
K modrému jezeru a břehu,
V perlách oděné pláčem rosy.

*O, hvilken himmel, hvilken jord!
Den gamle talte ej ett ord,
Han tycktes blott betrakta.
En tår föll å hans kind ibland
Omsider tryckte han min hand
Och log och sporde sakta:
"Så kan man dö för detta land?"⁴³*

Ach, jaká oblaka, jaká země!
Starý muž nepromluvil slova,
Zdalo se, že pouze pozoruje.
Sem tam skanula slza na jeho tvář
Konečně stisknul moji ruku
Usmál se a zeptal se pomalu:
„Tedy může člověk zemřít pro tuto zem?“

Okouzlení krásou přírody je obzvláště u starého vojáka patrné, když při pohledu na krajinu začne ronit slzy. Navíc se následně mladého muže ptá, zda-li by mladík byl připraven položit život pro svou vlast. Půvabem své domoviny je tak natolik pohnut, že život jednotlivce není v jeho očích důležitý, pokud by vlast měla být ohrožena. Navíc stejnou reakci předpokládá i od svého společníka, protože kráse finské krajiny podle něj nelze odolat. Opět je zde tedy patrná blízkost prostých lidí k přírodě a vřelý citový vztah k jejím krásám, které venkované pravidelně ve svém volném čase obdivují.

Jak již bylo zmíněno, vztah prostého lidu k přírodě je v díle *Příběhy praporčíka Ståla* vykreslen velmi pozitivně. Obyvatelé vnímají přírodu jako součást své vlasti a její

⁴² Finsky: *Heinäkuun viides päivä*; Česky: *Pátého července*; (sbírka 2)

⁴³ Internetový odkaz č. 1; báseň *Den femte juni*

přirozené krásy bezmezně milují. Láska k přírodě je v jejich životech na stejné úrovni jako láska k rodné zemi. Postavám v díle často stačí pouhý pohled na okolní krajinu, aby se do ní okamžitě zamilovali a byli připraveni pro její obranu zaplatit jakoukoliv oběť. Příroda a vlast pro ně znamenají více než lidská existence.

Tento vztah tak působí velmi zidealizovaným dojmem. Prostí lidé žijí s okolní přírodou v harmonii a souznění, aniž by se na nich život v nezkrocené divočině jakkoliv negativně podepsal. Obraz přírody tak má v tomto díle spíše poetický charakter.

2.3.3 (PpS) Odvaha a hrdinství prostého lidu

Jak již bylo zmíněno, zkoumaná sbírka se zabývá především válečnými událostmi. Materiálu k podrobné analýze tématu odvahy a hrdinství je v *Příbězích praporčíka Ståla* skutečně hodně.

Báseň *Löjtnant Zidén*⁴⁴ líčí hrdinství finského nadporučíka Zidéna a jeho oddílu přibližně padesáti mužů, pocházejících z finského města Vaasa. V básni je popisováno, jak statečný nadporučík vždy pobízí své muže ke spěchu, aby jako první dorazili k nepříteli, přičemž ale samotný Zidén je pokaždé v čele, aniž by se ohlížel, zda jej ostatní následují. V jedné z bitev nadporučík opět vede své muže na zteč a dělá znovu vše pro to, aby právě jeho muži dorazili k nepříteli jako první. K nepříteli se však dostanou příliš brzy a zůstanou zcela osamoceni bez podpory ostatního vojska. Nadporučíkův oddíl je tak do posledního muže pobit. Zidén v závěru básně leží smrtelně zraněn na bojišti a hrdě vyzdvihuje statečnost svých padlých mužů a jejich ochotu, s kterou běželi na smrt:

*"Och föllo de alla för ädla sår,
Förm någon dem sprang förbi,
Och voro de främst i sin löjtnants spår,
Hurra, det var flink manöver,
Nu dö vi som herrar, vi!"*⁴⁵

„A padli všichni na svá vznešená zranění,
Dřív než je někdo předběhl běželi kupředu,
Vpředu ve stopách svého poručíka,
Hurá, to byl hbitý manévr,
Teď zemřeme jako páni!“

Z pohledu dnešní doby by se dal útok oddílu nadporučíka Zidéna považovat za taktickou chybu a ztráty na životech jako bezdůvodné mrhání bojovou silou. Runeberg však smrt těchto vojáků rozhodně nepovažuje za zbytečnou, ale

⁴⁴ Finsky: *Luutnantti Zidén*; Česky: *Nadporučík Zidén*; (sbírka 1)

⁴⁵ Internetový odkaz č. 1; báseň *Löjtnant Zidén*

prezentuje ji jako ukázkou nejvyššího možného hrdinství. V jeho očích je nadporučík Zidén vzorovým příkladem statečného velitele, který dokáže vyburcovat své mužstvo k nadlidským výkonům. Stejnou odvahu však projevují i řadoví vojáci z jeho oddílu, když hrdě následují svého vůdce do jakékoliv situace, takže se na ně může kdykoliv spolehnout. Prostí vojáci následují velitele i do předem prohrané šarvátky, ve které na ně čeká pouze smrt, ale to pro tyto muže není nijak podstatné. Jejich cílem není válku přežít a vrátit se zpět k rodinám domů, ale statečně bojovat za jakoukoliv cenu.

Jednou z ikonických osobností celé sbírky je řadový voják Sven Dufva, který se objevuje ve stejnojmenné básni⁴⁶. Prostoduchý Sven vyrůstá na venkově a vyznačuje se především svou nešikovností a neschopností vykonat jakýkoliv zadaný úkol správně. Jeho rodiče jsou při přemýšlení o budoucím životním uplatnění svého syna již zoufalí, až jednoho dne se Sven rozhodne vstoupit do armády. Ani tam se mu však příliš nedaří, protože rozkazy vždy vykonává špatně a pro ostatní vojáky a důstojníky se stane především zdrojem pobavení. Později vypukne válka a Sven Dufva se vydává společně s ostatními vojáky bojovat. V jedné z bitev je potřeba, aby hrstka finských vojáků na určitou dobu ubránila most, po kterém se blíží nepřítel, než stačí dorazit posily. Muži brání most statečně, ale přesila je příliš velká, takže zazní rozkaz k ústupu. Sven Dufva však jako jediný rozkazu neuposlechne a dále pokračuje v boji. Vzápětí k mostu dorazí posily a nepřátelský útok se podaří odrazit. Voják Dufva je však nalezen mrtev mezi padlými s prostřeleným srdcem. Nad jeho tělem pak generál Johan August Sandels pronese památnou větu:

*"Ty visst var tanken", mente man, "hos Dufva knapp till mått;
Ett dåligt hufvud hade han, men hjärtat, det var godt."⁴⁷* „Pravda, rozumu Dufva příliš mnoho nepobral;
Hlavu měl špatnou, ale srdce, to bylo dobré.“

V této básni je bitva rozhodnuta na základě statečnosti jediného muže. Ani ostatní finští vojáci však nejsou popisováni jako zbabělci. Z původního počtu dvaceti mužů jich na mostě zůstane pouze pět, a ti se na ústup vydávají pouze v momentě nejvyšší nouze. Runeberg tak využívá každé příležitosti k pochvalě finských vojáků a jejich statečnosti.

⁴⁶ Finsky: *Sven Dufva*; (sbírka 1)

⁴⁷ Internetový odkaz č. 1; báseň *Sven Dufva*

Velká symbolika se nachází ve způsobu Svenovy smrti, tedy v motivu kulky, která jej zasáhne do srdce. Nad tím se v básni pozastavuje i generál Sandels: Sven Dufva nebyl zasažen do hlavy, protože v ní toho moc nebylo. Tím správným a hodnotným cílem se pro kulku stalo jeho ušlechtilé a statečné srdce. Generál tak poukazuje na určitou křivdu, které se všichni ostatní vojáci na Dufvovi dopouštěli svými posměšky. Ačkoliv tedy Sven nebyl vojákem nejchytřejším, měl v sobě všechny podstatné vlastnosti finského bojovníka: odvahu a ochotu zemřít pro vlast.

Na příkladu básně *Sven Dufva* je patrné, že Johan Ludvig Runeberg si byl vědom slabin prostého finského obyvatelstva, především jeho nevzdělanosti a celkové zaostalosti. Tyto nedostatky se nesnaží skrývat, ale v básních je zlehčuje a popisuje je především s nadsázkou a humorem. Sven sice není příliš chytrý, ale jeho prostoduchost je pro ostatní spíše zdrojem pobavení než terčem kritiky. Odvaha Dufvovi nechybí, a proto si zaslouží stejné uznání jako všichni ostatní vojáci.

Ačkoliv se případ hloupého, ale statečného venkovana Svena Dufvy může zdát ojedinelý, jsou v díle podobně popisováni i jiní prostí lidé. V básni *Von Törne*⁴⁸, která vypráví o kapitánovi Johanu Reinholdu von Törnovi, je v jednom místě naznačeno, že ani jiní finští řadoví vojáci rozhodně nepatřili mezi intelektuály, a že jejich jednoduchost je opět spíše zdrojem pobavení, než že by měli být za své nedostatky kritizováni:

*Ibland likväl, när han var rätt i taget,
Beskref han finnens enfald för gelaget,
Hur ärlig mången var, men dum också.
Han log hvar gång, ett jättelöje då.*⁴⁹

Někdy přesto, když byla správná nálada,
On popisoval finskou prostoduchost,
Jak poctiví jsou, ale i natvrdlí.
On usmál se pokaždé širokým úsměvem.

Statečnost a odvaha jsou tak v Runebergově díle těmi nejdůležitějšími lidskými vlastnostmi. Autor tak dává najevo, že hrdinou se může stát naprosto kdokoliv nezávisle na svém původu, majetku nebo inteligenci. Překvapivě i někdo tak nenadaný a omezený jako Sven Dufva, který byl všemi ostatními lidmi podceňován. Pokud je jedinec srdnatý, na jeho nedostatcích či nectnostech nezáleží. V Runebergově díle určuje hodnotu člověka především zmužilost a nebojácnost.

⁴⁸ Finsky: *Von Törne*; (sbírka 2)

⁴⁹ Internetový odkaz č. 1; báseň *Von Törne*

V básni *Sandels*⁵⁰, která se zaměřuje na výše zmíněného generála Johana Augusta Sandelse, se odvaha prostých vojáků projevuje i trochu odlišným způsobem, než jen heroickými činy na bitevním poli. V úvodních verších generál snídá a rozjímá o nadcházející bitvě. Následně je vyrušen přijíždějícím poslem, který jej žádá, aby se vydal za svými muži, protože boj již na několika místech propuknul. Sandels však jeho výzvu ignoruje a namísto toho muže vybídne, aby s ním usednul a pojedl. V mladém poslovi se vzbouří krev, protože jeho přátelé umírají na bitevním poli a místo pomoci je mu nabídnuta snídaně. Odvážně se generálovi postaví a kvůli Sandelsovu laxnímu přístupu jej nazve zbabělcem:

*Harm brann i den unga krigarens själ,
Af dess flammor hans öga sken.
"General, jag är skyldig er sanning, nåväl,
Ni föraktas af hela armén.
Hos hvarenda soldat en tanke jag fann,
Att ni är vår fegaste man."*⁵¹

Nelibost hořela v duši mladého válečníka,
Z jejich plamenů zářila i jeho tvář.
„Generále, dlužím vám pravdu, tedy,
Celá armáda vás nenávidí.
U každého vojáka jsem shledal myšlenku,
Že jste náš nejzbabělejší muž.“

Mladý finský voják tak zde ukazuje obrovskou dávku odvahy i jinde než v žáru bitvy. Postavit se čelem ke generálovi a do očí mu sdělit, že jej dotyčný podřízený považuje za zbabělce je nestandardní až trestuhodný čin. O to více je pak překvapující Sandelsova reakce, když se začne hlasitě smát. Generál považuje vojákovy slova za podařený vtip a okamžitě se vydává na cestu k armádě. Během bitvy se pak odvážně postaví proti palbě postupující nepřátelské armády, až jej prostí vojáci začnou prosit, aby se zbytečně nevystavoval nebezpečí. Povzbuzena touto ukázkou odvahy, zvítězí finská armáda v následující bitvě a vojáci v závěru velebí jméno svého statečného generála.

I důstojníci a velitelé jsou v díle *Příběhy praporčíka Ståla* zobrazeni jako neohrožení jedinci, kteří dokáží v ostatních podněcovat ty nejlepší vlastnosti. Řadoví vojáci pak často své nadřízené bezmezně zbožňují a jsou připraveni pro ně učinit cokoli. Tento kladný vztah mužstva k důstojníkům je asi nejlépe vykreslen v básni *Döbeln vid Jutas*⁵². Vážně nemocný generál Georg Carl von Döbeln se zde vydává k bojové linii, aby morálně podpořil své muže, ačkoliv kvůli tomu pravděpodobně podlehne své horečce. Když prochází řadami vojáků, u některých z nich se zastaví a vymění s nimi několik slov. První z mužů má botu pouze na jedné noze a z druhé nohy krvácí.

⁵⁰ Finsky: *Sandels*; (sbírka 1)

⁵¹ Internetový odkaz č. 1; báseň *Sandels*

⁵² Finsky: *Döbeln Juuttaalla*; Česky: *Döbeln u Juuty* (Juutas je název pro křižnici cest u města Uusikaarleppy na západním pobřeží Finska. Právě v těchto místech proběhla v roce 1808 bitva, o které, mimo jiné, báseň vypráví.) (Internetový odkaz č. 6 a č. 9); (sbírka 1)

Generálovi však odpovídá, že nejdůležitější je, aby se muži v bitvě drželi pevně a nikam neutíkali. Pak totiž nevadí, že někdo nemá boty obě. Jiný voják je těžce raněný na hrudi, ale po příchodu generála se staví na nohy a opět chce bojovat. Döbelnovi se navíc omlouvá za svou bledou tvář, protože příliš mnoho krvácel. Do bitvy se pak prostí vojáci vrhají téměř s radostí, protože mohou svou udatností potěšit milovaného generála.

Velitel je pro své muže zdrojem síly a inspirace, je duší vlastního oddílu, případně celé armády. Z tohoto úhlu pohledu si jsou všechny básně zmíněné v této kapitole velmi podobné. Ústřední postavou je jedinec, který nad jinými vyniká svou statečností a dokáže tím strhnout k heroickým výkonům i ostatní. Většinou se jedná o důstojníky jako nadporučík Zidén nebo generál Sandels, ale hrdinou může být i prostý voják či záporně výrazná osoba jako Sven Dufva. To ovšem v žádném případě neznamená, že by skupina či armáda anonymních vojáků, která hlavního hrdinu doprovází, byla tvořena bojácnými muži. Ať už je to skupina vojáků nadporučíka Zidéna z města Vaasy, hrstka obránců bránící most spolu se Svenem Dufvou nebo armáda generála Sandelse, všichni tito prostí vojáci jsou stateční a srdnatě bojují za všech okolností.

Téma odvahy a statečnosti je tak v této sbírce reflektováno poměrně jednostranně. Bojácní a zbabělí lidé se zde objevují jen velmi okrajově, a to vždy pouze ve formě narážky nebo odkazu, nikoliv jako fokalizované charaktery. Například dezertér z básně *Torpflickan* v díle vůbec nevystupuje a pouze se o něm mluví. Pro autora je odvaha prostých lidí určujícím faktorem jejich lidské hodnoty. Statečných lidí si Runeberg váží nade vše, zatímco bázliví jedinci jsou hodni pouze opovržení. Význam ostatních lidských vlastností je v této sbírce upozaděn.

2.3.4 (PpS) Vlastenectví a nacionalismus prostého lidu

Nacionalismus je politickou ideologií, která je postavena především na pojmech jako národ, vlast či národní identita. Nacionalismus vzniká na základě vědomí příslušnosti k určitému národu a velice často jej doprovází také vymezení se vůči národu jinému.⁵³

⁵³ Internetový odkaz č. 23

V *Příbězích praporčíka Ståla* jsou vlastenectví a národovectví hodně pojednávanou záležitostí. Prostí vojáci bojují a umírají za svou vlast a funkci nepřítele, vůči kterému se Finové vymezují, v tomto případě plní národ ruský. Zajímavým faktem ovšem je, že během dvanácti let, které dělily vydání obou částí sbírky, došlo podle Majamaa a Paulaharju⁵⁴ u Johana Ludviga Runeberga k určité proměně ve vnímání Ruska a ke změně intenzity zdůrazňování národních otázek. Na základě analýzy několika básní z první i druhé části díla bych se zde pokusil tento vývoj zachytit a popsat.

V první části sbírky se nachází báseň *Veteranen*⁵⁵, jejíž hlavní postavou je starý veterán. Ten se ve svátečním obleku vydává k bitevnímu poli, kde se mají střetnout finská a ruská armáda. Starý muž zde usedne a pozoruje bitvu. Finové nakonec zvítězí a veterán jim na dálku požehná za jejich statečnost. V odvážných mladých vojácích totiž vidí slibnou budoucnost celého národa. Ačkoliv je tato báseň velmi patriotická, nedá se říci, že by byla napsána s nenávisí vůči zneprátelenému národu. Runeberg zde ruské vojáky nijak neuráží ani nehodnotí. Rusové sice bitvu prohrají, ale není to porážka nijak potupná. Veterán zde reprezentuje především hrdost, vlastenectví a uspokojení.

Velice zajímavou a neobvyklou básní z první části sbírky *Příběhy praporčíka Ståla* je *Kulneff*⁵⁶. Vypráví totiž o ruském generálovi Jakovi Petroviši Kulnevovi a jeho hrdinstvích. Kulnev je popisován jako hrozivě vypadající muž, ovšem pouze v případě, pokud na něj člověk hledí zdálky - zblízka údajně působí mnohem přátelštějším dojmem. Runeberg Kulneva především líčí jako odvážného bojovníka, inteligentního a schopného vojevůdce i jako nevyzpytatelného protivníka. Podle básně je ruský generál nelítostný na bojišti, ale se stejnou vášní, s jakou se vrhá do bitev, se dokáže také radovat ze života. Kulnev je během jedné z mnoha bitev zabit finskými vojáky a skoná hrdinsky s mečem v ruce. Ačkoliv se jedná o zástupce nepřátelského národa, báseň s velmi pozitivním laděním generálovi vzdává hold. Jeho obraz v díle je naprosto srovnatelný s obrazem mnoha finských hrdinů či slavných vojevůdců, přičemž autor nijak nešetří chválou a uznáním.

⁵⁴ Majamaa / Paulaharju 2004; str. 107-109

⁵⁵ Finsky: *Sotavanhus*; Česky: *Veterán*; (sbírka 1)

⁵⁶ Finsky: *Kulnev*; (sbírka 1)

Pozoruhodnou pasáží v básni *Kulneff* jsou její poslední verše. Runeberg zde naznačuje ochotu vážit si více protivníka než vlastních lidí, pokud by Finové nebyli schopni prokázat na bitevním poli dostatek odvahy:

*Förhatlig är den fege blott.
Åt honom ensam hån och skam,
Men hell enhvar, som tappert gått
Sin krigarbana fram!
Ett gladt hurra, ett högt hurra
För hvarje man, som kämpat bra,
Hvadhelst han blef i lifvet än,
Vår ovän eller vän!*⁵⁷

Nenáviděn buď jen zbabělec.
A pouze jemu samotnému posměch a hanbu,
Ale sláva všem, kdo statečně šli
Vpřed svou cestou válečníka!
Šťastné hurá, hlasité hurá
Každému muži co bojoval dobře,
Kýmkoliv se stal ve svém životě,
Ať nepřitelem či přítelem!

Z předchozí citace je jasně patrná vojenská solidarita, která překvapivě vede napříč zneprátelenými tábory. Nenávidění a kritizování nejsou protivníci, ale zbabělci či zběhové. Pokud je někdo odvážný, zaslouží si podle autora úctu a respekt, i když stojí na druhé straně barikády. Vlastenectví a nacionalismus jsou tak v této básni zcela upozaděny. Sounáležitost a vzájemný respekt zde přesahují hranice jednoho národa.

Hned úvodní báseň *Soldatgossen*⁵⁸ druhé části Runebergovy sbírky naznačuje určitý posun ve vnímání národních otázek. Je vyprávěna z pohledu nezletilého chlapce z rodiny s vojenskou tradicí. Chlapec v básni hrdě vypráví o svém otci a jeho statečnosti v mnoha bitvách. Tátu považuje za svůj životní vzor, i když rodič málokdy býval doma a v jedné z bitev byl zabit. V chlapci tento fakt nevyvolává smutek nebo zlost, ale hrdost. Hoch netouží po ničem jiném než se stát vojákem a jít v otcových šlépějích. Vojenský život jej naprosto fascinuje a jinou budoucnost si nepřipouští. Uvědomuje si, že jako voják s největší pravděpodobností zemře jako mladý muž v bitvě. Této alternativy se však neobává a naopak ji otevřeně vítá. V závěru básně pak chlapec vysvětluje, že čeká pouze na dovršení svých patnácti let, aby se konečně mohl nechat naverbovat do armády, naplnit tak svůj osud a hrdinsky zemřít.

Báseň *Sotilaspoika* je názornou ukázkou skutečně vyhraněného militarismu. Chlapec zde sice otevřeně nehovoří o boji za finský národ a omezuje se spíše na opěvování válčení samotného, ale touží po hrdinské smrti za krále a svou zem. Zmínění krále je v básni důležitou rekvizitou pro identifikaci toho, že se nejedená o boj na ruské straně. V roce 1860, kdy byla druhá část sbírky vydána, by chlapec narukoval do

⁵⁷ Internetový odkaz č. 1; báseň *Kulneff*

⁵⁸ Finsky: *Sotilaspoika*; Česky: *Vojákův syn*; (sbírka 2)

carské armády, jako mnoho finských důstojníků, kteří si budovali v Rusku svou vojenskou kariéru. Runeberg tak v básni vytváří jakýsi historizující zlatý věk Finska v době praporčíka Ståla, ale vyhýbá se z pochopitelných důvodů jasné explikaci.

Hoch popisuje místa bitev ve Finsku, kde zemřeli jeho otec, děd i praděd, kteří všichni bojovali ve válkách za svou vlast. Militarismus je v básni evidentní především v tom, že malý chlapec naprosto dobrovolně a nadšeně roste pro zabíjení ve jménu své země. Tato touha po válčení a násilí je navíc popisována jako něco velmi pozitivního a úctyhodného. Úvodní báseň druhé části sbírky se tak již neomezuje pouze na pozitivní vlastenectví. Jako svou postavu si Runeberg vybírá poněkud extrémní příklad.

Za zmínku stojí i následující báseň z druhé části sbírky nazvaná *Björneborgarenas marsch*⁵⁹. Ta již k aktivnímu boji za svobodu a k násilí ve jménu vlastního národa vyzývá zcela otevřeně a bez prostředníků:

Än har Finlands kraft ej dött,
Än kan med oväns blod ett fält här färgas rödt!

Bort, bort, hvila, rast och fred!⁶⁰

Ještě síla Finska není mrtva,
Stále může krev našeho nepřítele rudě zbarvit
pole!
Pryč, pryč s odpočinkem a mírem!

Rodná země a její obrana jsou podle této Runebergovy básně důležitější než cokoliv jiného na světě. Autor zde důrazně mobilizuje obyvatele k aktivnímu boji a odmítá jakékoliv ústupky a kompromisy. Krev a smrt pro finské vojáky nic neznamenaají a každý nepřítel, který by se pokusil ohrozit svobodu Finska bude rozdrčen a zničen. Úcta k soupeřům, respekt a vojenská sounáležitost mezi zneprátelenými vojenskými tábory z básně *Kulneff* se v *Björneborgarenas marsch* zcela vytratily a zůstala jen nenávisť k odpůrcům a temné odhodlání. Vlastenectví a patriotismus již nelze v tomto případě označit za pozitivní.

Výrazným rysem obou částí sbírky je fakt, že v podstatě všichni obyvatelé Finska jsou národně a vlastenecky uvědoměli. I v těch nejzazších končinách na okraji civilizace venkované znají své místo ve společnosti a pro společnou věc jsou připraveni pokládat nejvyšší oběti. Prostí lidé jsou také o všem velice dobře informováni a bez obtíží rozumí důležitosti právě probíhajících událostí.

⁵⁹ Finsky: *Porilaisten marssi*; Česky: *Pochod Porilanů*; (sbírka 2)

⁶⁰ Internetový odkaz č. 1; báseň *Björneborgarenas marsch*

Pokud bych měl shrnout rozbor jednotlivých básní a zhodnotit v úvodu této kapitoly zmiňovaný Runebergův vývoj ve vnímání národních otázek a Ruska, pak výsledky jsou poměrně jednoznačné. Některé básně v první části jsou sice také velmi patriotické, většinou však tíhnou spíše k pozitivnímu vlastenectví. Autor se v nich nijak negativně nevymezuje vůči zneprátenému národu. Například v básni *Kulneff* Runeberg vyjadřuje uznání nepřátelskému generálovi a obdivuje jeho statečnost. O poměrně smířlivém přístupu k Rusku může v kontextu autorova vztahu k nepřátelské zemi svědčit i báseň *Den döende krigaren*. V ní jsou s empatií popisovány pocity osamělého ruského vojáka, který pomalu umírá daleko od svého domova.

Tento obdivný, případně citlivý přístup k nepřítelům vlastní země však zcela nekoresponduje s druhou částí sbírky. Tam se autor staví k utlačovatelům zcela odmítavě a nekompromisně. Nejvíce nacionalistickou básní celé sbírky je podle mého názoru *Björneborgarenas marsch*. Runebergovo vlastenectví zde dostává nesmiřitelný nádech a přechází v negativní nacionalismus a militarismus. Druhá část sbírky je tím pádem mnohem polarizovanější a názorově vyhraněnější. Změna v Runebergově přístupu je skutečně markantní a autorův pohled na tuto problematiku tak v období mezi vydáním jednotlivých částí sbírky v letech 1848 až 1860 prošel skutečně radikálním vývojem.

Při zkoumání například odvahy prostého obyvatelstva nebo vztahu lidí ke smrti byly obě části sbírky v podstatě identické a nebylo tak potřeba je vzájemně rozlišovat. Z pohledu vlastenectví a nacionalismu se ale jedná o takřka dvě rozdílná díla.

2.3.5 (PpS) Vztah prostého lidu k církvi a náboženství

Zkoumání vztahu prostého lidu k církvi a náboženství je v případě díla *Příběhy praporčíka Ståla* v podstatě nutné omezit pouze na analýzu vztahu k náboženství. Církev jako taková v díle vystupuje jen zcela výjimečně v postavě vojenského pastora, ke kterému se však jiní vojáci nijak nevyjadřují, ani s ním o jeho povolání nediskutují. Náboženství je zde sice také jen okrajově zastoupeným tématem, ale pasáže týkající se vztahu prostého obyvatelstva k otázkám víry již umožňují provedení podrobnější analýzy.

Asi nejvýraznější básní sbírky z pohledu náboženství je *Döbeln vid Jutas*. V jejím závěru stojí osamocený generál Döbeln nad ztichlým bitevním polem a pronáší slova, která jsou adresována Bohu. Generál děkuje Všemohoucímu za dar rodné země a za vítězství v bitvě. *Döbeln vid Jutas* je závěrečnou básní první části sbírky a slova směřovaná k Bohu tak tvoří určitý epilog. To, že zakončení tohoto úseku tvoří pasáž věnovaná Bohu jako poděkování za jeho milost, jistě není náhodné. Otázka víry je tak v této básni jasně definována. Existence Boha není nijak zpochybňována a náboženské vyznání je u hlavního hrdiny považováno za samozřejmost.

Další básní, která se problematiky náboženství určitým způsobem dotýká, je *Gamle Lode*⁶¹. Karl Leonhard Lode je důstojníkem, který má ve zvyku se vždy před začátkem bitvy modlit. K modlitbě sklání hlavu i v případech, kdy nepřátelská palba již začala a působí finským oddílům ztráty na životech, což bezesporu svědčí o vojákově hluboké úctě k náboženství. Po skončení modlitby se pak Lode vrhá odvážně na nepřátele a při útoku povzbuzuje své spolubojovníky:

Gud är med oss, ingen fara,
Hurra gossar, raskt framåt!"⁶²

Bůh je s námi, žádné nebezpečí,
Hurá chlapani, rychle kupředu jen!"

Finští vojáci se tak bitvy účastní téměř s nadšením. Z vlastního úhlu pohledu se bijí za spravedlivou věc a Bůh je tak na jejich straně. Válka se tak pro vojáky stává téměř posvátnou záležitostí, protože ji nevnímají jako pouhý souboj dvou zneprátelených armád. Tito Finové se válčení účastní s pocitem, že oni sami jsou prodlouženou rukou Boha na zemi a vykonávají tak zde jeho svatou vůli. Vztah k Bohu je tak vedle odvahy či ochoty zemřít pro svou vlast dalším významným rysem běžného finského vojáka.

Finové v díle *Příběhy praporčíka Ståla* jsou zbožní lidé, víra je považována za naprostou samozřejmost a autorita Boha není nikde zpochybňována. Naopak náboženské vyznání dodává vojákům v bitvách odhodlání a vzbuzuje v nich pocit boje za spravedlivou věc. Náboženství je tak v díle lidmi vnímáno velmi pozitivně.

3. Ilmari Kianto a Červená čára

⁶¹ Finsky: *Ukko Lode*; Česky: *Starý Lode*; (sbírka 2)

⁶² Internetový odkaz č. 1; báseň *Gamle Lode*

3.1 Ilmari Kianto⁶³

Ilmari Kianto, vlastním jménem Ilmari Calamnius, se narodil v Pulkkile roku 1874 do bohaté rodiny luteránského pastora. Jeho otec August Benjamin Calamnius pocházel z rodu s dlouhou tradicí duchovních a vzdělavců a rodina jeho matky Cecilie Septimie Cathariny Lundahl patřila ke společenské a kulturní elitě tehdejšího Finska. Ilmari studoval nejprve filozofii a dějiny literatury v Helsinkách a později také ruskou literaturu v Moskvě.

Po svém návratu do Finska v roce 1903 pracoval jako učitel, žurnalista a spisovatel na volné noze. V tomto období vydal několik sbírek novoromantické reflexivní a přírodní lyriky inspirované finským folklorem, přičemž některé z těchto básní zlidověly do formy zpívaných písní. Po dramatických událostech na finské politické scéně, kdy v roce 1905 vypukla generální stávk⁶⁴, došlo v autorově tvorbě ke zlomu. Kianto obrátil svou pozornost k aktuálním politickým otázkám a začal psát novorealistické autobiograficky laděné prózy, ve kterých kritizoval církve a vyšší společenské vrstvy. V roce 1906 autor začal používat příjmení Kianto a od tohoto roku se již téměř výhradně věnoval psaní.

V roce 1909 napsal Ilmari Kianto své pravděpodobně nejznámější dílo, venkovský román *Červená čára*. Ačkoliv se zápletk⁶⁵ knihy točí okolo parlamentních voleb, stěžejním tématem jsou prostí lidé, jejich život a zobrazování chudoby a bídy. Přestože autor sám pocházel z bohaté pastorské rodiny, ve své tvorbě se stavěl na stranu chudých a utlačovaných lidí. Prostých lidí se však nezastával nekriticky, ale zachycoval je ve své tvorbě včetně jejich nedostatků či neřestí. Literární kritici se při interpretaci jednotlivých aspektů Kiantových děl mohou ve svých názorech různit, ale na autorově schopnosti zobrazovat prosté obyvatelstvo poutavým a uvěřitelným způsobem panuje obecná shoda:

„Kirjallisuushistorioitsijoiden yksimielinen käsitys on, että Kiannon tuotannon voima on kansankuvauksessa. Siinä on kirjailijan mestaruus.“⁶⁵

(Jednomyslným názorem literárních historiků je, že síla Kiantovy tvorby se nachází v zobrazování lidu. V tom je autorovo mistrovství.)

⁶³ Podle: Velkoborský 2004; str. 280-281, Internetový odkaz č. 5, Parente-Čapková 2006; str. 395

⁶⁴ Jutikkala / Pirinen 2001; str. 359

⁶⁵ Nevala 1986; str. 113

Ilmari Kianto se během svého života aktivně zajímal o ruskou literaturu, z níž přeložil do finštiny díla od Puškina, Lermontova či Tolstého. Zajímal se také o Východní Karélii, kterou několikrát navštívil, a psal dokumentární romány o tamějším obyvatelstvu a jeho boji proti ruské moci.

Na sklonku *zimní války* v roce 1939 Kianto odcestoval ze svého domu, který se nacházel na břehu jezera Kianta v severovýchodním Finsku, a zanechal v něm dopis pro sovětskou armádu. V dopise vojáky žádal, aby jeho dům neničili a odkazoval se na svá studentská léta v Moskvě. Dopis však našli vojáci finští a Kianto byl obviněn z velezrady a následně uvězněn. Po skončení *zimní války* byl ale omilostněn a rehabilitován.

Několik posledních desetiletí svého života strávil Ilmari Kianto jako uznávaný a obdivovaný spisovatel. Některá jeho díla byla také zfilmována. Kianto zemřel v roce 1970 ve věku devadesáti šesti let v Helsinkách. Autorovi bylo někdy také přezdíváno ‚Iki-Kianto‘, což v překladu znamená ‚Věčný Kianto‘.

3.2 Fabule díla *Červená čára*

Jak již bylo zmíněno, příběh je zasazen do období prvních demokratických voleb ve Finsku v roce 1907. Tyto volby se uskutečnily podle nového volebního zákona, schváleného finským senátem 20. července 1906, který zajišťoval všeobecné a rovné volební právo. Zákon také – poprvé v Evropě – umožňoval volit i ženám.⁶⁶

Autor popisuje děj v *er*-formě z pohledu chudého chalupníka Topiho Romppanena a jeho rodiny, přičemž životní osudy těchto lidí a jejich reakce na konkrétní události pomáhají načrtnout obraz společnosti i obraz tehdejší zlomové a neklidné doby. Autor v díle líčí, jak levicovní agitátoři úmyslně vzbuzovali v obyčejných lidech plané naděje na lepší život, a to pouze za účelem získání jejich hlasů v nadcházejících volbách. Na Topiho rodině je ukázána tragika života tehdejší chudiny, kdy prostí lidé byli zmítáni proudem událostí bez hlubšího pochopení souvislostí, a bylo jimi záměrně manipulováno.

⁶⁶ Jutikkala / Pirinen 2001; str. 359

Ilmari Kianto zasadil příběh této knihy do svého rodného kraje Kainuu v severovýchodní části země, což byla jedna z nejchudších oblastí tehdejšího Finska – autor sám ji nazýval „země hladu“⁶⁷. V prvních kapitolách autor velmi naturalisticky popisuje tvrdý a náročný život prostého chalupníka Topiho, jeho ženy Riiky a jejich pěti dětí ve finské divočině zcela na okraji civilizace. V knize je detailně líčena jejich chudoba, hlad, strádání i to, jak krutý může být každodenní život pro nemajetné obyvatele.

Jednoho dne se Topi vydává do města, aby rodině obstaral základní potraviny. Ve městě se pak setkává se skupinou svých známých, kteří si čtou agitační letáky sociální demokracie. Od těchto přátel se Topi dozví, že chudí lidé v zemi trpí pod krutou nadvládou bohatých, kteří nemajetné pouze vykořisťují a ještě více ožebračují. Bohatí lidé navíc žijí v přepychu, aniž by museli pracovat, a pouze se nechávají živit chudými lidmi, kteří mnohdy nemají ani co do úst. V letáku se také píše o pokrytectví církve, která nabádá lidi k poslušnosti vůči vrchnosti a snaží se situaci udržovat v současném stavu. Autor letáku nabádá obyčejné lidi, aby se společně semknuli a nastolili v zemi nový pořádek. Topi, ačkoliv zdaleka nerozumí všemu, o čem se v letáku píše, se pro tyto revoluční myšlenky okamžitě nadchne. Připadá mu, jako by ta slova vycházela přímo z jeho srdce, a nabude přesvědčení, že na světě konečně zavládne spravedlnost.

Později pak Topi i jeho žena Riika začnou navštěvovat oficiální schůze příznivců sociální demokracie, které jsou již vedeny profesionálním agitátorem. Ten se v podstatě snaží probudit v lidech nenávist vůči duchovenstvu a vyšším společenským vrstvám, rozšiřuje proti nim pomluvy a rozdmýchává nepokoje. Lze se domnívat, že agitátor má v mnoha dílčích tématech pravdu: správně poukazuje na katastrofální situaci v některých domácnostech a kritizuje ignoranci tohoto stavu vyššími společenskými vrstvami. Jeho cílem však není těmto lidem skutečně pomoci, ale pouze získat jejich hlasy v nadcházejících volbách. Navíc se snaží prosté lidi přesvědčit, že po zvolení sociální demokracie se jejich životy od základů změní, a všichni chudí lidé se budou mít stejně dobře jako bohatí.

⁶⁷ Velkoborský 2004; str. 281

Červená čára, od které je odvozen název knihy, v tomto případě znamená čárku, kterou každý volič načrtne do hlasovacího lístku červenou tužkou. Zpočátku nemají obyčejní lidé nejmenší ponětí, co červená čára vlastně je, natožpak aby rozuměli významu parlamentních voleb, nebo chápali, co je to politická strana. Lidé si tak mezi sebou pouze vypráví hesla z propagačních letáků o tom, že všichni potáhnou červenou čáru společně, a že bude napsána krví ze srdcí chudého lidu. V díle je tak zobrazována i nevzdělanost tamějších obyvatel a jejich pomyslný zápas s přílivem nových informací a neznámých pojmů.

Myšlenky spravedlivého světa pod vedením levicové strany se mezi chudými lidmi ujmou velice dobře, a tak nakonec sociální demokracie volby vyhrává. V každodenním životě obyčejných lidí se však tato změna nijak neodrazí a nastává všeobecné rozčarování. Rodinu Topiho Romppanena navíc po volbách postihnou i různá neštěstí. V důsledku otřesných hygienických podmínek, ve kterých rodina žije, Romppanenovým mimo jiné zemřou tři děti na neznámou nákazu. Riika si tato úmrtí vysvětluje jako trest boží, protože zvolením sociální demokracie lidé v podstatě revoltovali vůči zažitému společenskému pořádku a církvi.

Hned od první kapitoly dílo obsahuje i rámcovou povídku, kdy se na konci zimy ve finské divočině probudí medvěd. Ten se hladový začne toulat krajinou, až na konci příběhu dorazí na pozemek Topiho Romppanena, kde zadává chalupníkovu jedinou krávu. Topi se pokusí bránit svůj majetek silou, ale lesní šelma nakonec zabije i jeho.

3.3 Analýza díla *Červená čára* (dále jen Čč)

3.3.1 (Čč) Přístup a vztah prostého lidu k umírání a ke smrti

Umírání venkovského obyvatelstva není v *Červené čáře* častým motivem. Vyskytuje se zde všehovšudy dvakrát, a to až v samotném závěru díla. V prvním případě umírají tři děti Topiho a Riiky Romppanenových na neznámou chorobu, která propukne u nich doma v chalupě. V případě druhém umírá samotný Topi Romppanen, když sekyrou napadne medvěda, který právě zadával jeho krávu.

Když se v prvním z těchto případů nakazí tři z pěti dětí Romppanenovy rodiny neznámou nemocí, nachází se právě otec Topi dlouhodobě mimo domov kvůli práci,

protože nedostatek jídla a prostředků v chalupě byl již katastrofální. Veškerá péče o nemocné potomky tak připadne Riice. Matka však i přes veškerou snahu není schopna svým dětem pomoci či ulevit od bolesti. Autor v těchto pasážích věnuje hodně prostoru popisům obrovské bezmoci a zoufalství, které matka Riika během péče o churavé potomky prožívá:

„Pitkä päivä kului loppuun ja taas tuli yö, hirveä yö, sillä kolme lapsista oli yhä kovemmassa tuskassa. Mikä uikutti päättänsä halkaisevan, mikä valitti kulkkuunsa pistävän, mikä itki vatsaansa kopristavan. Henkeä salpasi, hengitys kulki siuhuen ja koristen rinnasta, joskus pursahteli töhkää ja limaa suusta ja sieraimista. Riika sai valvoa ja hyppiä koko yön vuoroin itsekutakin lasta hoivaamassa, mutta ei hän tietänyt miten lieventää kipuja. Jessusristus siunatkoon! Häntä hävetti omain lastensa edessä, kun tunsu täydellisen avuttomuutensa. „Mitä varten on maailmaan laittanutkin, kun ei heitä osaa hoitaa?“ Mutta nyt, kun lapset olivat sairaat, tuntuivat ne rakkaammilta kuin koskaan ennen. „Ei kestäisi sitä surua, jos...“⁶⁸

(Dlouhý den se chýlil ke konci a opět noc, příšerná noc. Tři děti se svíjely v bolestech, které se stále stupňovaly. Naříkaly, že je bolí hlava a v krku, plakaly, že je bolí břicho. Dech měly stále nepravidelnější, pískavý a chraptivý. Hleny a hnis jim tekly z nosu a úst. Riika zase probděla noc, chodila od jednoho dítěte k druhému, tolik by jim chtěla pomoci, utišit bolesti – ale jak? „Ježíši Kriste, smiluj se nad ubohou!“ Styděla se před dětmi za svou bezmocnost. „Proč jsem je jenom porodila, když jim nemůžu pomoci?“ Teď, když byly děti nemocné, byly jí dražší než kdy předtím. „Nesnesla bych ten žal, kdyby...“⁶⁹)

Z úryvku je poměrně jasně patrný Riicin mateřský cit a především strach ze ztráty vlastních dětí. Později, když některé z nich skutečně skonají, je touto událostí naprosto zdrcena:

„Mutta kun hän keskellä yötä nousi tyttöä katsomaan, huomasi hän kauhukseen, että lapsi jo oli heittänyt henkensä. Riikalta pääsi parhodus niin sydäntävihlova, että toiset sairaat lapset säikäyksestä saivat ankaria kuoristusohtauksia... ..Kahden päivän päästä kuolivat lisäksi sekä Sake⁷⁰ että Vesteri saman vuorokauden kuluessa. Tuskin oli toisen ruumis ehtinyt kokonaan jäähtyä, kun jo toinenkin täytyi kantaa laudalla ulos kylmään kylkeiseen. Riika hoiperteli kuin liian raskaan kuorman kantaja ja oli päästään sekaisin...“⁷¹

(Ale když v noci vstala, aby se podívala, jak se malé daří, smrtelně se zděsila. Dítě již nedýchalo. Riika propukla v zoufalý pláč a nemocné děti se tak vylekaly, že začaly zvracet... ..O dva dny později zemřeli v týž den Sake a Vesteri. Sakovo tělíčko ještě ani nestačilo vystydnout, když Riika opět musela do studeného přístěnku s jeho bratříčkem. Potácela se, jako by vlekla skálu, a mluvila úplně z cesty.)⁷²

Topi sice během epidemie, jak již bylo uvedeno, není doma v chalupě přítomen, takže je svým způsobem ušetřen nutnosti být svědkem utrpení a úmrtí vlastních potomků, ale po návratu domů je zdrcen stejně jako Riika:

„Itkuun tyrskähti järeä Topikin, kun kotiinsa moniaan päivän päästä saapui savotasta ja surman niitot edessään näki.“⁷³

(V pláč vypukl i zmužilý Topi, když o několik dní později dorazil domů z lesních prací a spatřil tu strašlivou žeň smrti.)⁷⁴

⁶⁸ Kianto 1956; str. 96-97

⁶⁹ Kianto 1962; str. 106

⁷⁰ Jména všech pěti dětí Riiky a Topiho byla: Iita Linta Maria, Petti, Pirjeri, Sake a Vesteri.

⁷¹ Kianto 1956; str. 98

⁷² Kianto 1962; str. 108-109

⁷³ Kianto 1956; str. 98

⁷⁴ Kianto 1962; str. 109

Poměrně zajímavým místem v knize je krátká pasáž, která naznačuje trochu rozdílné vnímání úmrtí potomků u otce Topiho a u matky Riiky:

„Kirveli, kirveli se isän mieltä että työn nousevat tuet niin äkkiä olivat poisryöstetyt... ..Ei ollut vanhimman pojan kautta tullut elämän vapahdusta Topille. Riikaa enin itketti oma kukkansa. Se lita Linta Maria...“⁷⁵

(Pálilo, pálilo v otcově duši, že nastávající pomocníci tak rychle odešli ze života... ..Nejstarší syn neměl čas, aby otcův život trochu ulehčil. A Riika oplakávala své nejmilejší poupátko, dcerku litu Lintu Marii.)⁷⁶

Tento krátký úryvek toho o prostém venkovském obyvatelstvu může vypovědět až překvapivě mnoho. Logicky je pro chudou živořící rodinu každé nové dítě poměrně velkou materiální zátěží. Rodina Topiho Romppanena se navíc nacházela ve velmi obtížném období, kdy malých dětí museli rodiče živit skutečně hodně, ale žádné z nich nebylo dostatečně odrostlé, aby mohlo s domácími pracemi a obživou aktivně vypomáhat. Pro chudé rodiny bylo tedy se vši pravděpodobností nesmírně důležité, aby se děti co nejdříve zapojily do pracovního procesu. Tím se z pouhých příjemců materiálního zajištění mohli stát aktivními přispěvateli ke společnému přežití.

Topi, ačkoliv je samozřejmě ztrátou svých dětí citově devastován, vnímá celou situaci z trochu pragmatičtějšího úhlu než matka. Po několik let musel živit své potomky na úkor svého vlastního blaha a pohodlí, a teď, když by se mu mělo konečně dostat pomocníků, kteří by mu alespoň trochu usnadnili život, děti jsou mu krutým způsobem odňaty a veškeré předchozí snažení vyšlo vniveč. V případě Topiho se tak mísí depresivní tragické pocity nad ztrátou vlastních potomků s pocity obrovské křivdy a bezpráví. Nevidí tak celou situaci pouze z pozice otce, ale především také z pozice živitele rodiny, na kterém jsou ostatní závislí. U Riiky se soudě podle předchozí citace pocity křivdy neobjevují. Matka tak pouze oplakává odchod své nejmilejší dcerky a lituje této ztráty.

Druhým případem úmrtí v díle *Červená čára* je násilný skon Topiho Romppanena. Stane se tak až v naprostém závěru knihy, kdy chalupník přistihne medvěda, jak zabíjí jeho krávu. Kráva je jedním z posledních zdrojů obživy, které chudé rodině zbývají, a tak se Topi odvážně vrhne do nerovného souboje se sekyrou v ruce:

„Hirmuinen vihanpuuska oli miehen vallanut, häätä teki hänestä sankarin. Juuri kun peto saaliineen oli kapuamassa yli aidan, silloin kirveen isku osui sen rintaan. Mutta puolensa piti peto. Silmänräpäyksessä se irroitti kyntensä lehmästä ja hyökkäsi miehen päälle. Ei ehtinyt Topi toista kertaa kirvestään kohottaa. Verta purskuten hän kaatua jymähti aidan taakse, ja kirves kirposi loitos

⁷⁵ Kianto 1956; str. 99

⁷⁶ Kianto 1962; str. 110

*kädestä. Toisella puolen aita virui kuolonkoriseva Ämmikki sorkat pystyssä. Hätähuuto ja hälinä oli kuulunut ylös mökkiin: - siunailten, paha aavistaen, sydänalaansa painellen riensi sieltä Riika emäntä alas pellon kuvetta... Silloin oli jo vertatihkuva karhu pakenemassa metsään.*⁷⁷

(Zmocnil se jej strašlivý hněv. Bída z něho učinila hrdinu. Ve chvíli, kdy medvěd přelézal s kořistí ohradu, zasáhl jej sekerou do hrudi. Netvor se vztyčil k boji. Jen okamžik, a zvíře pustilo krávu a vrhlo se na člověka. Topi už neměl čas zdvihnout sekeru podruhé. Vytryskla krev. Zřítíl se za ohradou k zemi a sekera mu vypadla z ruky. Na druhé straně ohrady ležela Ämmikki [kráva jménem] s nohama vzhůru. Chroptění a hluk zaslechli i v chalupě. Vedena zlou předtuchou utíkala Riika dolů po stráni, ruce sepnuté na prsou, s modlitbou na rtech. To již byl zkrvavený medvěd na útěku.)⁷⁸

V podstatě zbytečná smrt Topiho Romppanena je v této fázi díla jakousi tragickou tečkou za jeho neméně tragickým životem. Chalupník však odchází ze života statečně a s hlavou vztyčenou, beze strachu či naříkání. Dlouho nahromaděná příkoří ze strany osudu či přírody jsou pro Topiho již příliš těžkým břemenem, a tak se vrhá s téměř holýma rukama proti lesnímu predátorovi, ačkoliv tím zpečetí osud své těžce zkoušené rodiny.

Umírání a smrt tří potomků Topiho a Riiky, stejně jako násilný skon samotného Topiho Romppanena jsou v *Červené čáře* líčeny velmi naturalisticky. Detailně je zde popisována agónie několika nevinných chudých dětí a zabití člověka nebezpečnou lesní šelmou. Smrt je pak hlavními hrdiny obecně vnímána jako něco krutého a nelítostného a úmrtí blízkých působí zainteresovaným osobám bolest a utrpení. V díle *Červená čára* se vedle motivu smrti také objevuje motiv následků pro pozůstalé. Veškeré smrtelné události jsou popisovány nezúčastněně, smrt a umírání nejsou popisovány jako povznášející události a autor zobrazuje i poněkud morbidní podrobnosti, které dokreslují celkovou zoufalou a beznadějnou atmosféru.

3.3.2 (Čč) Prostý lid a příroda

Finský literární vědec Kai Laitinen ve svých literárních dějinách *Suomen kirjallisuuden historia*⁷⁹ stanovil šest základních tezí, které definují tradiční finský román. Hned první z nich se týká přírody⁸⁰:

„Perinteinen suomalainen romaani on lähellä luontoa. Luonto on mukana siinä joko ystävänä tai vihollisena tai molempina.“

(Tradiční finský román má blízko k přírodě. Příroda je v něm přítomna buď ve vztahu přátelském, nepřátelském nebo obojím.)

⁷⁷ Kianto 1956; str. 101-102

⁷⁸ Kianto 1962; str. 112

⁷⁹ Česky: *Dějiny finské literatury*

⁸⁰ Laitinen 1991; str. 310-311

Podle Laitinena je tedy téma přírody ve finských románech zcela běžné, ale konkrétní způsob zpracování tohoto tématu se může dílo od díla výrazně odlišovat. Jak je toto platné pro *Červenou čáru*?

Hned počáteční odstavce díla jsou věnovány popisům zimní krajiny a přírody:

„Kaikki oli kohvettunutta; sammal ja jäkälä lepäisivät äänettömässä kaihon syleilyssä myöhäsyksyn viimeisenä päivänä. Näytti kuin korven kaikki eläimetkin tänä päivänä olisivat aristuneet liikkumaan, luonnollisia tehtäviään toimittamaan... ..Tänä ankan aavistuksen päivänä ei vikkellä metsähiirikään rohjennut lähteä liikkeelle puunjuuren alta... ..Tosiaankin – pyhäkammottava oli erämainen hiljaisuus.“⁸¹

(Na všem ležel tvrdý ledový příkrov. Mech a lišejníky se v poslední den pozdního podzimu ztrácely v pochmurné náruči temného lesa. Toho dne jako by zvířata zanechala svého obvyklého počínání a bála se vylézt... ..Den byl tak pln jakési temné hrozby, že se ani čiperná lesní myška neodvážila vystrčit čumáček ze své skrýše pod kořeny stromu... ..Mlčení pralesa bylo vpravdě slavnostní a hrůzyplné.)⁸²

V překladu jsou použita slova jako „hrozba“ a „hrůzyplné“, a také slovní spojení „v pochmurné náruči temného lesa“. Popisy krajiny tedy vyvolávají spíše negativní pocity. Příroda, v tomto případě představovaná nehostinnou končinou, zde působí poměrně nepřátelským a výhružným dojmem. Konkrétním důvodem, proč se zvířata bojí vylézt ze svých doupat, není ovšem nevlídně působící krajina, ale toulající se medvěd:

„Kuului kummalista murinaa, ähkäilevää huohotusta ja routaisen maankamaran kuminaa, kun raskas olento astahteli salolla. Karhu, metsäkuningas se oli.“⁸³

(Bylo slyšet záhadný, temný rachot, supělo to a funělo a zmrzlá země duněla, jak se nějaký mohutný netvor hrnul pralesem. Byl to medvěd, král lesů.)⁸⁴

Medvěd je ovšem jako zvíře také součástí přírody. V tomto případě zosobňuje konkrétní nebezpečí a hrozbu, které se spojují s nevlídným dojmem z vyobrazené scenerie a společně tvoří celkový ponurý výjev. Příroda je zde v úvodu díla tedy vylíčena jako určitá síla, která budí respekt, a před kterou by se měl mít každý na pozoru.

3.3.2.1 (Čč) Příroda a sociální situace obyvatel

Život v přírodě na okraji civilizace může být pro nemajetné obyvatele velmi náročný. Jak již bylo zmíněno, půda v kraji Kainuu, kam je příběh díla *Červená čára* zasazen, nebyla příliš úrodná. Autor okolní krajinu popisuje jako bezútesné bažiny a močáliska porostlé jednotvárnými jehličnatými lesy, které se táhnou na všechny strany. Chudý chalupník má však určité možnosti, jak přírodu kolem sebe využít a trochu si tak ve

⁸¹ Kianto 1956; str. 15-16

⁸² Kianto 1962; str. 9-10

⁸³ Kianto 1956; str. 16

⁸⁴ Kianto 1962; str. 10

svém živoření přilepšit. Topi si například přivydělává lovem ptáků, které potom ve městě vyměňuje za mouku a jiné základní potraviny:

„- *Velaksiko sinä ihan... niitä jauhoja? kyseli yhä Riika. Topi viivytti vastausta. - Hyväpä jos velaksikaan..., murahti hän sitten jurosti katsahtamatta ylös pieksunpohjastaan, jota koputteli polveansa vasten. - Lähteneekö noista linnun raadoista montakaan kiloa... Riikan silmät välähtivät. - Onko sinulla säästössä? - Liehän heitä nyt sen verta, jotta joku vellipata velattakin, vastasi Topi tyynesti. »Onpa se sentään mies tuo Topi», ajatteli Riika häpeissään. »Kun on minulta niin silmän vältyttänyt ja yhtäläiseen metsästä tultua valitellut, ettei lintuja tänä syksynä näy tai jos näkyykin, niin ovat muka niin arkoja, jotta vain kaukaa saa ampua ja aina sivu siuhuu luoti. Satimilla lie saanut?»⁸⁵*
(„Vezmeš to na dluh...tu mouku?“ dotírala Riika dále. Topi hned neodpověděl. „Kdyby dali na dluh...“ zamumlal konečně temně a bušil kladivem do podešve, kterou měl na kolenou. „Ale snad mi pár kilo dají za ty ptačí chcíplotiny, co...“ Riice zasvitlo v očích. „Máš nějaký v zásobě?“ „No, pár jich tu je, aby se nějaký čas mohla vařit kaše za hotový,“ odpověděl Topi klidně. „Topi je přece jenom chlap,“ přemýšlela Riika zahanbena. „Ošidil mě. Vždycky když přišel z lesa, to bylo nářků, že člověk letos na podzim v lese ani ptáčka neuvidí, a když uvidí, je prý tak plachý, že se k němu není možno na jistý zásah přiblížit. Asi je chytl do oka.“)⁸⁶

Příroda tak v díle není pouze silou, která chudým lidem znesnadňuje život, ale může se stát i zdrojem jejich přivýdělku. Ovšem takto získané prostředky nejsou v žádném případě volně dostupné nebo zadarmo, ale obyvatelé si je musí pomoci vlastní aktivity a schopností zasloužit a vybojovat. Navíc se jedná o příjem, který není pravidelný a do určité míry závisí na štěstí a náhodě. Tím pádem se na něj prostí lidé nemohou plně spolehnout.

Když se Topi vydává do města prodat nalovené ptáky a za utržené peníze obstarat rodině základní potraviny, dá mu Riika několik ušetřených mincí, aby koupil dárek pro jednu z jejich dcer:

„- *Elähän vielä..., äänsi Riika vähän kuin häätäntyneesti ja rupesi kaivelemaan riepua kirstun pohjalta. Sitten hän ikäänkuin salavihkaa työnsi kourallisen kuparilanteja Topin käteen ja sanoi: - Ota lita Linta Marialle kauppias Visuliinista sitä punakukkaretonkia... muistathan sinä... samanlaista kuin näit juhannuksena vosmestarin Alamalla. Lupasi Topi tämänkin asian ajaa miten parhaiten taitaisi. Sitä hän vain ihmetteli, että mistä sillä Riikalla rahoja - markka ja viisitoista penniä.*“⁸⁷
(„Počkej ještě...“ řekla Riika trochu nejistě a začala se hrbat v hadrech na dně truhlice. Vstrčila Topimu do ruky hrst měděných mincí a řekla, jako by se styděla: „Kup litě Lintě Marii u kupce Visuliina ten červený květovaný kreton... Víš který... Ten co měla na sobě o Svatojánském večeru lesníkovíc Alama.“ Topi slíbil, že i to zařídí. Jenom se podivil, kde Riika sebrala peníze - marku a patnáct penny.)⁸⁸

U otce Topiho vyvolá údiv, že Riika vlastní i tak malou částku jako je marka a patnáct penny. Podle jeho předpokladů by Riika neměla mít u sebe žádné peníze, protože veškerou finanční hotovost již utratili za jídlo a jsou odkázáni pouze na příjmy z prodeje lesních ptáků. Romppanenovic rodina je tedy skutečně chudá prakticky bez finančních prostředků a stačilo by velmi málo, aby trávili zimní měsíce o hladu.

⁸⁵ Kianto 1956; str. 31-32

⁸⁶ Kianto 1962; str. 30

⁸⁷ Kianto 1956; str. 32-33

⁸⁸ Kianto 1962; str. 31

Otázkou však je, jestli byli Topi s Riikou vždy takto chudí, nebo se do špatné finanční situace dostali až postupně?

Jak již bylo zmíněno, příroda sice poskytuje určité možnosti přivýdělku, ale majetku lidí může způsobovat i velké ztráty. O tom, že život v lesích bývá velmi perný a nebezpečný napovídá pasáž, kde autor popisuje, jak rodina Topiho Romppanena přišla o několik kusů dobytka, které zadával medvěd:

*„Ensimmäisen lehmän oli vuotta yhdeksisen takaisinpäin mörkö tappanut, ja lammaskatraastakin oli sama peto aivan viime suvina raiskannut kolme yhteen rysyyn ja niin ahnaasti syönyt, että vain vähän villan tumpuja oli jäänyt mättäille, mutta ei luunsuremaakaan velliksi. Kova oli elämä erämailla!“*⁸⁹
(Jejich první krávu zabil před devíti lety medvěd a z ovčího stádečka zadával naposledy letos v létě jedním rázem tři kusy. Sežral je i s chlupama. Zůstalo z nich jen pár chomáček vlny, poházených kolem. Ani kostička do polévky nezbyla. Krušný byl život v lesích.)⁹⁰

Zde již příroda není pouze pasivní výhružnou silou, ale nemilosrdně si vybírá svou daň na životech domácích zvířat a působí velké materiální škody již tak chudým lidem.

Smrt domácích zvířat nezpůsobuje jen dravá šelma, ale ztráty mohou být zapříčiněny i nešťastnými náhodami. V nezkrocené divočině na zvířata mohou čekat různé nástrahy:

*„Oli toki ennen ollut hevoskopukkakin, kolmellakymmenelläviidellä markalla ostettu, mutta oli ruunarukka sortunut surkealla kuolemalla. Se näet oli kesäkuumalla kaahliessaan tarttunut lammen liejuun ja siitä löydetty vasta monen päivän perästä, kun jalat jo olivat mätäturrina ja viimeinen henkitore ruumiissa – heti oli lopettaa täytynyt eikä oltu saatu nahkaakaan nyletyksi kunnolla.“*⁹¹
(Býval tu ještě kůň koupěný za pětatřicet marek, ale ten sešel ze světa potupnou smrtí. Jednou v létě bylo velké vedro a kůň se chtěl zchladit v lesním jezírku. Zůstal však vězet nohama v bahnitěm dně, a když ho tam po několika dnech našli, neměl už v nohou vládu, začaly mu uhnívat. Byl v posledním tažení. Nedalo se nic jiného dělat než ho, chudáka, utratit a ani kůže z něho nebyla dohromady k potřebě.)⁹²

O tom, že na tom Topi s Riikou nemuseli být zpočátku finančně zase tak špatně, může svědčit i to, že si dříve koupili za třicet pět marek koně. Kůň měl pravděpodobně pomáhat s obděláváním pole a rozhodně by si jej nepoživovali lidé, kteří nemají co do úst. Jak již bylo zmíněno, během událostí popisovaných v knize je finanční situace Romppanenových již natolik závažná, že údiv vyvolává i tak nízká částka jako marka a patnáct penny. Na tomto příkladu je tak jasně patrné citelné zhoršení Topiho a Riichiných majetkových poměrů.

⁸⁹ Kianto 1956; str. 22

⁹⁰ Kianto 1962; str. 18

⁹¹ Kianto 1956; str. 22

⁹² Kianto 1962; str. 18

O předchozích životech Topiho a Riiky před svatbou a nastěhováním se do vlastního domu se text nezmiňuje. Objevuje se pouze zmínka o tom, že Riika pracovala jako děvečka:

„...hän, Riika, oli ollut kerran heinäkasakkana lukkarissakin ja silloin sattunut kuulemaan kuinka koreasti herrasväet siellä puhelivat... .. Mutta kaikki se koreus ja hauskuus oli iäksi kadotettu, kun joutui Topille vaimoksi.”⁹³

(...to ona, Riika, sloužila jednou o senách jako děvečka u zvoníka z fary a tam se teprve naučila, jak spolu mluví lepší lidé... ..Ale s touhle vznešeností a s těmihle radostmi byl nadobro konec, když si Riika vzala Topiho.)⁹⁴

Na bázi sociálního postavení v dřívější době lze předpokládat, že Riika sice nebyla nijak bohatá, ale pravděpodobně ani netrpěla hladem a nouzí. V textu také nejsou rozebírány konkrétní důvody, proč se Topi s Riikou odstěhovali na vlastní hospodářství. Lze však předpokládat, že ve výrazně agrárním Finsku pro ně nebylo mnoho možností pracovního uplatnění, a tak se museli, jako mnoho jiných nemajetných rodin, spolehnout na své vlastní schopnosti a uživit se svépomocí.

Topi s Riikou však o část svého skrovného majetku bez vlastního zavinění přijdou. Na jejich špatných životních podmínkách se určitě podílí i nutnost žít hodně dětí. Místo aby jejich hospodářství postupně vzkvétalo a svou poctivou prací si vybudovali určité zázemí a stabilitu pro sebe i pro své děti, stav jejich majetku i životní podmínky se postupně spíše horší. Chudobou ale v kraji netrpí pouze Topi s Riikou. Z díla nepřímo vyplývá, že pro lidi žijící na okraji civilizace je to zcela běžný jev:

„Mökki oli hyvin yksinäinen; lähin ihmisasunto, toinen torpan röttelö, murjotti puolen peninkulman päässä suuren suon takalistossa...”⁹⁵

(Chalupa stála zcela o samotě; nejbližší lidské obydlí, stejně ubohé jako ona a také na spadnutí, leželo asi půl míle dále na západ za rozlehlými bažinami.)⁹⁶

Život v přírodě tak stav materiálního zajištění lidí nezlepšuje, ale dopady jsou spíše negativní. Nezkrocená divočina výraznou měrou přispívá k chudobě Topiho a Riiky a jejich přežití na okraji civilizace se postupem času stává čím dál tím více komplikovanějším.

3.3.2.2 (Čč) Důsledky života v přírodě

V díle *Červená čára* zanechává život v nehostinné lesní krajině na tamějších obyvatelích očividné fyzické následky. Ačkoliv by Topi a Riika měli být v rozkvětu sil,

⁹³ Kianto 1956; str. 20

⁹⁴ Kianto 1962; str. 15-16

⁹⁵ Kianto 1956; str. 19

⁹⁶ Kianto 1962; str. 15

působí oba dva mnohem starším a unavenějším dojmem. Riice je například pouhých 33 let, ale podle jejího popisu v knize by jí tento věk odhadoval málokdo:

„Akan näköiseksi oli jo Korpiloukon Riika muuttumassa yhä käyristyvine leukoineen ja laihtuvine poskipäineen. Ukosta alkoi Topikin jo käydä harvahkoine kulkupartoineen, jota ei milloinkaan ajeltu. Akkaa oli silmäniskentä Riikalla, kun hän rukkiansa vihaisesti polki lapsiparven keskessä, akkaa enteili sielukin, joka sihahteli kielen kärjestä. Ukkoa uhoeli käsikalvosten vavahtelu Topilla, kun hän petäjän runkoa taivas-alla kuoriskeli, ukolta jo oireili omituinen yksinpuhelunsa yön pitkinä pimeinä. Eivät sentään ikäloppuja olleet - ihmiset sitkaimmassa iässään. Erämaa heihin oli leimansa painanut.”⁹⁷

(Riika z Lesní samoty už začínala babkovatět, brada jí špičatěla a lícní kosti vystupovaly. Také Topi se svým řídkým, nikdy nestříhaným plnovousem vypadal už jako starý dědek. A oči měla Riika pichlavé jako čarodějnice. Že se z ní už pomalu stávala, svědčila i slova plná žluči... ..A Topiho usvědčovaly z dědkovatění třesoucí se ruce, když v lese loupal kůru z padlých borovicových kmenů, i podivný zvyk mluvit za dlouhých tmavých nocí sám pro sebe. Přitom však nebyli staří, byli v nejlepších letech. Jenom tajga je tak poznamenala.)⁹⁸

Život v divočině však nezanechává na venkovanech jen stopy fyzické, ale i duševní.

O tom svědčí například scéna, kdy Riika zajde do chléva, aby podojila krávu. Když si však uvědomí, že by měla zvířatům ve chlévě zatopit, naprosto rezignuje a nechá dobytek v chladu:

„Voi herrajessus sentään. Vieläkö pitänee valkea virittää kotapadan alle?... Minkälaisia halonrempaleita se taas on... Joutaapa itekkin... En minä kehtaa... Saapi tässä kärsiä eläin jos ihmisenkin... Navetan märänkiiltävä ovi pimahtaa taas kiinni, ja synkkään pimeyteen jäävät elukkaparat.”⁹⁹

(„Pánbu mě netrestej, copak musim sama zatopit i pod hrcem v kůlně? To jsem zvědavá, jaký zas špalky... Ať to udělá sám... Já už nemůžu... Dobytek musí trpět jako lidi...“ Mokře se lesknoucí dveře chléva zapadnou s tichým bouchnutím a ubohá zvířata zůstanou sama v hluboké tmě.)¹⁰⁰

Za konkrétní ukázkou boje Topiho a Riiky s drsnou finskou přírodou může být považována pasáž, kdy se Riika probíjí závějemi sněhu a vánicí do chlívků, aby podojila krávu:

„Ulkona tupruttaa lunta niin sakeasti, että päresoihtu uhkaa tupsahtaa sammuksiin, kun Riika emäntä, hameet vyötäryksille kuorittuina, kiulu kädessä, pihan poikki laahustaa iltalypsyille. Matala navetan katto paistaa jo valkoisenaan lumesta. Märänkiiltävä ovi narahtaa heikosti saranoissaan...”¹⁰¹

(Venku sněží tak hustě, že Riice div nezhasne louč, když na dvoře zápasí s metelící. Jde dojit, opírá se o hůl a sukni má vykasanou až k pasu. Nízká střecha chléva je již docela zapadaná. Mokré dveře chléva se lesknou a vrzají ve vefejích.)¹⁰²

Podobně se pak vede Riice i při zpáteční cestě z chléva:

„Navetan märänkiiltävä ovi pimahtaa taas kiinni, ja synkkään pimeyteen jäävät elukkaparat. Päresoihtu hulmahtaa tanhualla ja sammuu äkkiä. Korpi huhuilee ja kohisee peloittavasti alhaalla saunan takana. Lunta syytää sihuuttaa vasten silmiä. Lapsen kitinä - mikäpäs muu - taas on vastassa kun Riika emäntä pirttiin työntyy, hame märkänä.”¹⁰³

(Mokře se lesknoucí dveře chléva zapadnou s tichým bouchnutím a ubohá zvířata zůstanou sama v hluboké tmě. Plápolavé světlo louče je nyní vidět na dvoře, až náhle zhasne. V divočině to

⁹⁷ Kianto 1956; str. 22

⁹⁸ Kianto 1962; str. 18-19

⁹⁹ Kianto 1956; str. 26

¹⁰⁰ Kianto 1962; str. 23

¹⁰¹ Kianto 1956; str. 26

¹⁰² Kianto 1962; str. 22

¹⁰³ Kianto 1956; str. 26

strašidelně fičí a sténá, metelice oslepuje oči. Když Riika vejde do světnice, má sukni naskrz promočenou.)¹⁰⁴

V těchto dvou krátkých úryvcích je autorem okrajově naznačeno, nakolik je normální finská zima tvrdá a neúprosná. Mráz a sněhové závěje jsou běžnou součástí života chudé chalupnické rodiny. Riičino úsilí pak v kontextu díla zanechává dojem, jako kdyby ji i podojení krávy, které lze považovat za běžnou každodenní činnost, stálo nadměrnou námahu a vyžadovalo boj s přírodou. Chalupa Topiho a Riiky rozhodně není veselým a optimismem nabitým místem, na které je radost pohledět. Naopak, obraz jejich domova působí dojem velmi neutěšeným. Ovšem ve srovnání s nepřátelskou divočinou venku je jejich stavení bezpečným místem před venkovním běsněním živlů. Jistou symboliku lze hledat i v momentě, kdy Riice cestou z chlívku poryv větru zhasne louč, tedy jediný zdroj světla. Tento moment může působit jako určitá zlá předtucha nadcházejících událostí, kdy plamen lidského života může divočina sfouknout stejně lehce jako plamen pochodně.

Lidé žijící v divočině jsou v případě nouze často odkázáni sami na sebe, protože bydlí příliš daleko od ostatních usedlostí. Pokud onemocní, utrpí úraz nebo se stanou terčem útoku lesních predátorů, nemohou se spolehnout na žádnou okamžitou pomoc zvenčí. S problémem si musí poradit buď vlastními silami, nebo pomoc obstarat a přivést odjinud, což ale může trvat i několik dní. To, jak moc je Topiho chalupa vzdálená od civilizace, naznačuje jedna z pasáží v úvodu knihy:

*Suomen kirkonkylään taas karttui niin pitkälti polkuja, ettei vielä ilmoisna ikänä oltu kuultu kirkonkellon kuminaa pyhäaamuina, ei tyynimpinä kesälämpöisinäkään, silloin kun ihmiskorva jo kaukaa erottaa pienten hyönteistenkin surinan metsässä. Vanhat hokivat tätä kirkkomatkaa viideksitoista neljännekseksi, mutta nuoret arvailivat neljää täyttä peninkulmaa...”*¹⁰⁵

(Finské farní městečko leželo tak daleko, že se za celý lidský věk nepříhodilo, aby někdo z Lesní samoty slyšel nedělní zvony zvoucí k bohoslužbě. Ani v létě ne, kdy bylo jinak tak líné ticho, že lidské ucho už zdaleka zaslechlo drobný hmyz, bzučící v jehličnatých lesích. Starší odhadovali cestu do kostela na tři a tři čtvrtě míle, ale mládež tvrdila, že je to dobré čtyři míle¹⁰⁶.)¹⁰⁷

Velká vzdálenost chalupy od města je patrná i v momentě, kdy se chalupník vydává do města prodat nalovenou zvěř a nakoupit rodině základní potraviny. Cesta do města a zpět na lyžích, které by měly být znatelně rychlejším dopravním prostředkem než prostá chůze, trvá Topimu déle než jeden den, a proto musí přenocovat na jiné usedlosti. Zdolat úsek dlouhý třicet pět až čtyřicet kilometrů dvakrát po sobě během

¹⁰⁴ Kianto 1962; str. 23

¹⁰⁵ Kianto 1956; str. 19-20

¹⁰⁶ Švédská míle = 10 kilometrů (Internetový odkaz č. 22)

¹⁰⁷ Kianto 1962; str. 15

jediného dne je v podstatě mimo běžné lidské možnosti, protože cestování na lyžích není náročné pouze časově, ale také fyzicky. Kdykoliv se tak potřebují Topi s Riikou vydat do města, musí počítat s tím, že z domova budou pryč minimálně dva dny.

K nejbližším sousedům Romppanenvých sice cesta netrvá tak dlouho jako do města, ale stále se jedná o úsek dlouhý zhruba pět kilometrů. Nejbližší chalupa na ruské straně hranice je od domu Topiho a Riiky vzdálena kilometrů dvacet. Romppanenova rodina tak tráví své dny většinou zcela osamocena.

Žít v divočině, stranou jakéhokoliv lidského společenství, je přinejmenším riskantní. Příkladem toho mohou být Riičiny děti, které v závěru díla onemocní neznámou chorobou. Vydat se v nepřítomnosti Topiho na cestu pro pomoc může být problém sám o sobě, protože nemocné děti nelze nechat příliš dlouho samotné v chalupě:

„»Kun pääsisi Kettuvaarassa käymään?» Mutta ei päässyt läsiviltä lapsilta tikahtamaankaan pihasta. Kuin vankina ikään tässä elää täytyi...»¹⁰⁸
(„Neměla bych zajet na Liščí horu?“ Nemohla však ani na chvíli opustit nemocné děti. Byla v chalupě jako vězeň.)¹⁰⁹

Riika si může dovolit pouze cestu k nejbližší usedlosti, a to ke všemu jen v noci, když její děti spí. Cesta kamkoliv jinam by jí zabrala již příliš mnoho času. Jedinou pomoc v nouzi pak Riika dostane od staré paní Kaisy z nejbližší usedlosti, která však není žádnou lékařkou: jedná se spíše o výpomoc s chodem domácnosti a morální podporu v těžké životní situaci. Riika tak pro své děti nezíská potřebné lékařské ošetření nejen kvůli tomu, že jejich rodina je chudá a drahé doktory si nemůže dovolit, ale také proto, že žije v příliš odlehlé končině. Když nejbližší sousedé čekají malé dítě a nejsou tak okamžitě připraveni osobně pomoci či nějakou pomoc přivést, jsou Riičiny možnosti prakticky vyčerpány. Pokud by Riika žila se svou rodinou ve městě, či jeho blízkém okolí, její situace by nemusela být až tak beznadějná.

Je možné spekulovat, že by se například matce podařilo pro děti získat peníze na doktora půjčkou od přátel, nebo by se lékař mohl slitovat a poskytnout pomoc bez nároku na odměnu. Už jenom to, že lékař ve městě je dostupný, by dávalo dětem určitou naději. Stejně tak by mohlo Riice pomoci s ošetřováním více přátel než jenom Kaisa, přičemž někdo z těchto lidí by mohl danou nemoc již znát a vědět, jak s nemocnými nakládat. Dokonce by se mohlo podařit podchytit onemocnění hned

¹⁰⁸ Kianto 1956; str. 96

¹⁰⁹ Kianto 1962; str. 106

v zárodku, než by propuklo v plné síle. Každopádně lidská komunita nabízí mnohonásobně více alternativ, jak se v podobné situaci zachovat. Pro chudou a nevzdělanou Riiku, žijící se svou rodinou na samém okraji civilizace, je však škála možností, jak pomoci svým těžce nemocným dětem, naprosto mizivá. Život v těsné blízkosti přírody tedy s sebou nese riziko odloučenosti ve chvílích, kdy by člověk jiné lidi potřeboval ze všeho nejvíc.

3.3.2.3 (Čč) Medvěd a jeho interpretace

Jak již bylo řečeno v úvodu, jednou z často diskutovaných pasáží z románu *Červená čára* je samotný závěr díla, kde medvěd zabije Topiho Romppanena.¹¹⁰ K tragické smrti chalupníka dochází v díle poté, co tající sníh probudí spícího medvěda v jeho brlohu. Ten se rozespálý a hladový začne poohlížet po vhodné kořisti a jeho pozornost upoutá zvonek na krku krávy, kterou právě Topi pustil z chlívků ven. Medvěd podle zvuku krávy v ohradě najde a následně zadává. Rozčilený chalupník medvěda napadne a zraní sekýrou, načež šelma usmrtí i Topiho a uteče do lesa.

K postavě medvěda existuje v literární vědě mnoho různých interpretací. Jednou z nich je například politická interpretace, kdy zvíře má být personifikací ruské říše. Badatelka Maria-Liisa Nevala ve svém díle *Ilmari Kianto: anarkisti ja ihmisyden puolustaja*¹¹¹ uvádí, že zabití Topiho Romppanena medvědem je důsledkem chalupníkovy chudoby. V knize také implicitně naznačuje různorodost dalších interpretací, které za účelem objasnění chalupníkovy smrti již vznikly. Topiho zabití medvědem bývá vysvětlováno jako pomsta ze strany přírody nebo Boha. Další interpretace hovoří o přírodě, která Topimu ukazuje svou sílu. Chalupníková smrt také bývá vysvětlována předurčeností osudu:

*"Kertojan näkökulmasta sen kummemmin Jumala kuin luontokaan eivät kosta mitään. Olosuhteet vain kiertyvät sellaisiksi, että onnettomuus seuraa toistaan. Luonnolla ei ole tarkoitusperiä. Ihminen vain tulkitsee sitä ja antaa sille omasta maailmankatsomuksestaan käsin erilaisia tarkoituksia. Niinpä karhu ei tapa Topia siksi, että se haluaisi kostaa tai näyttää mahtiaan. Se tekee sen oman biologiansa lainalaisuudesta. Herättyään nälkäisenä talviunestaan se tietenkin hyökkää sen eteen sattuvan lehmän kimppuun ja aivan yhtä vääjäämättömästi sitä kohti hyökkäävän ihmisen päälle. Karhu tappaa eläkkeen. Topihan haavoittaa sitä ja estää sitä nauttimasta maukasta saalistaan, lehmän utareita. Ydinkysymys ei ole kohtalon tai luonnon voima vaan Topin suunnaton köyhyys. Miksi lehmä oli ulkona lumien juuri ja juuri sulettua? Siitä yksinkertaisesti syystä, että sillä ei enää aikoihin ollut ruokaa."*¹¹²
(Z vyprávěčovy perspektivy se ani Bůh ani příroda za nic nemstí. Situace se jen vyvine tak, že přichází jedno neštěstí za druhým. Příroda nemá žádný cíl. Člověk si to tak sám pro sebe pouze interpretuje a

¹¹⁰ Srov. kapitola 3.3.1 (Čč) *Přístup a vztah prostého lidu k umírání a ke smrti*

¹¹¹ Česky: *Ilmari Kianto – anarchista a obránce lidskosti*

¹¹² Nevala 1986; str. 188

na základě vlastního světonázoru přírodě různé záměry podsouvá. Medvěd tedy nezabije Topiho proto, že by se chtěl pomstít nebo ukázat svou moc. Činí tak na základě své biologické přirozenosti. Po probuzení ze zimního spánku hladový medvěd samozřejmě zaútočí na první vhodnou kořist, v tomto případě krávu, a úplně stejně nevyhnutelně zaútočí i na člověka, který ho napadne. Medvěd zabíjí, aby žil. Topi ho zraní a zabrání mu užít si chutnou kořist, kravské vemeno. Ústředním tématem tedy není osud nebo síla přírody, ale Topiho nezměrná chudoba. Proč byla kráva venku zrovna při oblevě? Z toho jednoduchého důvodu, že již neměla žádné krmení.)

Příroda skutečně není silou, která by si uvědomovala sebe sama, takže se nemůže za nic mstít nebo vystavovat na odiv svou moc. Funguje podle svých vlastních vnitřních biologických principů a zákonů, které jsou neměnné. Příroda může člověku ublížit a nepotřebuje k tomu žádný úmysl nebo záměr. Bohatě stačí, aby pouze fungovala i nadále podle stejných principů jako vždy dříve. Není potřeba vymýšlet žádný důvod pro medvěda, který má hlad. Ten jedná striktně podle svých vrozených pudů a nebere ohledy na to, zda je dané zvíře majetkem člověka, stejně tak bahnitě jezírko nedělá rozdíl v tom, jestli v něm uvízne kůň, člověk nebo do něj spadne kámen. Na základě přírodních biologických principů bahno danou věc pohltí. Tím pádem i jezírko, jako běžná součást přírody, může člověku uškodit, aniž by k tomu mělo jakýkoliv racionální důvod.

Ačkoliv medvěd nejedná na rozkaz přírody, v mém pojetí je její nedílnou součástí, jako třeba již zmiňované bahnitě jezírko, ve kterém uvízne a zahyne Topiho kůň. Bahno tak může lidem uškodit stejně jako lesní šelma. I kdyby bylo možné zpochybnit medvěda jako součást přírody a označit jej za samostatného nezávislého činitele, jakým je například i člověk, v případě jezírka již tato možnost není. Bahno na dně jezera není samostatně jednající bytost a újmy, které lidem způsobí, jdou jednoznačně na vrub přírody. Příroda tedy, nezávisle na tom zda vědomě nebo nevědomě, hrdiny díla *Červená čára* poškozují a z pohledu lidí již nehraje roli, zda je jim dobytek odňat formou hladového medvěda nebo jezera s bahnitým dnem. Podle mého názoru je tedy Topi zabit přírodou, zosobněnou v tomto případě lesní šelmou.

Topi Romppanen, který s divočinou dlouhá léta bojuje, je na konci díla přírodou poražen, protože se postaví do cesty lesnímu predátorovi. Svě smrti se tedy teoreticky mohl vyhnout, ale již nedokáže přijmout další ztrátu na vlastním nepatrném majetku a rozhodne se pro heroický vzdor. V tomto bodě souhlasím s interpretací Nevaly, že bezprostřední příčinou nešťastné situace s krávou i Topiho zoufalého činu

je chalupníková chudoba. Napovídá tomu i jedna věta v díle, když Topi zaútočí na medvěda sekyrou:

„...*hätä teki hänestä sankarin.*”¹¹³
(Bída z něho učinila hrdinu.)¹¹⁴

Pokud by Topiho majetkové poměry byly příznivější a krav vlastnil deset, těžko by kvůli jedné z nich riskoval svůj život. Ovšem hned vedle toho je třeba doplnit, že chalupníková chudoba do určité míry pramení i z jeho náročného života na okraji civilizace v blízkosti přírody. Kdyby Topi žil v civilizovanějších či úrodnějších končinách, pravděpodobně by se mu vedlo mnohem lépe a jeho hospodářství by mohlo prosperovat. Kvůli neústupné přírodě tedy Topi živoří, a když již nedokáže unést svou chudobu a snaží se zabránit další ztrátě na majetku, je přírodou nemilosrdně zabit.

Osobně tak zastávám interpretační tezi, která říká, že Topi s přírodou vede neustálý boj o přežití, ale pomalu tuto válku prohrává. Chalupníková smrt je závěrečným aktem tohoto boje, kdy ho příroda s konečnou platností poráží. Topiho skon není způsoben činem msty nebo dílem osudu. V narativní struktuře díla se jedná o tragické dovršení jeho zoufalého života v přírodě na okraji civilizace.

*

Život Topiho a Riiky na okraji civilizace rozhodně není idylický. Příroda funguje na svých stálých principech a zákonech a nebere na lidi žádný ohled. Z tohoto úhlu pohledu lze říci, že je nemilosrdná. Jak již bylo zmíněno, v jiné, úrodnější oblasti by život v její blízkosti pravděpodobně nebyl tak náročný, ale v kraji Kainuu nejsou lidé s divočinou příliš kompatibilní. Příroda s nimi nežije v souladu, protože krajina je pro ně příliš nehostinná. Obyvatelé jsou pak tímto způsobem existence fyzicky i psychicky vyčerpáni. Příroda v díle není zobrazována jako něco krásného či úctyhodného. Hrdinové ji ani na jednom místě neobdivují. Pokud se některá z postav k přírodě vyjadřuje, jedná se spíše o různá povzdechnutí nad nelehkým údělem v divočině. Život v nezkrocené přírodě znamená neustálý boj a jednotlivci jsou příliš slabí, než aby byli schopni tuto divočinu alespoň trochu zkultivovat k obrazu svému.

¹¹³ Kianto 1956; str. 101

¹¹⁴ Kianto 1962; str. 112

V úvodu této kapitoly byl citován finský literární vědec Kai Laitinen. Předmětem mého zájmu bylo ověření platnosti jedné z jeho tezí, zda-li je příroda v případě díla *Červená čára* vůči lidem v poměru přátelském či není. Příroda sice poskytuje hlavním hrdinům například dřevo na topení, nebo možnost lovu ptáků, které vyměňují za potraviny, ale jinak je pro Topiho a jeho rodinu natolik nehostinným místem k životu, že odpověď je spíše záporná. *Červená čára* se tak řadí mezi díla, ve kterých je příroda vůči prostému obyvatelstvu ve vztahu nepřívětivém.

3.3.3 (Čč) Odvaha a hrdinství prostého lidu

Jak již bylo zmíněno, prostí venkovští obyvatelé žijící v neobydlené divočině jsou po většinu času osamoceni a odtrženi od civilizace. Tito lidé mají také hluboce zakořeněnou úctu a pokoru k zákonům, autoritám, panstvu a církvi. Častokrát se jedná o zcela zbytečný strach a respekt, pramenící především z jejich nevzdělanosti a celkové zaostalosti. Když například Topi s Riikou vybírají jméno pro jednoho ze svých synů, chalupník přesvědčuje svou ženu, že nemohou dítě pojmenovat Helanteri. Kdysi na trhu totiž potkal muže, který se Helanteri jmenoval příjmením, takže pokud by dali toto jméno synovi, jistě by se provinili proti zákonům a stihla by je pokuta.

Z pohledu prostých lidí jsou zákony a autority něčím, co se musí bezvýhradně ctít a proti čemu se neprotestuje. V *Červené čáře* však do tohoto zažitého a konzervativního pořádku vpadne nový element, v podobě sociálně-demokratické strany a její nové ideologie. Ta hlásá majetkovou rovnost mezi všemi lidmi. Něco takového je pro obyčejné lidi zcela neslýchané. Když například Riika uslyší o sociálně-demokratické ideologii poprvé, nejprve ji nové pojmy a informace zmatou a poděsí. Později však situaci začne chápat tak, že ve světě se děje něco jako zázrak, který se projeví i v jejich nuzných životech.

Představa majetkové rovnosti je chudým lidem mnohem bližší, protože jejich vlastní bídu a nouzi popisuje jako něco špatného, co je potřeba změnit. Tradiční autority jsou v tomto směru vůči prostým lidem mnohem méně empatické, jak mohou napovídat některé Topiho vzpomínky:

„Ja muisti hän sitten kituroimisensa Riikan kanssa ynnä alastoman, aina nälkäisen lapsijoukon -ja suolainen kynnel kihahhti hänen silmänurkkaansa. Lisäksi hän muisti, kuinka herrat umpimähkään aina olivat syyttäneet häntä laiskaksi ja saamattomaksi...”¹¹⁵

(Pak už si vzpomínal jen na svůj těžký život po Ričině boku, na malé, stále hladové děti - a v koutcích očí mu vytryskly horké slzy. Vzpomněl si i na to, jak páni, kteří nikdy takový život nepoznali, o něm vždycky říkali, že je líný a málo podnikavý...) ¹¹⁶

Nová ideologie kromě odsuzování špatné životní situace chudých obyvatel také identifikuje viníky tohoto stavu. Za škůdce chudých lidí jsou označeni bohatí lidé a duchovní. Sociálně-demokratická strana se tak ostře vymezí proti panstvu a církvi, tedy představitelům tradičního pořádku. Pokud tedy chtějí prostí lidé získat sami pro sebe lepší životní podmínky, musí podpořit v nastávajících volbách sociálně-demokratickou stranu, čímž však ze svého pohledu rebelují proti autoritám, církvi, Bohu i všem zažitým hodnotám. K tomuto činu je tak potřeba z jejich strany velká míra odvahy a odhodlání, aby byli schopni provést tento mohutný krok do neznáma a postavit se starému nespravedlivému uspořádání světa.

Když jede Topi se svou ženou na lyžích k volbám, je Riika skutečně bojově naladěna:

„Riikakin itsekseen mietiskeli. »Jutkautan minä punaisen viirun, oikein paksun ja sakian. Saapi Venähen keisari nähä, miten Suomen akan sappi paisuu, kun on leipä laiha. Ja puumerkkini minä alle rätkään, vaikka kieltäköönkin peruslaki!» Hän muisti, että semmoisista oli ankarasti varoitettu. »Mutta ihan uhallakin minä piirustan, jottapa älyvät, että Korpiloukossa on kysymyksessä täysi tosi.»”¹¹⁷

(I Riika přemýšlela: „Musím to pořádně zmáčknout, aby ta červená čára byla tlustá a zřetelná. To teprve ruskej car uvidí, jak se umějí finský ženský dožrat, když mají hlad. A udělám pod to křížek, kdyby to zákon stokrát zakazoval!” Uvědomila si, že je to přísně zakázáno. „A já ho tam udělám, ať to čert veme, aby viděli, jak je to na Lesní samotě špatný.”)¹¹⁸

Z této citace je jasně patrné, jak špatné mají obyčejní lidé povědomí o volbách a politice obecně. Hlasování do parlamentu je pro ně totiž naprostou novinkou a nikdo je doposavad s touto problematikou neseznámil. Po příjezdu do města se Topi s Riikou vydají nejprve k ševcově chalupě, kde se scházejí příznivci sociální demokracie. Profesionální agitátor Puntarpää se zde snaží prosté lidi před volebním aktem náležitě povzbudit a dodat jim odvalu. Venkovanům, kteří se do města sjíždí z širokého okolí, zpívá písně a opakuje své proslovy o utlačovateli, jejichž vláda se právě chýlí ke konci.

¹¹⁵ Kianto 1956; str. 91

¹¹⁶ Kianto 1962; str. 99

¹¹⁷ Kianto 1956; str. 88

¹¹⁸ Kianto 1962; str. 96

Agitátor Puntarpää si velice dobře uvědomuje, jak důležitým momentem a bodem přelomu jsou volby pro obyčejné lidi. Nejenom, že se jedná o velkou společenskou událost, na kterou nejsou lidé z lesů zvyklí, ale pro venkovany je volební akt i formou revolty proti dříve nezpochybnitelnému řádu. Ve svých úvahách tak agitátor celou situaci poměrně přesně vystihuje:

*„Näitä sydänmaan lapsia täytyi toki perille asti paimentaa! Ne pelkäsivät sielunsa pohjalla virkavaltaa ja virkamiesten kostoja. Eivätkö liene salaisesti pelänneet Jumalaakin, vuosisatojen räähkätyt orjaraukat?”*¹¹⁹

(Tyhle děti pralesa aby člověk opravdu do poslední chvíle postrkoval! V hloubi duše se zřejmě bojí úřadů a pomsty vrchnostenských úředníků. Jistě se také bojí pomsty boží, ti po staletí deptaní rabi.)¹²⁰

Topi Romppanen působí po příjezdu do města velmi nasmělým a bojácným dojmem. Agitátorovi trvá přesvědčování poměrně dlouho než v sobě chalupník naleznе dostatek motivace. Vzpomínky na vlastní náročný život vyvolané kázáním o nenasytnosti pánů mu však dodají odhodlání a Puntarpääho snaha tak nakonec slaví svůj úspěch. Bojácný Topi překonává strach a je připraven postavit se ve volební místnosti panstvu tváří v tvář.

Při volebním aktu dává již Topi beze strachu svou averzi vůči autoritám otevřeně najevo. Když mu například konstábl Pirhonen, který dohlíží na regulérnost voleb, nabídne svou pomoc s vyplňováním hlasovacího lístku, chalupník mu uraženě odpoví, že podtrhnout správné číslo dokáže i bez panské pomoci.

Samotné vyplňování hlasovacích lístků je v podstatě tragikomickou událostí. Nakreslení červené čáry na lístek je pro chudé lidi vrcholem jejich rebelie a vnímají jej jako zlomový bod svého dosavadního života. Topi a Riika volí s pocitem, že společně s jinými venkovany pod bezmocným dohledem pánů mění celý svět k lepšímu. Velmi ironicky tak vyznívá moment, kdy Riika zlomí červenou tužku, se kterou se kreslí čárky do hlasovacích lístků. V domnění, že tloušťka a výraznost čáry v lístku bude demonstrovat panstvu její odvahu a odhodlanost, neodhadne Topiho žena svou sílu a způsobí tak tuto drobnou nehodu:

*„Mutta kuuluipa samalla yhtäkkiä huoneessa omituinen rapsahdus. Riika oli painanut niin lujasti paperiin, että punainen kynän kärki oli poikki rapsahtanut! Koko vaalilautakunta naurahti, ja poliisi Pirhonen ryntäsi suojuksen eteen sanomaan: - Ei saisi niin rajusti ruunun kapineita käsitellä. Riika ei mitään vastannut, hän oli hiukan tyrmistyksissään, mutta vaalilippunsa sisustaa ei hän sentään poliisille näyttänyt, vaan käänsi paperin näppärästi kokoon. - Kyllä sen viivan pitäisi näkyä! Kehahti hän omituisesti naurahtaen ja astahti ulos suojuksen takaa.”*¹²¹

¹¹⁹ Kianto 1956; str. 90

¹²⁰ Kianto 1962; str. 99

¹²¹ Kianto 1956; str. 93

(V té chvíli bylo slyšet slabé prasknutí. Riika tlačila na červenou tužku tak, že se zlomila špička. Celý volební výbor se chechtal; policajt Pirhonen přiběhl a přísně pravil: „S úředními věcmi se nesmí tak neopatrně zacházet!“ Riika neodpověděla, byla trochu vylekaná, ale honem přeložila svůj volební lístek, aby ho konstábl neviděl. „Ta má čára musí bejt vidět!“ řekla Riika s úsměvem v hlase a vyšla před zástěnu.)¹²²

Riika se tak tímto neúspěchem nenechá zastrašit a jedná s autoritami i poté odvážně, bez respektu a místy možná až trochu drze:

*„Topi ikäänkuin arvioi lippunsa painoa ennenkuin sen päästi solahtamaan arkun ragoon, mutta Riika työnsi lippunsa itsetietoisen intohimoisesti sisään lovesta, vieläpä käänsi ylpeästi selkäänsä vaalilautakunnan jäsenille. - Joko tästä nyt passaa köyhän mennä tiehensä? hän suhahti poliisi Pirhoselle, jonka käytös häntä oli ärsyttänyt. - Yksi on ovi sekä köyhille että rikkaille! vastasi Pirhonen virnistäen.“*¹²³

(Topi jako by svůj lístek vážil v rukou, než jej otvorem v bedně pustil dovnitř. Riika jej naopak vstrčila do otvoru se sebevědomím takřka útočným, dokonce se přitom pyšně otočila k volebnímu výboru zády. „Ted' snad aby chudá ženská už vypadla, ne?“ obrátila se s jedovatou otázkou na policajta Pirhonen, který ji rozčilil svým napomenutím. „Jsou tu jen jedny dveře, pro chudé i pro bohaté!“ odpověděl Pirhonen s úsměškem.)¹²⁴

O tom, že pro Topiho nebyl hlasovací akt úplně jednoduchou záležitostí, mohou svědčit posměšné a jízlivé komentáře pánů z volební komise po jeho odchodu z místnosti:

„- Vaan näittekös miten äijä-rukalla hiki otsalta tippui? - Ja housunpaikat tutisi... heh...“¹²⁵
(„Ale viděli jste, jak se ten starej čert potil?“ „A jak se pod ním třásla kolena... Hehe...“)¹²⁶

U voleb musí tedy v sobě Topi s Riikou najít velkou dávku odvahy. Riika po celou dobu působí mnohem sebevědomějším dojmem, zatímco její manžel se k volebnímu aktu dlouze přemáhá. Ani Topi si však nepřipouští, že by se snad voleb nezúčastnil a radši zůstal doma. Uvědomuje si, co musí udělat, jenom potřebuje trochu více času, aby si vše urovnal v hlavě a posbíral v sobě dostatek odhodlání.

Hrdost a sebejistota Riiky má však v závěru díla hořkou příchuť. Po volbách se v životě chudých lidí k lepšímu nic nezmění. Naopak Topimu a jeho ženě onemocní několik dětí. Slibované potraviny a snazší život jsou v nedohlednu, a na místo toho je zasáhne další neštěstí. Riika samozřejmě hledá pro tento stav vysvětlení, ale kvůli své celkové nevzdělanosti a minimálnímu rozhledu nalézá odpovědi jen velice těžko. Chudá chalupnice je v tomto směru v podstatě bezmocná: nemá dostupné znalosti, jak situaci správně zanalyzovat a pochopit, takže nakonec začne obviňovat sama sebe:

¹²² Kianto 1962; str. 102-103

¹²³ Kianto 1956; str. 94

¹²⁴ Kianto 1962; str. 103

¹²⁵ Kianto 1956; str. 94

¹²⁶ Kianto 1962; str. 103

„Hän muisti, että agitaattori oli maininnut tauditkin herrain syyksi. Ei tiennyt ihminen korvessa mitä oikein uskoa, mitä ei... ..Yksi oli Riikalla paha epäily, kiduttava aavistelma - että jos sen punaisen viivan vetäminen sittenkin oli synniksi luettu ja nyt tulee rangaistus? Päätä ihan pyörrytti, kun sitä semmoista kuvitteli... Olivat he Topin kanssa olleet liian ylpeät sinä vaalipäivänä, hän varsinkin, vaimoihminen. Eivät olleet valtesmannillekaan päivää sanoneet, kun tämä oli palatessa vastaan ajanut. Nyt tuntui palalta se ylpeys...”¹²⁷

(„Posílá ty křeče na děti Bůh, anebo zlé mocnosti?” Vzpomněla si na agitátorova slova, že páni mají na svědomí i nemoci. Jak má ubožák, živořící v lesích, vědět, co je pravda, čemu věřit a čemu ne... .. Najednou však Riiku napadlo, zda ta červená čára, kterou udělala, nebyla smrtelným hříchem, za který ji nyní Bůh trestá. Jak se tato myšlenka vynořila, zatočila se Riice hlava. Ona a Topi byli v den voleb příliš vzpurní, a nejvíc ona sama, chudá ženská. Dokonce ani hejtmana nepozdravili. A trest za tuto zpupnost padá na její hlavu.)¹²⁸

Při zpětném pohledu působí Riicina odvaha ve volební místnosti, kde ukázala větší statečnost a odhodlání než její manžel, velmi ironicky. Nyní se jí vše vrací jako bumerang, a čím větší hrdostí a sebejistotou oplývala v den voleb, o to větší jsou teď její výčitky a sebeobviňování.

Pokud Topi během voleb působil trochu bázlivým dojmem, v závěru díla už o jeho statečnosti nemůže nikdo pochybovat. Chalupník, ozbrojen pouhou sekyrou, se vrhne na medvěda, který právě zadávil jeho krávu.¹²⁹ Topiho se přes počáteční šok zmocní hněv a útok na medvěda je tak spíše aktem zoufalství než racionálního uvažování. To však ale nijak nesnižuje jeho obdivuhodnost. Postavit se mocnému lesnímu predátorovi, který již opakovaně na Topiho usedlosti bez milosti zabíjel domácí zvířata, vyžaduje obrovskou dávku odvahy. Chalupníkův srdatý čin tak budí obdiv a sympatie.

Venkované v *Červené čáře* žijí své životy v chudobě a nevědomosti. V každodenním strádání jsou tak plni obav z budoucnosti a jsou vystrašení z neznámého civilizovaného světa, stejně tak i ze známé, ale necivilizované divočiny. S lidmi z města jednájí Topi s Riikou většinou pokorně a nesměle, vědomi si svých nedostatků a zaostalosti. Jejich plachost však pochází spíše z vrozené skromnosti než strachu. Vůči autoritám jsou pak naplněni až posvátnou úctou, i když s tímto respektem je za přispění sociálně-demokratického agitátora v průběhu díla značně otřeseno.

¹²⁷ Kianto 1956; str. 96

¹²⁸ Kianto 1962; str. 106

¹²⁹ Srov. kapitola 3.3.1 (Čč) *Přístup a vztah prostého lidu k umírání a ke smrti* a kapitola 3.3.2.3 *Medvěd a jeho interpretace*

V žádném případě by však tito lidé neměli být označováni za zbabělce. Ve chvílích, kdy na něčem skutečně záleží, jsou připraveni odvážně bojovat za správnou a spravedlivou věc. Z jejich vlastního pohledu se sice vystaví riziku hněvu ze strany pánů, ale i přesto se společně s ostatními chudáky pokusí pokrokařsky změnit svět k lepšímu. Tato odvaha a víra prostých lidí v lepší budoucnost dodává dílu *Červená čára* hluboký lidský rozměr. Topi je pak v závěrečné scéně s medvědem sice poražen a ponížen, ale smrt přijme odvážně a se vztyčenou hlavou.

3.3.4 (Čč) Vlastenectví a nacionalismus prostého lidu

Prostí lidé v *Červené čáře* žijí své životy na okraji civilizace, přičemž kontakty s nejbližšími usedlostmi udržují velmi sporadicky. Novinky o událostech ve městě nebo v kraji se tak dozvídají spíše náhodou od kolemjdoucích, nebo když zrovna jednou za čas zavítají do města. Jejich minimální vzdělání a chabý všeobecný rozhled navíc způsobují, že informacím často ani nerozumí a nechápou jejich souvislosti. Topi a Riika se tedy na své usedlosti nachází mimo hlavní proudy dění ve svém okolí. O situaci v zemi nebo dokonce ve světě nemají ponětí již prakticky žádné. To, že se blíží nové volby, se Topi dozví bezděky a neúmyslně při návštěvě svých přátel ve městě. Stejně tak náhodně se chalupník dozví, že jsou pořádány schůze příznivců sociální demokracie, kde se probírají záležitosti prostého lidu a jeho práv.

Agitátoři sociální demokracie, kteří se snaží chudé lidi oslovit, musí zvolit takovou rétoriku, která by byla prostému obyvatelstvu blízká. Největší starostí chudých lidí je obstarat si dostatek jídla, aby netrpěli hlady. V ohnisku jejich zájmu jsou tak především otázky materiální. Agitátoři si tento fakt uvědomují, takže se nesnaží nemajetné obyvatele oslovovat tématy jako jednotný národ či vlastenectví, které jsou pro ně příliš vzdálené a komplikované. Zájem o politické dění v lidech probouzí pomocí slibů hmotného blahobytu:

„»Viekää terveisiä joka mökkiin ja kuta matalampi on, sinne viekääkin visusti, että jokainen, joka on kärsinyt aineellista puutosta, muistakoon tulla äänellensä avustamaan köyhäin johtajia ja puolesta-puhujia, niin kaikensorttinen nuusa tässä maassa loppuu.»¹³⁰
('Pozdravujte v každé vesnici - čím chudobnější jizba, tím důležitější je pozdrav - a vyřídte, že nikdo, kdo trpí bídou, nesmí zapomenout a musí přijít hlasovat pro vůdce lidu. Všichni chudí musí pomoci mluvčím utlačovaných, aby se už konečně v této zemi skončilo s bídou a hladem...')¹³¹

¹³⁰ Kianto 1956; str. 46

¹³¹ Kianto 1962; str. 47

Kvůli své odtrženosti od civilizace a nezájmu o okolní svět neznají někteří prostí lidé ani konkrétní účel tisku. Ve svém dosavadním životě ho k ničemu nepotřebovali, takže si neuvědomují jeho skutečný význam jako prostředku pro volné šíření informací. To naznačuje například reakce Topiho Romppanena, když se na cestě do města zastaví v chalupě ševce Raappany a jeho ženy Kunilly. Ševcová předčítá svým hostům články z novin, jejichž autoři sympatizují se sociální demokracií. Topi považuje nejprve noviny za knihu, protože se s tiskem ještě nesešel. Když mu pak Kunilla nabízí několik starších čísel ke čtení domů, prostý chalupník noviny odmítá, protože nepotřebuje svou chalupu vytapetovat.

Chalupníková nechápavá reakce je způsobena také tím, že prostí venkované mají do této doby vžitou představu, že na papír se mohou tisknout pouze náboženské texty, případně gubernátorovy úřední vyhlášky. Topi je tak v ševcově chalupě naprosto šokován, když uvidí agitační články sociálně-demokratické strany, které jsou vytištěny na papíře. Obsah textu je ke všemu naprosto odlišný od čehokoliv, s čím se doposud ve svém životě setkal. Autora článku tak okamžitě začne vnímat jako někoho, kdo stojí na straně chudého lidu.

Ve chvíli, kdy však prostí lidé objeví smysl tisku a jeho funkci, o dění ve společnosti se začnou zajímat mnohem aktivněji:

„Ne olivat itsenäisyyden herätysshuutoja kauan nukkuneille ihmislaumoille, mahtavia manausloitsuja maan uumenissa viruville voimalähteille.”¹³²

(Pro lidské duše, které tak dlouho spaly, byly noviny probuzením, výkřikem svobody, mocnými zaklínadly, která probouzela mohutnou sílu uspanou v hlubinách.)¹³³

„Joka kyläkunnassa nyt aivankuin itsestään ilmestyi paikallisia pukareita ja ympärillensä yllyttäjiä; joka mökissä nyt alettiin niskaa ruopien mietiskellä, mikä on puolue ja äänioikeus ja mistä jumalanvilja tässä maailmassa oikeastaan tihkuu, taivaastako vai maan ytimistä.”¹³⁴

(V každé vesnici se náhle jako mávnutím kouzelného proutku vynořili místní matadoři a rozeštvávači; v každé chalupě teď lidé přemýšleli, co že je to politická strana, co znamená hlasovací právo a odkud opravdu přichází dar boží, zda z nebe, nebo ze země.)¹³⁵

Nový zájem lidí o politické dění tak sice vzdáleně připomíná vlastenecké nadšení, jeho předmětem však není národ, láska k vlasti nebo společný jazyk. Sociálně-demokratičtí agitátoři netouží po stmelení národa, ale jeho rozdělení. Rozdělují tak obyvatele na chudé a bohaté, přičemž majetní lidé jsou označováni jako společenské

¹³² Kianto 1956; str. 79

¹³³ Kianto 1962; str. 85

¹³⁴ Kianto 1956; str. 76

¹³⁵ Kianto 1962; str. 82

zlo. Pro venkovany, jako jsou Topi s Riikou, tak tato nová ideologie není lákavá jenom příslibem blahobytu, ale také možností vlastní identifikace s určitou sociální skupinou v procesu hledání vlastní identity. Životem v divočině jsou venkované odtrženi od lidského společenství a z toho plynoucí vzájemné pospolitosti. Sociálně-demokratičtí agitátoři jim však dávají možnost stát se součástí většího celku v rámci ušlechtilého boje za vyšší dobro:

„...hänen järkeensä oli iskenyt nujertava totuus että ihmisen ulkonainen hädänalaisuus ei ollutkaan mikään elinkautistuomio, vaan että köyhydestään kärsineen oli pakko päästä parempaan asemaan ja varmempaan leipään. Tämä muutos oli tapahtuva semmoisella ihmerymäyksellä, semmoisella tulimmaisen tempauksella, ettei maailma mokomata ennen ollut aavistanutkaan, ja sen tempauksen oli toimittava hän, Topi Romppanen, ja lisäksi tuhannen muuta miestä, samanlaista metsämykrää,...”¹³⁶
(Ve světě jeho představ se náhle vynořila převratná myšlenka; k vnější bídě nemusí být člověk odsouzen na celý život. Ten kdo dnes tře bídu, může mít zítra lepší život a jistý chléb. A tato změna, to bude zázrak, to bude plamenný úder, jaký ještě svět nikdy neviděl; a tento převrat bude jeho dílem, dílem Topiho Romppanena a tisíců jemu podobných rozedranců z lesů.)¹³⁷

O nalezení určité sounáležitosti může svědčit i situace, kdy Topi s Riikou dorazí v den voleb do ševcovy chalupy, kde se scházejí příznivci sociální demokracie:

„Sitten hän heti purskahti puhumaan siitä samasta kalliista kansan asiasta, ja Topi kuuli korvissaan vielä kerran tutut törähdykset kansan katalista sortajista, herroista, joiden valta nyt oli kukistettava. Mutta Riika näkyi halaillevan suutarin Kunillaa, joka rakkaasti supatteli hänelle korvaan... Pankolla höyrysi iso kahvipannu, joka yhteisillä rovoilla oli kustannettu. - Ottakee kahvia kaverit ja aatesysterit ja mänkee sitten kansan kaikkivaltiaaseen nimmeen!”¹³⁸
(Potom začal mluvit o společné věci všeho lidu, a Topi ještě jednou naslouchal známému výkladu o odporných utlačovateli, o pánech, jejichž vláda byla nyní u konce. Riika se zatím objímala se ševcovou Kunillou, která jí něco láskyplně šeptala... Na peci vřela voda v ohromné konvici zaplacené ze společných peněz. „Vezměte si kávu, drazí soudruzi a soudružky, a jděte potom ve jménu všemohoucího lidu!”¹³⁹)

Vlastenectví a nacionalismus se ale v *Červené čáře* v podstatě neobjevují. Tyto pojmy a názory, které reprezentují, jsou od každodenního života prostých obyvatel příliš vzdálené. Hrdinové díla nevnímají sebe sama jako Finy, kteří jsou hrdí na svůj lid, ale nalézají vlastní identitu na úrovni menších celků než národ, když se distancují od majetnější části finské populace. V případě *Červené čáry* tak pojem ‚kansankuvaus‘ lépe vystihuje český překlad ‚zobrazení lidu‘, spíše než druhá možná varianta translace ‚zobrazení národa‘.

Zájem prostých lidí o politické dění v zemi je probuzen až během událostí popisovaných v díle, přičemž pohled venkovanů na stav společnosti je již od zárodku cíleně a soustavně určován sociálně-demokratickými agitátory. Prostí venkované

¹³⁶ Kianto 1956; str. 54

¹³⁷ Kianto 1962; str. 55-56

¹³⁸ Kianto 1956; str. 89

¹³⁹ Kianto 1962; str. 98

sami sebe vnímají jako odstrkované vydědence bez zastání, žijící mimo lidské společenství, takže možnost identifikace s určitou organizovanou sociální skupinou je pro ně příliš lákavá nabídka. Sounáležitost a pospolitost však nemají dlouhého trvání a po skončení voleb se rozpadají.

3.3.5 (Čč) Vztah prostého lidu k církvi a náboženství

Víra v Boha a náboženství hrají v životě prostých lidí v *Červené čáře* velmi důležitou roli. Důvěra k církvi a jejímu učení je ve společnosti hluboce zakořeněná a předává se z generace na generaci. Venkované o existenci Boha a křesťanské nauce nijak nepochybují, ale kvůli své celkové nevzdělanosti a zaostalosti této problematice rozumí jen velmi okrajově.

3.3.5.1 (Čč) Rozdílnost vnímání Boha a náboženství u Riiky a Topiho

Riika v díle působí velmi zbožným dojmem. V náboženství například nalézá útěchu, když na ni dolehne tíha její beznadějně chudoby. Stane se tak v momentě, kdy si prohlíží své roztrhané šaty. Ty připomínají spíše rozedrané cáry než lidský oděv a Riika na moment zatouží po krásných šatech do kostela. Následně se však svých myšlenek zhrozí a snaží se je odehnat. Začne si proto prozpěvovat písně ze starého žaltáře o hnusné fintivosti a hloupé marnivosti, které podle písně zavedou člověka pouze do pekla. Zpívání žalmů tak přinese chalupnici určitou útěchu a zažene myšlenky na krásný nový oděv.

Na tomto příkladu je jasně patrná Riičina bezelstná pokora, když jako žena musí být oblečena v roztrhaných cárech a jenom pomyšlení na čisté šaty považuje za marnivost a hřích. Náboženství jí tedy poskytuje úlevu v těžkých chvílích. Na boží milost a dobrotu se Riika odkazuje například i ve chvíli, kdy Topi přiveze z města v pořádku jídlo, takže rodina nemusí trpět hladu:

*„Riika emäntä syöksähti akkunaan kivun kouristus sydänalassa, tähdäten silmillään tulijaan: »Onko saanut vai ei?» Mutta kun näki pussin köyristyneessä selässä, niin huohti ääneen: - Armahti luoja vielä tämän erän!”*¹⁴⁰

(Matka Riika se hnala k oknu, srdce měla strachy až v hrdle a starostlivě si prohlížela vracejícího se živitele rodiny. „Má nebo nemá?“ Když spatřila pytel na jeho shrbených zádech, povzdechla si ulehčeně: „Ještě jednou se Bůh nad námi smiloval.”)¹⁴¹

¹⁴⁰ Kianto 1956; str. 42

¹⁴¹ Kianto 1962; str. 42-43

Topi vnímá církev a náboženství poněkud odlišným způsobem. Navrhuji interpretaci, že chalupníkův vztah k duchovním záležitostem se odráží v jeho snu, kterému sám sice pořádně nerozumí a považuje jej za hloupost, ale kritické úvahy se zřetelnou pointou jsou v něm jasně patrné. Ve snu se Topi vydává na farní dvorec ke proboštu Nuurperimu. Toho žádá o jídlo z Helsinek pro chudé, které by se mělo nemajetným lidem zdarma rozdělovat. Probošt jej však odmítne a nabádá chalupníka k pilnějšímu modlení:

„»Enkös minä ole Topiakselle ennen sanonut, että kun ihmisellä on hätä, niin tulla pitää kirkkoon rukoilemaan, niin kyllä Jumala antaa mitä itsekukin pyytää?» Topi tuijottaa häpeissään alas rikkinäisiin pieksuihinsa, joista isovarvas kiiluu, ja äännähtää: »Auttaako se sitten varmasti?» »Auttaa se varmasti», vakuuttaa rovasti, »kun vain ihminen vilpittömästi usko.»¹⁴²

(„Což jsem ti, Topiasi, už několikrát neříkal, že když je nouze nejvyšší, pomoc Boží nejbližší? Jdi do kostela, pomodli se a Bůh ti pomůže!“ Topi se dívá zahanbeně na své boty a na palec, který se z jedné klube ven, a mumlá: „A pomůže to určitě?“ „Pomůže,“ ujišťuje jej probošt, „jen když se budeš modlit s upřímným srdcem.“)¹⁴³

Místo jídla tak probošt nabízí venkovanům jen víru. Topi nemá na vybranou a sen tedy pokračuje tak, že se chalupník vydává ke kostelu. Z kostela se však stane mlýn, na kterém sedí Bůh Otec, který slibuje každému zdarma namlít božího daru. Topi celý šťastný běží s pytlím ke mlýnu a Bůh Otec mu říká:

„»Autuaat ovat ne, jotka uskovat, vaikka eivät tiedä, mitä heille annetaan.»¹⁴⁴
(„Blahoslaveni, kdo věří, i když nevědí, co dostanou.“)¹⁴⁵

Maria-Liisa Nevala tuto větu interpretuje jako Kiantovu kritiku církve a náboženství:

„Sen perusteella, mitä jo tiedämme Kiannon tuotannon uskonnon ja kirkon kritiikistä, voimme nähdä näissä Jumalan sanoissa juuri sen vaatimuksen, jota vastaan Kianto teoksissaan taistelee: järjen hylkäävää uskoa. Kirkko on pimittänyt kansalta tiedonhalun pakottaessaan sen sokeasti uskomaan.»¹⁴⁶

(Na základě toho, co již víme o kritice náboženství a církve v Kiantově tvorbě, můžeme vidět v těchto slovech vyslovených Bohem právě ten požadavek, proti kterému Kianto ve svých dílech bojuje: víru navzdory zdravému rozumu. Církev odpírá lidem touhu po informacích a namísto toho je nutí slepě věřit.)

Místo jídla ale Topimu u mlýna sklouzne do pytle na mouku jen Riika. Probošt Nuurperi je okamžitě oddá a nabádá, aby pytel na mouku teď drželi spolu. Když tak učiní, do pytle jim sklouznou i jejich děti. Topi se rozčiluje, že stále nedostal žádné jídlo, načež je i s rodinou poslán do blízkého březového hájku. Tam však celá rodina spadne do čerstvě vykopaného hrobu a probošt nad nimi vykoná pohřební ceremoniál.

¹⁴² Kianto 1956; str. 27

¹⁴³ Kianto 1962; str. 24

¹⁴⁴ Kianto 1956; str. 27

¹⁴⁵ Kianto 1962; str. 25

¹⁴⁶ Nevala 1986; str. 124

Pro Topiho tak ze snu vyplývá, že Bůh ani probošt mu s chudobou nepomohou. Bůh naděluje pouze ženu a děti, ne jídlo, zatímco církevní představitel vykonává jen patřičné rituály a chudoba lidí již nespadá do jeho pravomocí. Uživít rodinu si tak Topi musí sám. Ráno pak na základě jeho snu chalupníka napadne, že Bůh je pouze dalším z mocných pánů, kteří lidem v kraji vládou a bydlí ve vzdáleném farním městě. Na základě toho předpokládá, že i Bůh pomáhá lidem jenom v případě, když mu za to dotyční patřičně zaplatí a uzavřou tak spolu smlouvu. Topi se tak rozpor mezi kázáním církevních představitelů a realitou snaží zanalyzovat a logicky pochopit. Jeho pojetí náboženství se od Riičiny pokorné poslušnosti tedy v tomto směru odlišuje.

3.3.5.2 (Čč) Nové náboženství

S příchodem sociálně-demokratických agitátorů a jejich nové ideologie se však vnímání církve a náboženství u prostých lidí zcela změní. Když se Topi se sociálně-demokratickými myšlenkami setká poprvé, naslouchá jim s téměř zbožnou úctou:

*„Topi istuutui osoitetulle paikalle, ja häneenkin tarttui kuuntelijain hartaus aivankuin olisi sattunut kirkkoon kesken saarnaa. Tuntui tosiaan ensimmältä, että tästä piti panna kädet ristiin ja katsoa synnintuntoisesti alas lattiaan, mutta kun ei havainnut muidenkaan siten istuvan, niin ei hänkään, vaan jäi jäykkänä eteensä tuijottamaan.”*¹⁴⁷

(Topi usedl a najednou i jeho podivně uchvátila slavnostní nálada posluchačů. Bylo to, jako by vstoupil do kostela uprostřed kázání. V první chvíli mu připadalo, že by měl sepnout ruce a kajícně se zahledět do země. Podíval se však na ostatní a zůstal sedět jako oni zpřima, s pohledem před sebe upřeným.)¹⁴⁸

Představa majetkové rovnoprávnosti je pro chudého chalupníka něco tak zcela nového a překvapivého, že je naprosto ohromen. V tom, s čím se doposud setkal, nenalézá pro sociálně-demokratickou ideologii žádný ekvivalent. Začne tak tyto ideje vnímat jako nové a spravedlivější náboženství. Když chalupník dorazí domů a začne vše vysvětlovat manželce Riice, její první reakce jsou také velmi zmatené. Nejprve vše pochopí tak, že Topi byl pouze na běžném náboženském setkání, které se však překvapivě nekonalo v kostele. Poté ale zjišťuje, že schůzi nevedl farář ani zvoník, a navíc tam lidé zpívali písně, které Topi označil za jiné žalmy, než jsou jejich luteránské. Zbožná Riika se proto zděsí a sociálně-demokratické schůze zpočátku považuje za kacířské.

¹⁴⁷ Kianto 1956; str. 34

¹⁴⁸ Kianto 1962; str. 33

Později, když prvotní šok opadne, chce se chalupnice na vlastní oči přesvědčit, jak sociálně-demokratické schůze vypadají. Sama se proto vydá do města. Nejprve však zavítá do kostela k tradiční bohoslužbě. Farářovo kázání v kostele je však příliš obecné a neurčité. Svými slovy není kněz schopen probudit v prostých lidech nadšení či jim alespoň nabídnout útěchu v náročném každodenním živoření. Církev nemá v *Červené čáře* k prostým lidem blízko a spíše působí jako prodloužená ruka vrchnosti, se kterou úzce spolupracuje. Chudé obyvatele nabádá ke slepé poslušnosti a placení církevních daní, ale nedokáže jim nic nabídnout jako řešení jejich problémů. Strádání prostých lidí církevní hodnostáře nezajímá vůbec. Kázání luteránského faráře tak Riiku evidentně neuspokojí. Po bohoslužbě se proto vydá i na proletářskou schůzi, kterou sama nazývá ‚confirmací chudých‘¹⁴⁹:

*„Riikaa puistatti. Se oli pyörryttävää ja pyhää mitä hän kuuli. »Aivan toistyylistä kuin Nuurperin rippikouluopetus!» hän ajatteli... ...Läpi ytimien ja luiden tuntuivat tunkevan seuraavat laulun sanat... ...Hän seisoj varpaisillaan, vesisumu silmissä, yhä kuunnellen tätä totuuden pursuavaa kapinalaulua...”*¹⁵⁰

(Riika se chvěla po celém těle. To, co slyšela, bylo opojné a svaté. „Tohle jsou úplně jiné věci, než co nás učil Nuurperi před confirmací!“ přemýšlela... ...Cítila, jak jí ta slova pronikají až do morku kostí... ...Stála na špičkách, oči zalité slzami, a naslouchala bez únavy strhující revoluční písni pravdy...) ¹⁵¹

V přímém srovnání tak jednoznačně vítězí nové náboženství, které se ve své rétorice zaměřuje na nerovnoprávné postavení chudých lidí ve společnosti. Sociálně-demokratičtí agitátoři však nezůstávají jen u kritiky vrchnosti, ale velice ostře se vymezují i proti institucionalizovanému náboženství. Prostí lidé tak nevidí nadcházející volby jako ideologický souboj politických stran, ale spíše jako válku nového a starého náboženství: starého náboženství zastoupeného pány a duchovními a nového náboženství zastoupeného sociálními demokraty a chudinou. Agitátory je navíc celá situace záměrně simplifikována a polarizována. Sociálně-demokratická strana má u voleb číslo třicet, což může znamenat, že občané měli na výběr z velkého množství stran. Chudým a nevzdělaným lidem jsou však poměry prezentovány tak, že pouze volbou sociální demokracie lidé podporují nové spravedlivé náboženství, zatímco zvolením kohokoliv jiného vyslovují podporu zkaženým pánům a duchovním.

¹⁴⁹ Kianto 1962; str. 68

¹⁵⁰ Kianto 1956; str. 65-66

¹⁵¹ Kianto 1962; str. 69-70

Ne každý chudý Fin se však nechá zlákat příslibem blahobytu a odvrátí se od protestantské církve. Příkladem toho může být stará paní Kaisa z Liščí hory, tedy sousední usedlosti Topiho a Riiky:

„- Kyllä minä kaikesta kuulen, jotta ne ovat justiinsa niitä Antti-Ristuksen puheenpärinöitä. Ja maailman loppu siitä varmasti tulee, jos Suomen akatkin sitä punaista viivaa vetämään puijataan. Sen tietää jokainen ristitty että kuka perkeleelle pikkulillinsä lykkejää, siitä se koko kämmenen koppooa... - Aina se tuo mejän muori murisee! sanoj Kettuvaaran Jussi, vaan Kuppari-Kaisa yhä nuhteli: - Murisen minkä murisen. Ei tämä nykyinen kansa enää näy sielunsa autuutta huolehtivan. Ei tällä tavalla ennen loppiaisen sapattia mehtämökkilöissä viirattu että vain aviisuja aukoiltiin ja Jumalan järjestystä tuomittiin.”¹⁵²

(„Všechno jsem slyšela. A jsou to řeči samotného Antikrista. Brzy nastane soudnej den, když chtějí tahat i finský ženský, aby jim šly dělat tu červenou čáru. Každěj dobrej křesťan ví, že když podáš čertovi prst, popadne celou ruku...” „Ženské musí pořád brblat,” řekl Jussi z Liščí hory, ale Podřobaná Kaisa vedla svou: „Brblám, nebrblám. Lidi se teď vůbec nestarají vo spásu svý duše. Dřív na svatý Tři krále takhle v chalupách svátek neslavili, nečuměli do novin a nenadávali na to, co je vod Pána Boha.)¹⁵³

Její pojetí víry je velmi vypjaté, konzervativní a tradicionalistické. Podle předchozí citace je Kaisa navíc i antifeministkou, když nepřímou odsuzuje možnost žen účastnit se voleb. Z textu přímo nevyplývá, zda patří přímo k luteránské církvi, ale ve svém brojení proti novému náboženství zůstává stará chalupnice osamocena:

„Mutta huolimatta Kuppari-Kaisan virren veisuusta ja manauksesta läksi se uusi villiusko ihmeellisellä voimalla leviämään saloseutuuhinkin. Päivä päivältä, viikko viikolta se eteni paisuen kuin keväturo korvessa.”¹⁵⁴

(Ale ať Podřobaná Kaisa horlila, jak chtěla, a ať zpívala své žalmy sebezbožněji, nové kacířství se šířilo lesy s podivuhodnou silou. Den za dnem, týden za týdnem získávalo více půdy a rozlévalo se doširoka jako jarní potoky v lesích.)¹⁵⁵

Prostí lidé se začnou přiklánět k novému náboženství také proto, že luteránská církev v jejich očích ztrácí svůj majestát. Sami od sebe by se k podobné revoltě nikdy neodhodlali kvůli obavám z autorit a Boha, ale teď do jejich života vstoupí lidé, kteří se nebojí církvi otevřeně postavit a přitom za to nejsou nijak potrestáni. Duchovenstvo je proti agresivním agitátorům bezbranné a strach, kterým prosté lidi udržovalo v poslušnosti, se pomalu vytrácí. Kromě strachu si církev poslušnost získávala i příslibem blaženého života po smrti, pokud je lidský čas na zemi stráven v chudobě a pokoře. Prostým lidem však tento slib přestane stačit, protože již nechtějí strádat v nedostatku. Nové náboženství nabízí lidem království nebeské tady a teď, když jsou stále ještě naživu. Příklad plného žaludku a života v dostatku je tak pro většinu prostých a hladem strádajících obyvatel příliš svůdnou alternativou, než aby ji mohli odmítnout.

¹⁵² Kianto 1956; str. 74-75

¹⁵³ Kianto 1962; str. 80

¹⁵⁴ Kianto 1956; str. 76

¹⁵⁵ Kianto 1962; str. 81

*

Po volbách se v životě chudých lidí nic nezmění a všechny sliby sociální demokracie se ukáží jako plané. Topimu a Riice navíc onemocní tři děti, které následně této neznámé chorobě podlehnou. Chalupníková rodina se však od nikoho nedočká jakéhokoliv soucitu. Když jsou děti ještě naživu, přijde se na ně sice Kaisa do chalupy podívat, ale s Riikou samotnou příliš slitování nemá:

„- Tietääkö Kaisa mitä ne on nämä tauvit? - Eivätkö lie niitä villiuskon tarttumia. Ikäänkuin puukonterällä olisi pistetty Riikan sydänalaan. Niin muorin sanat nyt sattuivat... - Jottako sen sosialidemokraatin? kysyi onneton äiti arasti, alakuloisesti. - Sen... Jumala ei anna ihteään pilkata, selitti muori armottomasti.”¹⁵⁶

(„Nevíte, Kaiso, co to je za nemoc?“ „Asi ten kacířskej mor.“ Riika měla pocit, že jí těmi slovy vrazila nůž do srdce. Ta slova řala do živého... „To myslíte ty sociál - mokráty?“ tázala se nešťastná matka plaše a zničeně. „Ano, právě ty, s Bohem nejsou žádný žerty,“ prohlásila stará bezcitně.)¹⁵⁷

Stará Kaisa si tak nenechá ujít příležitost, aby se Riice pomstila za její předchozí náklonnost k sociálně-demokratické ideologii, kterou sama považuje za kacířství. Podobně se vede i Topimu ve farním dvorci u probošta, když nechává své zesnulé děti pohřbít:

„Pastori, kuoleman ristejä piirtäessään kirkonkirjoihin, virkahti arvokkaasti rykäisten: - Jumala käyttää toisinaan ankaria kurituskeinoja, jotta hänen eksyneet lampaansa ymmärtäisivät tämän maailman oikean järjestyksen, eivätkä potkisi esivallan pyhiä tutkaimia vastaan. Ei Topi Romppanen ymmärtänyt papin pakinaa, pää oli hänellä paksuna kiitosta teettäessään ja hädintuskin hän tajusi, mitä pappi milloinkin kysyi.”¹⁵⁸

(Probošt nakreslil do matričních knih úmrtní křížky a potom s významným pokašláváním pronesl: „Bůh někdy sáhne k přísným trestům, chce-li dát svým pobloudilým dětem na srozuměnou, že společenský pořádek je nutno ctít a že se člověk nesmí vzpouzet svatě vrchnosti.“ Nerozuměl Topi Romppanen, co míní kněz, jen těžce pokývl hlavou. Stěží chápal, na co se jej kněz vyptával.)¹⁵⁹

Ani luteránský kněz tak nemá s chalupníkovou rodinou žádné slitování a naopak je Topimu vyčítána jeho neposlušnost vůči společenskému pořádku. U svých přátel z tábora sociální demokracie se pro změnu Topi setká s prvoplánovou interpretací jeho neštěstí, kdy ševcová Kunilla pokračuje ve volební rétorice a veškeré lidské tragédie a společenské neduhy svádí na nespravedlivou vládu pánů:

„Hautausmaalta palattuaan Topi poikkesi suutarin mökille. Suutarin Kunilla oli parahiksi lukenut postin ja tiesi kertoa: - Meidän puoluepahan voittaa niin että maailma romisee. Kyllä pian herrainvalta Suomessa nutistuu!... Topi katsoi suutarin emäntää suu auki. Aivankuin Kunilla olisi aavistanut toisen kipeän sieluntilan hän virkahti: - Herrain syyksi se toki on pantava sinunkin lastesi kuolema. Jos olisi ollut varoja ja lääkäreitä, niin eivätpä tietystikään olisi kuolleet kuin koiranpenikat!”¹⁶⁰

(Když se Topi vracel z farního dvorce, zašel do ševcovic chalupy. Kunilla právě dočetla poštu a hned mu zvěstovala: „Naše strana vyhrála, až se země třese. S vládou pánů ve Finsku je konec!“ Topi se díval na ševcovou s otevřenými ústy. Kunilla jako by si teprve nyní uvědomila jeho duševní

¹⁵⁶ Kianto 1956; str. 97-98

¹⁵⁷ Kianto 1962; str. 107-108

¹⁵⁸ Kianto 1956; str. 99

¹⁵⁹ Kianto 1962; str. 109

¹⁶⁰ Kianto 1956; str. 99

rozpoložení. Dodala: „A je to taky vina pánů, že ti děti zemřely. Kdybys byl měl peníze na léky, nebyly by pomřely jako mouchy!“¹⁶¹

Ve svém neštěstí tak zůstanou Topi s Riikou osamoceni. Veškerá pospolitost s ostatními lidmi se po volbách vytratí a z chalupnickovy rodiny se opět stanou opovrhovaní vydědenci bez svého vlastního místa ve společnosti.

*

Velice zajímavou postavou v díle je mladý farář, který se zúčastní první proletářské schůze vedené profesionálním agitátorem:

*„...sillä yksi penkillä istuneista kuuntelijoista oli äkkiä ponnahtanut pystyyn ja vaati puhevuoroa. Se oli nuori pappismies, kirkkoherran uusi apulainen, jota ei vielä moni seurakuntalaisistakaan tuntenut ja jota olikin vaikea päältäpäin papiksi arvata, sillä hän kulki puettuna yhtä yksinkertaisesti kuin pappilan renkipojat eikä vähääkään näyttänyt komeilevan pappeudellaan. Vanha kansa ei siitä syystä uutta apulaista oikeaksi papiksi tunnustanutkaan.“*¹⁶²

(Jeden z posluchačů sedících na lavici náhle vyskočil a požádal o slovo. Byl to mladý kněz, proboštův nový asistent, kterého většina farníků ještě neznala. Na jeho kněžskou hodnost bylo těžko podle vzezření soudit, oblékal se téměř tak prostě jako proboštovi chasníci a ani v nejmenším se svým stavem nechlubil. Proto jej starší farníci ani za opravdového kněze nepovažovali.)¹⁶³

Mladý kněz se na schůzi ujme slova a poukazuje na nenávist v agitátorově osočování. Nestaví se na stranu pánů a duchovenstva, ale ani na stranu reformní sociální demokracie, která žádá změnu starého pořádku. Kněz se pokouší lidem ukázat ještě třetí cestu, jejímž cílem by také byla změna, ale ne skrze nenávist, zlobu a nepřátelství. Ty podle něj přinesou prostým lidem jen další utrpení. Upozorňuje také na to, že je zde dobrá víra chudých obyvatel zneužívána ve prospěch lepšího volebního výsledku určité strany. Agitátor Puntarpää je tímto výstupem viditelně zaskočen, ale farář po svém proslovu opustí sál, takže zástupce sociální demokracie může pokračovat ve svém podněcování k nepokojům.

Je velice pozoruhodné, že tato oduševnělá slova, za kterými stojí promyšlená analýza a nikoliv černobílé vnímání celé situace, jsou pronášena právě zástupcem duchovenstva. S ohledem na to, co je známo z biografických souvislostí, lze říci, že vztah Ilmariho Kianta k církvi a duchovenstvu byl velmi kritický a odmítavý. Z předchozí citace je sice patrné, že mladý farář není úplně tradičním představitelem svého stavu, přesto však jsou jeho slova překvapivá. I přes svůj odmítavý postoj vůči náboženství zde v *Červené čáře* tak Kianto představuje odlišný typ kněze, který má

¹⁶¹ Kianto 1962; str. 109

¹⁶² Kianto 1956; str. 68-69

¹⁶³ Kianto 1962; str. 73

skutečně blízko k prostým lidem a zajímá se o jejich potřeby a problémy. V díle se tak možná odráží určitá autorova představa, jakým způsobem by měli jednat duchovní, aby plnili své skutečné poslání být vzorem a oporou obyčejným lidem.

*

V *Červené čáře* je vztah prostého lidu k náboženství poměrně komplikovaný. Objevují se zde jedinci, kteří sympatizují s tradičními církevními institucemi, ale většina prostého lidu se od duchovenstva v průběhu díla odvrátí. Kněží samotní jsou zobrazeni jako lidé odtržení od světa chudiny, zatímco sami žijí v dostatku a hojnosti. Postava mladého pastora, který vystoupí s proslovem na proletářské schůzi, však tento obraz duchovenstva trochu narušuje a ukazuje, že i mezi církevními představiteli jsou lidé stojící na straně chudých. Za náboženství prostí obyvatelé považují i sociálně-demokratickou ideologii. Nerozlišují tak vzájemně politiku a náboženství, které do té doby spolu skutečně úzce souvisely. To sice na první pohled může svědčit o jejich určité zaostalosti, ale nepřímo to poukazuje i na pokrytectví luteránských duchovních, kteří se nesnaží obyvatele vzdělávat a duchovně či jinak rozvíjet, ale pomocí náboženství a naučených frází spíše kontrolovat. Zástupci církve nemají lék na řešení praktických problémů chudého obyvatelstva a pokrytecky tento fakt zastírají. Vztah lidí k náboženství je tak v díle *Červená čára* zobrazen poměrně komplexně a především pro dnešního čtenáře uvěřitelně.

4. Závěr

Cílem této práce bylo vypracovat analýzu, jakým způsobem je zobrazováno prosté venkovské obyvatelstvo ve dvou vybraných dílech finského literárního kánonu. V této závěrečné kapitole jsou výsledky zkoumání shrnuty a uspořádány podle stejných tematických okruhů, na základě kterých byla obě díla analyzována. Cílem je provést srovnání výsledků rozborů obou děl v rámci každého ze zvolených tematických okruhů jednotlivě.

4.1 Přístup a vztah prostého lidu k umírání a ke smrti

V díle *Příběhy praporčíka Ståla* jsou prostí lidé ve službách finské armády připraveni kdykoliv položit životy za svou vlast. Statečně zemřít v boji je pro venkovské

obyvatele důležitější než cokoliv jiného na světě a smrt při obraně rodné země je stavěna na úroveň naplnění lidské existence. Ve sbírce však výjimečně zaznívá i hlas humanismu a pacifismu, kdy je v básni *Den döende krigaren* naznačena marnost a nesmyslnost vzájemného zabíjení vojáků na bitevním poli. V *Červené čáře* je smrt líčena velmi naturalisticky a skon určité osoby vždy ještě více prohlubuje často přítomné zoufalství a beznaděj. Umírání rodinných příslušníků je hlavními postavami vnímáno jako něco krutého a nespravedlivého.

Oproti *Příběhům praporčíka Ståla* smrt v *Červené čáře* obyvatele nepovznáší. Není vyobrazena jako zdroj slávy a uznání, ale bolesti a utrpení. Runeberg se ve svém díle evidentně snaží vyzdvihovat lidskou obětavost, kterou následně odměňuje glorifikací. *Červená čára* pak působí jako přímá protireakce na tento způsob zobrazování, protože smrt je z jejího pohledu definitivní a svým způsobem nesmyslná. Důsledky pro pozůstalé jsou stejně kruté, ať již dotyčná osoba zemře nehrdinsky na smrtelnou chorobu, nebo důstojně a statečně tváří v tvář smrtelnému nebezpečí.

4.2 Prostý lid a příroda

V *Příbězích praporčíka Ståla* je vztah prostého lidu k přírodě velmi pozitivní. Příroda zde představuje jejich vlast, kterou obyvatelé bezmezně milují. Okolní krajina jim připadá jako nejkrásnější na světě a lidé i ve svém každodenním životě dávají najevo své okouzlení jejími půvaby. Příroda samotná pak existuje s prostými obyvateli v naprosté harmonii. V Kiantově díle příroda není zobrazována jako něco krásného, ale naopak jako nehostinné a kruté místo nevhodné pro existenci lidských jedinců. Hlavní hrdinové svádí s přírodou neustálý boj o přežití a jejich život v divočině rozhodně není idylický. Lidé jsou tímto bojem fyzicky i duševně vyčerpáni a jako jedinci jsou příliš slabí, než aby mohli proti nezkrocené přírodě uhájit své vlastní životy.

V Runebergově sbírce je blízkost k přírodě akcentována na úrovni celého národa a autor tak z individuálního lidského přístupu činí celospolečenský trend. Z díla je tak rozpoznatelná snaha určitým způsobem definovat finskou národní identitu na základě aspektů, které by byly pro finské prostředí typické, v tomto případě tedy život na venkově poblíž divočiny. Autor se pak pokouší vztah obyvatel k přírodě představit

v tom nejlepší a nejpozitivnějším světle, takže tento vztah z velké části idealizuje. Kiantova *Červená čára* opět působí jako určitá protireakce k tomuto přístupu. Autor si jako hlavní postavy zvolil obyvatele, kteří žijí v jedné z nejodlehlejších a nejchudších oblastí tehdejšího Finska, takže jejich vztah k přírodě, ve srovnání s Runebergovými postavami, je prakticky nevyhnutelně odlišný.

4.3 Odvaha a hrdinství prostého lidu

V díle *Příběhy praporčíka Ståla* je odvaha prostých vojáků pravděpodobně tím nejdůležitějším faktorem při určování jejich lidské hodnoty. Dezertéři a zbabělci jsou odsouzeníhodní zrádci vlastního národa, zatímco odvážní vojáci jsou nekriticky opěvováni jako hrdinové. Hrdinné postavy, které v Runebergově sbírce vystupují, jsou velmi odvážní jedinci, kteří se nebojí ani těch nejvyšších obětí. V *Červené čáře* není vztah k méně odvážným lidem tak polarizován. Prostí venkované mívají někdy strach, který často pramení z jejich velké úcty k autoritám a především pak z obav o vlastní budoucnost. Ve chvílích, kdy však na něčem skutečně záleží, jsou v sobě obyčejní lidé schopni nalézt velkou dávku odvahy.

V obou zkoumaných dílech jsou tak prostí venkované zobrazeni jako odvážní lidé. V *Červené čáře* je toho pro současného čtenáře docíleno uvěřitelnějším způsobem, když autor v určitých momentech zachycuje niterní zápas obyčejných lidí s vlastními obavami, ale ve výsledku jsou si v tomto bodě obě díla podobná. Odvaha se tak v konečném důsledku stává důležitým faktorem při určování lidské hodnoty i u Kiantových postav.

4.4 Vlastenectví a nacionalismus prostého lidu

Příběhy praporčíka Ståla jsou velmi vlastenecky laděným dílem. Prostí obyvatelé jsou v drtivé většině případů národně uvědomělí a svůj vyhraněný patriotismus dávají okázale najevo. Vztah k nepřátelům vlastního národa prošel u Runeberga během psaní díla určitým vývojem, takže z původně i částečně obdivného postoje autor později přechází ke stanovisku nekompromisně odmítavému. V Kiantově *Červené čáře* se vlastenectví a nacionalismus prakticky neobjevují, protože pro obyčejné lidi jsou to naprosto cizí pojmy. Venkovští obyvatelé se nacházejí mimo hlavní proudy dění v zemi a národovectví je problematika příliš vzdálená jejich každodennímu

životu. Svou identitu tak prostí lidé nacházejí na úrovni menších tj. třídních celků než je národ.

Runeberg se evidentně a záměrně snaží podněcovat ve čtenářích národní cítění a evokovat pocit sounáležitosti mezi všemi obyvateli Finska. Postavy ve sbírce jsou typické mimo jiné tím, že často vyjadřují svůj vřelý vztah k rodné zemi. První báseň sbírky byla navíc cíleně psána jako národní hymna. Autor tak opět dává přednost ideálu před realistickým obrazem. Situace na venkově je v *Červené čáře* zpracována mnohem střízlivějším způsobem. Kianto s představou o jednotném národu ve své knize neoperuje a soustřeďuje svou pozornost na situaci prostých chalupníků, kteří se nacházejí v pozici určitých společenských vyděděnců. Jak již bylo řečeno v úvodu, tito chudí chalupníci však statisticky nebyli okrajovou a zanedbatelnou skupinou, ale tvořili až 25% celé finské populace. Ucelený národ je tak v Kiantově podání pouhou utopíí.

4.5 Vztah prostého lidu k církvi a náboženství

Vztah jedinců k náboženství v díle *Příběhy praporčíka Stála* je velmi pozitivní. Finští vojáci nalézají ve své víře oporu v náročných situacích a v bitvách bojují s pocitem, že Bůh je na jejich straně. V *Červené čáře* je vztah prostého lidu k náboženství mnohem komplikovanější a v díle je představena celá plejáda různých názorů a postojů souvisejících s náboženstvím. Někteří jedinci mají k náboženství a církvi vztah vyloženě kladný, jiní k duchovním otázkám přistupují spíše zdrženlivě.

V Runebergově pojetí je autorita církve zcela nezpochybnitelná a náboženské vyznání je považováno za samozřejmost. Kianto ve svém díle kritizuje neschopnost církve pomoci chudým lidem v jejich problémech a záměrné zastírání tohoto faktu duchovními. Runeberg je tak svým přístupem k náboženství ve vybraném díle mnohem konzervativnější než Kianto.

*

Z výsledků analýzy je patrné, že zkoumaná díla vznikala za rozdílné politické i společenské situace. V otázkách umírání, přírody, vlastenectví a částečně i náboženství jsou si texty vzájemně protikladné, i když v otázce odvahy se oba dva

autoři ve svém přístupu prakticky shodují. *Příběhy praporčíka Ståla* se snaží burcovat, mobilizovat a především inspirovat. Jedná se evidentně o buditelské dílo. Sbíрка zanechává dojem, že tehdejší finská společnost měla potřebu silných vzorů, které jsou čtenářům skrze básně prezentovány. Autor v díle nepopisuje realitu, ale vytváří určitou konstrukci, kterou sleduje jistý cíl. Oproti tomu *Červená čára* působí jako dílo, které má lidem otevírat oči a upozorňovat na skutečný stav věcí. Autor tak v textu především kritizuje, přehodnocuje a bilancuje. Kiantovo dílo lze chápat i jako určitou snahu rozbít zidealizovaný obraz finského venkova, který pramenil z Runebergovy literární tvorby a ve finské společnosti byl hluboce zakořeněn.

Obraz prostého lidu ve finské literatuře prošel od poloviny 19. století do počátku století 20. zásadní transformací, kterou se tato práce pokouší do určité míry zachytit a popsat. Vztah venkovského obyvatelstva ke smrti, přírodě, vlastenectví a náboženství je ve dvou dílech, patřících do finského literárního kánonu, zobrazován zcela odlišně. Naopak odvaha obyčejných lidí působí jako určitý most, protože v obou textech jsou prostí lidé zachyceni jako stateční jedinci. Vnímání smrti, přírody či národa se může s proměnnou politickou a společenskou situací různě vyvíjet, ale nebojácnost je u Runeberga i Kianta více či méně součástí lidské hodnoty člověka, a ta není ani v jednom z děl nijak pošlapána.

*

Téma venkovského obyvatelstva ve finské literatuře je nesmírně obsáhlé. Každý z pěti tematických okruhů, se kterými je zde pracováno, by teoreticky mohl být rozveden do samostatné práce. Stejně tak se nabízí i mnoho dalších okruhů, na základě kterých by mohla pokračovat analýza děl *Příběhy praporčíka Ståla* a *Červená čára*. Jako velmi podnětné se jeví například rozbor postavení žen na venkově, manipulovatelnosti postav propagandou, hygienických podmínek, vzdělanosti nebo individualismu venkovanů.

4.6 Tiivistelmä

Tutkielmani pyrkii analysoimaan kuvaa tavallisesta kansasta kahdesta erilaisesta tunnetusta suomalaisesta romaanista. Ensimmäinen romaani on *Vänrikki Stoolin*

Tarinat Johan Ludvig Runebergiltä ja toinen *Punainen viiva* Ilmari Kiannolta. Romaanit ovat kirjoitettu eri aikakausina.

Suomalainen yhteiskunta 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa koostui enimmäkseen suhteellisen köyhistä maaseudulla elävistä jotka yleensä työskentelivät maatalouden palveluksessa. Heidän kuvaamisensa oli tyypillistä ja yleinen teema saman ajan suomalaisessa kirjallisuudessa.

Lopputyöni tarkastelee aikalaiskuvaa viiden eri pääteeman kautta. Kuinka tavallinen kansa näkee kuolemisen ja kuoleman; heidän suhteensa luontoon; kuvataanko heidät rohkeina ja sankarillisina vai säikkyinä ja pelkurillisina; heidän isänmaallisuutensa ja kansallismielisyytensä kautta ja suhteestaan kirkkoon ja papistoon.

Vänrikki Stoolin tarinoissa kansa on valmis milloin tahansa kuolemaan maansa puolesta ja sankarillinen kuolema taistelussa nähdään korkeimpana saavutuksena ja elämän tarkoituksena. Kuolema on tärkeämpää kuin esimerkiksi rakkaus tai perhe-elämä. Ihmisten suhde luontoon on hyvin positiivinen ja he juhlistavat sen kauneutta. Luonto nähdään lähes yhtä tärkeänä kuin isänmaa ja sen rakastaminen tarkoittaa isänmaan rakastamista. Suurin osa ihmisistä *Vänrikki Stoolin tarinoissa* ovat hyvin rohkeita ja sankarillisia. Pelkureita vihataan ankarasti. Kansa *Vänrikki Stoolin tarinoissa* on myös hyvin isänmaallista, valmista tekemään mitä tahansa maansa eteen. Suhde kirkkoon on myös hyvin positiivinen, ihmiset näkevät Jumalan liittolaisenaan ja heidän uskonsa antaa heille tunteen, että heidän tekonsa ovat oikeutettuja.

Punaisessa Viivassa kuolema on tragedia ja surullinen kokemus. Luonto kuvataan jonain julmana ja elämiseen sopimattomana. Ihmiset kamppailevat luontoa vastaan selviytymisestään. Vaikka tavallinen kansa vaikuttaa *Punaisessa Viivassa* joskus aralta, he ovat hyvin rohkeita ja tekevät asioita joita he pitävät oikeina ja oikeudenmukaisina. Isänmaallisuus ja kansallismielisyys tässä kirjoituksessa ovat käsitteinä liian kaukaisia köyhälle ja maalaiselle kansalle, jotka eivät näe itseään osana kansakuntaa. Heidän suhteensa uskontoon on positiivinen, mutta heidän

suhteensa papistoon mutkistuu. Suurin osa sosiaalidemokraattisen ideologian vaikutuksen alaisena olevista ihmisistä näkevät papiston pahana.

Kuva kansasta eroaa suuresti näissä kahdessa eri romaanissa. Ainoa aihe, jonka kirjailijat näkevät samalla tavalla on rohkeus. Molemmissa kirjoituksissa rohkeus vaikuttaa asialta, joka mittaa ihmisen inhimillisen arvon.

Molemmat työt selkeästi heijastelevat erilaista poliittista ja sosiaalista tilannetta maassa kahdella eri aikakaudella. Runeberg luo kuvan tavallisesta kansasta, jolla on selkeä tavoite inspiroida kansalaisia, mutta hänen luomansa kuva ei ole kovin uskottava nykylukijalle. Kiannon kuvaus tavallisesta kansasta vaikuttaa paljon uskottavammalta nykypäivän lukijalle ja kirjailija halusi luultavasti näyttää suomalaisen maaseudun todellisen tilan.

5. Prameny

Internetové odkazy (5.12.2011):

Stránky projektu Gutenberg. Elektronická podoba Runebergových *Příběhů praporčíka Ståla*.

1. <http://www.gutenberg.org/ebooks/13100> – Fänrik Ståls Sägner in Samlade arbeten
2. <http://www.gutenberg.org/ebooks/12688> – Cajanderův finský překlad
3. <http://www.gutenberg.org/ebooks/12757> – Manninenův finský překlad

Stránky Pegasos. Informace o severských autorech.

4. <http://www.kirjasto.sci.fi/runeberg.htm> – Johan Ludvig Runeberg
5. <http://www.kirjasto.sci.fi/ikianto.htm> – Ilmari Kianto

Elektronická encyklopedie Wikipedia.

Finsky:

6. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Uusikaarlepyy> – Město Uusikaarlepyy
7. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Kiantajärvi> – Jezero Kianta
8. http://fi.wikipedia.org/wiki/Koljonvirran_taiastelu – Bitva u Koljonvirta
9. http://fi.wikipedia.org/wiki/Juuttaan_taiastelu – Bitva u Juutas
10. http://fi.wikipedia.org/wiki/Vänrikki_Stoolin_tarinat – Příběhy praporčíka Ståla
11. http://fi.wikipedia.org/wiki/Ilmari_Kianto – Ilmari Kianto
12. http://fi.wikipedia.org/wiki/Johan_Ludvig_Runeberg – Johan Ludvig Runeberg
13. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Pietarsaari> – Město Pietarsaari
14. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Porvoo> – Město Porvoo
15. http://fi.wikipedia.org/wiki/Viaporin_piiritys – Obléhání pevnosti Viapori
16. http://fi.wikipedia.org/wiki/Viaporin_piiritys – Obléhání pevnosti Viapori
17. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Torppari> - Torppari
18. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Lampuoti> - Lampuoti
19. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Mäkitupalainen> - Mäkitupalainen

Anglicky:

20. http://en.wikipedia.org/wiki/The_Tales_of_Ensign_Stål – Příběhy praporčíka Ståla
21. http://en.wikipedia.org/wiki/Johan_Ludvig_Runeberg – Johan Ludvig Runeberg
22. http://en.wikipedia.org/wiki/Scandinavian_mile – Švédská míle

Česky:

23. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Nacionalismus> – Nacionalismus
24. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Suomenlinna> – Pevnost Suomenlinna

Elektronické slovníky.

25. <http://www.sanakirja.org/>
26. <http://slovník.seznam.cz/en-cz/>
27. <http://folkets-lexikon.csc.kth.se/folkets/folkets.html>

Ostatní:

28. <http://www.uta.fi/FAST/FIN/CULT/rp-linna.html> – Studie o obrazu vojáka ve finské literatuře

Použitá literatura

- Parente-Čapková, Viola 2006, Finská literatura in Moderní skandinávské literatury, Praha, Karolinum
- Huhtala, Liisi 1981, Kuu torpparin aurinko, Helsinky, SKS
- Jutikkala, Eino / Pirinen, Kauko 2001, Dějiny Finska, překlad: Lenka Fárová, Praha, Lidové noviny
- Kianto, Ilmari 1956, Punainen viiva in Valitut teokset, Helsinky, Otava
- Kianto, Ilmari 1962, Červená čára, překlad: Stanislav a Ivana Hniličkovi, Praha, Státní nakladatelství krásné literatury a umění
- Klinge, Matti 2004, Poliittinen Runeberg, Helsinky, WSOY
- Kmochová, Pavla 1993, Některé aspekty života autonomního Finska, Jinočany, H&H
- Laitinen, Kai 1991, Suomen kirjallisuuden historia, Helsinky, Otava
- Majamaa, Raija / Paulaharju, Marjut 2004, J. L. Runeberg: Suomen runoilija, Helsinky, SKS
- Nevala, Maria-Liisa 1986, Ilmari Kianto: anarkisti ja ihmisyyden puolustaja, Helsinky, SKS
- Oksala, Teivas 2004, J. L. Runebergin Kreikka ja Rooma, Helsinky, SKS
- Rasila, Viljo 2003, Suomalainen yhteiskunta 1865 in Rasila, Viljo / Jutikkala, Eino / Mäkelä-Alitalo, Anneli, Suomen maatalouden historia Osa 1, Helsinky, SKS
- Rasila, Viljo / Jutikkala, Eino / Mäkelä-Alitalo, Anneli 2004, Suomen maatalouden historia Osa 2, Helsinky, SKS

Velkoborský, Jan Petr 2004, Runeberg Johan Ludvig in Dagmar Hartlová a kolektiv,
Slovník severských spisovatelů, Praha, Libri

6. Přílohy

Finské ekvivalenty švédských citací z *Příběhů praporčíka Ståla* (Cajanderův překlad)

*Niin nuori olin, riehakas,
ja ylpeä kuin kuningas.*

...

*Nyt olin vain yl'oppilas,
hän suurempi kuin kuningas.*¹⁶⁴

*Tuskissaan näin vaikeroitsi vanhus,
mutta kohta kuului ääni toinen,
ääni tyttärensä, äsken tulleen:*

*"Kallein kaikesta mit' ompi maassa,
olit sylihini suljettuna,
kahta vertaa kalliimpi nyt vielä
olet mulle mullan sulhosena.
Enempi kuin elämä on lempi,
enempi kuin lempi, moinen kuolo!"*¹⁶⁵

*Vanhus nää kun neidon sanat kuuli,
turvattoman näki vieressänsä,
taasen äänell' äänsi sortuneella:
"Voi nyt, voi nyt sua, tytär parka;
Auvon auvo, turvattoman turva,
huolten hoiva, isä, veikko, sulho,
kaikki tuossa kadonnut on sulta,
mennyt kaikk', ei mitään sulle jäänyt."*¹⁶⁶

*Miesjoukko siitä sivuitse kun kulkeneeksi saapi,
jo loppuu rauha raukan tuon, ja rinta raukeaapi;
ei vaikeroi hän, otsa vaan se vaipuu kätehen,
ja kyynelvirta kuumalle valuvi poskellen.*¹⁶⁷

*"Tee hauta mulle, äitini, jo päättyy päivät multa;
paennut taistelua on tuo kurja sulho-kulta;*

...

*suruni oli suloinen, ei haikea kuin nyt,
hänt' oisin tuhat vuottakin ma surra mielinyt."*

...

*Viekskaassa tässä maailmass' en viihdy kauempaa,
kuolleissa kosk' ei ollut hän, ma toivon kuolemaa."*¹⁶⁸

¹⁶⁴ Internetový odkaz č. 2; báseň *Vänrikki Stool*, švédsky: *Fänrik Stål*

¹⁶⁵ Internetový odkaz č. 2; báseň *Pilven veikko*, švédsky: *Molnets broder*

¹⁶⁶ Internetový odkaz č. 2; báseň *Pilven veikko*, švédsky: *Molnets broder*

¹⁶⁷ Internetový odkaz č. 2; báseň *Torpan tyttö*, švédsky: *Torp flickan*

¹⁶⁸ Internetový odkaz č. 2; báseň *Torpan tyttö*, švédsky: *Torp flickan*

*Ei hänen jäähyväisiään
omainen kuulla saa;
maa, jota kantaa verellään,
ei ole synnyinmaa.
Kotinsa Volgan rannan on,
tääll' on hän vieras suomaton.*¹⁶⁹

*Mielenkö rauhaa kaivaten
viel' ääntään koroitti?
Sovintoako rukoillen
hän neitoon katsahti?
Suriko että lapset maan
vaan vaivaavat ja vaivataan?*

*Viholliskalpaa kantaen
hän saapui sotimaan;
mut hänelle, anteeks antaen,
ojenna kättä vaan!
Eloa kosto tarkoittaa,
mut hauta vihan sovittaa.*¹⁷⁰

*On maamme köyhä, siksi jää,
Jos kultaa kaivannet.
Sen vieras kyllä hylkää,
Mut meille kallein maa on tää,
Sen salot, saaret, manteret
Ne meist' on kultaiset.*

*Ovatpa meille rakkahat
Koskemme kuohuineen,
Ikuisten honkain huminat
Täht'yömme, kesät kirkkahat,
kaikk' kuvineen ja lauluineen,
mi painui sydämeen.*¹⁷¹

*"Totta, hän on muukalainen,
kasvanut ei laaksoissamme,
hän ei taida meidän kieltä,
eikä tunne tapojamme."*

*"Mut on meidän maan hän nähnyt,
nähdyt on sen saaret, luodot,
niinkuin mekin vuoritamme
tuhanten sen järvein muodot.
Sydämettä, Jumalatta
se on, jok' ei hartahasti
innostuisi puoltamahan
tätä maata kuoloon asti!"*¹⁷²

¹⁶⁹ Internetový odkaz č. 2; báseň *Kuoleva soturi*, švédsky: *Den döende krigaren*

¹⁷⁰ Internetový odkaz č. 2; báseň *Kuoleva soturi*, švédsky: *Den döende krigaren*

¹⁷¹ Internetový odkaz č. 2; báseň *Maamme*, švédsky: *Vårt land*

*Soturi vanha lausui tään,
pois verkon laski kädestään
ja ääneti muu johti;
ja poikki kukkaniittyjen
sinisen järven rannallen,
mi kastehelmin hohti,
nyt kävi kulku hiljainen.*

*Oi suloutta taivaan maan!
Ei vanhus hiisku sanaakaan,
vaan katsoo ihaellen.
Sai kyynel hälle silmähän,
kun käteheni tarttui hän
ja kuiskas hymyellen:
"Maan eestä kuolisitko tään?"¹⁷³*

*"Vai kunnialla he kaatuivat,
sekä ehtivät ensiksi,
ja jäljissään mun seurasivat,
hurraa, sepä sukkela temppu,
nyt kuollahan herroiksi!"¹⁷⁴*

*„Älyä kyll’ ei Dufvalla lie liiaks’ ollutkaan,
pää huono oli“, arveltiin, „mut sydän paikallaan.“¹⁷⁵*

*Mut joskus, juttu kun tul’ oikein vilkas,
hän Suomalaisen typeryyttä pilkkas,
kuink’ ollaan rehdit, mutta tuhmatkin;
hän silloin päästi naurun raittihin.¹⁷⁶*

*Sydän nuoren kuohahtaa sotilaan,
viha silmistä liekehtii,
"Kenraali, ma jos toden lausua saan,
joka mies teitä halveksii.
Sotajoukossa kaikkein mieli on se:
oletten pahin pelkuri te."¹⁷⁷*

*Vihattu olkoon pelkuri,
häpeän, pilkan saakoon hän,
mut eläköön, ken uljaasti
käy sankar’ tietähän!
Illoinen hurraa, ponneton*

¹⁷² Internetový odkaz č. 2; báseň *Sotamarski*, švédsky: *Fältmarskalken*

¹⁷³ Internetový odkaz č. 2; báseň *Heinäkuun viides päivä*, švédsky: *Den femte juni*

¹⁷⁴ Internetový odkaz č. 2; báseň *Luutnantti Zidén*, švédsky: *Löjtnant Zidén*

¹⁷⁵ Internetový odkaz č. 2; báseň *Sven Dufva*, švédsky: *Sven Dufva*

¹⁷⁶ Internetový odkaz č. 2; báseň *Von Törne*, švédsky: *Von Törne*

¹⁷⁷ Internetový odkaz č. 2; báseň *Sandels*, švédsky: *Sandels*

*osaksi kelpo urohon,
olipa sitten veljemme
tai vihollisemme!*¹⁷⁸

*viel' on Suomi voimissaan,
voi vihollisen hurmehella peittää maan!
Pois, pois, toimet rauhaisat!*¹⁷⁹

*eipä hätää Herran kanssa,
hurraa pojat, eespäin vaan!"*¹⁸⁰

¹⁷⁸ Internetový odkaz č. 2; báseň *Kulnev*, švédsky: *Kulneff*

¹⁷⁹ Internetový odkaz č. 2; báseň *Porilaisten marssi*, švédsky: *Björneborgarenas marsch*

¹⁸⁰ Internetový odkaz č. 2; báseň *Ukko Lode*, švédsky: *Gamle Lode*